

ADVOCATENBLAD SINDS 1918

ENQUÊTE

Zorgen nemen toe met de duur van de crisis

ACHTERGROND

Herstelrecht brengt verdachte en slachtoffer nader tot elkaar

KRONIEKEN

Arbeidsrecht, Pensioenrecht

Lockdown trekt diepe sporen

Niet afwachten maar ingrijpen

**Pak de regie.
Word Officier van Justitie**

100e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 26 mei.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Stijn Dunk, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linsen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2020-4, p.

Aan dit nummer werken mee

Erik Jan Bolsius, Christiaan Bramer, Marieke ten Broeke, Martijn Gijsbertsen, Mark van der Heijden, Sjoerd van der Hucht, Hedy Jak, Najima Khan, Lars Kuipers, Tatiana Scheltema, Hans Schuurman, Trudeke Sillevius Smitt, Angeline Swinkels, Ruud Tuinstra, Christiane Verfuurden

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.

Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.

De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070 - 335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzweigend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schuttél

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaardt de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Jean-Pierre Jans

© Sjoerd van der Hucht

COCKTAIL

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Op de vlucht voor het virus zijn we collectief in de *cloud* beland. Een zegen dat die überhaupt bestaat natuurlijk, maar zo langzamerhand komen we erachter dat de virtuele wolk zijn beperkingen kent. Zo proberen 'wij van de redactie' trouw enkele malen per week te videobellen, maar dat lukt vaker niet dan wel. Nagenoeg elke poging gaat gepaard met storing, vervorming en/of vertraging. Zo moet het in de begindagen van de telefoon ook geklonken hebben, als mensen naar een andere stad belden en tussen al het gekraak en gepiep een menselijke stem probeerden te ontwaren.

Veel advocaten zijn niet zo gelukkig met de technologische toepassingen die enerzijds het thuiswerken mogelijk maken en anderzijds ook meteen de norm lijken te worden. Het nieuwe normaal, zogezegd. (Laten we afspreken dat we die uitdrukking hierna nóóit meer gebruiken.)

In onze enquête over de gevolgen van de coronacrisis voor de advocatuur – verderop in dit nummer – zegt iemand: 'Voor professioneel werk heb je een professionele werkomgeving nodig.' Zo is het maar net. Natuurlijk is het een uitdaging om van de nood een deugd te maken en er zijn er vast een heleboel die het thuis prima voor elkaar hebben. Niet iedereen heeft echter die luxe. Voor menigeen is het elke dag opnieuw schipperen om de balans tussen werk en privé te vinden.

Met name de menselijke interactie tussen advocaat en cliënt of tussen collega's onderling loopt langs digitale weg niet altijd even lekker. Zie ook het artikel vanaf pagina 20. Een vuistregel uit mijn oude schoolboeken leert dat 55 procent van de onderlinge communicatie non-verbaal is. Daar weten Teams, Zoom en Skype nog geen raad mee. Probeer maar eens een verdachte bij te staan of een rechter te overtuigen met woord en gebaar, lichaamstaal, mimiek en oogbeweging, en een vertraging van een volle seconde in het beeld, dat toch al *lowres* is.

Enfin, kinderziektes zullen we maar zeggen. Met de telefoon is het ook goed gekomen. Ik voorzie post-corona een toekomst waarin dankzij de *cloud* een prachtige symbiose opbloeit tussen werken op de werkvloer en werken op afstand. Al was het alleen maar om minder tijd te verknoeien aan auto- en treinritten. Dan hebben we dat in ieder geval overgehouden aan het virus.

Eerst is het zaak met zo min mogelijk kleerscheuren de crisis door te komen. Het is denkbaar dat de economische klap die corona uitdeelt uiteindelijk meer slachtoffers maakt dan het virus zelf.

Uit de enquêteresultaten blijkt dat ook onder advocaten de zorgen groot zijn. In de eerste plaats de sociale advocatuur, omdat die nou eenmaal weinig vet op de botten heeft, maar zeker ook commerciële kantoren. Veel mensen gaan spannende en onzekere maanden tegemoet.

Een slechts deels zelf te brouwen cocktail van creativiteit, intelligentie, durf, doorzettingsvermogen en geluk kan het verschil maken tussen stoppen of doorgaan. Ik hoop dat u al lezend in dit blad ergens iets aantreft dat in positieve zin kan bijdragen.

DEZE EDITIE

**M&A markt tussen
hoop en vrees**

**Alle hens aan
dek voor nieuwe
algemeen deken**

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat, Column
Najima Khan
- 9** In Beeld
- 36** Het Verschil
- 39** Ter zitting, Agenda
- 40** Gezien
- 41** Tuchtrectcolumn
Trudeke Silleviss Smitt
- 51** Buitenlandse balie,
De Dealmaker
- 53** Jubileum 2020: 'Procederen
scherpt advocaat'

ACTUEEL

- 11** Digitaal en druk, Podcast #2
over arrest-Rensing/Polak
- 49** Rechtshulp pakket blijkt niet
de gedroomde panacee
- 54** Lawyers for Lawyers: Politieke
gevangenen blijven vast

THEMA CORONA

- 12** Zorgen nemen toe met
duur van de crisis
- 20** Virtuele zittingen
- 25** Oprichters nieuw kantoor:
'We verwachten een
scheidingspiek'
- 27** Twaalf tips om de crisis
de baas te blijven
- 28** M&A markt tussen hoop
en vrees
- 31** Advocaten helpen
ondernemers in nood

INTERVIEW

- 34** Alle hens aan dek voor
nieuwe algemeen deken

ACHTERGROND

- 43** Slachtoffer ontmoet verdachte
- 56** Exclusieve club
- 60** 'Privacyrecht doe je
er niet even bij'

JURIDISCH

- 64** Even opfrissen:
Alimentatie wijzigen
- 66** Juridische opinie: Pleidooi
voor afschaffing confrère
- 68** Juridische analyse:
Geen griffierecht bij
vrijwillige verschijning

KRONIEKEN

- 71** Kroniek pensioenrecht
- 80** Kroniek arbeidsrecht

VAN DE NOVA

- 90** Ordeberichten
- 96** Uitspraken van
de tuchtrechter
- 98** Transfers

**Slachtoffer
ontmoet verdachte**

**'Privacyrecht doe je
er niet even bij'**

Extra zekerheid!

Heb je extra zekerheid nodig dat de ontvanger ook werkelijk de bedoelde ontvanger is? Gebruik dan onze 2-factor-authenticatie via sms. Zo kan de ontvanger je aangetekende e-mail pas openen na het invoeren van een code die hij of zij per sms heeft ontvangen.

#legaltech

Ook gelezen?

Ai. Mr. X ging in beroep tegen zijn schrapping, maar de termijn was verstreken. Hoe zit het met verzending en ontvangst van aangetekende e-mail?

Probeer het nu

“Digitaal werken wordt steeds belangrijker, ook in de advocatuur. Door het gebruik van Aangetekend Mailen zijn er geen los slingerende verzendbewijzen meer, maar digitale verzendbewijzen die gelijk in het dossier worden opgeslagen.”

- Nicole Smeets van Wolfs Advocaten

Neem contact op met een van onze **AMbassadeurs +31 (0) 346 581 731**
www.aangetekendmailen.nl

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

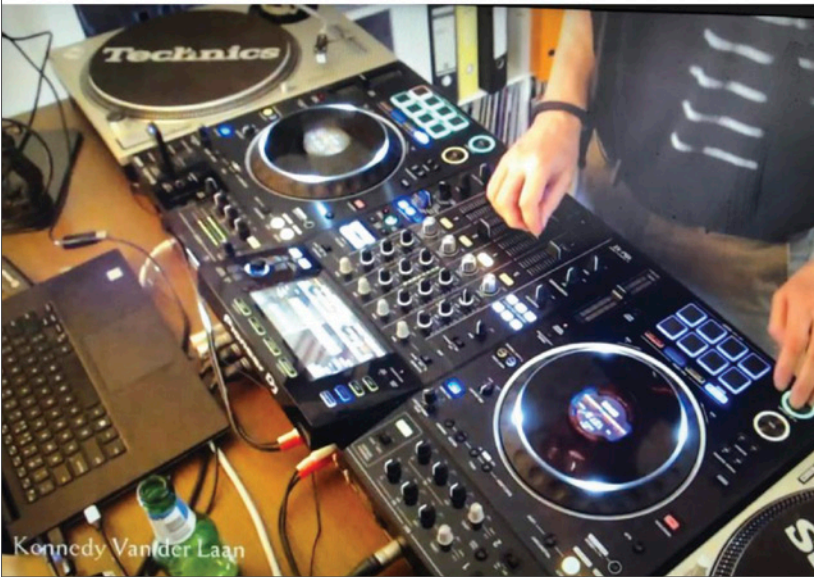

Ruud Schepers • 2nd Bestuurslid bij Stichting ZWIC
3w • Edited •

Dit is ook [Kennedy Van der Laan!](#)

Normaliter draait onze CEO [Joost Linnemann](#) een plaatje op de vrijdagmiddagborrel. Nu dat (helaas) niet mogelijk is vanwege het coronavirus, streamt hij live vanuit huis via [YouTube](#). Alle medewerkers kunnen live meepraten en plaatjes aanvragen. Het coronavirus krijgt ons niet klein!

#kennedyvanderlaan #samen #corona #virus #dj #vrijdagmiddagborrel #niettestoppen

Kennedy Van der Laan

Turnaround Advocaten
@TurnaroundAdvoc

Vorig jaar rond deze tijd vlogen wij met kantoor naar Porto ter gelegenheid van ons 10-jarig bestaan! 🇵🇹 Dat waren nog eens andere tijden...

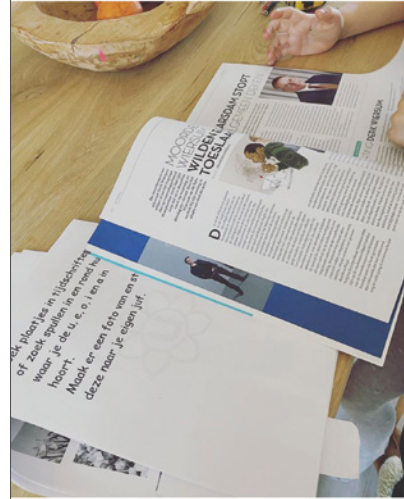
#anderhalvemetersamenleving #lustrum

10:32 AM · Apr 14, 2020 · Twitter for iPhone

akladvocatuur

akladvocatuur Waar het @advocatenblad niet goed voor is 👉 #lawyermom #thuiswerken #advocatuur #lawyerlife #advocatenblad #groep2 #thuisonderwijs

Andrew Arruda · Apr 2
I guess all lawyers are now in-house.

22 535 1.1K

dezaakinrecht
Vleuten

Advocatenkantoor De Zaak in Recht

dezaakinrecht 'Nou heb ik lang genoeg gewacht!!' Advocaten kids zijn lekker duidelijk als het kantooroverleg te lang duurt 🤔 #kantooroverleg #zoom #videobellen #thuiswerkenmetkinderen #zwangerschapsverlof #tocheenbeetje werken #metpeuterthuis #dikkebuikenparade #38wekenzwanger #advocaatjeleefjenog #peuterpraat #langgenoegegewart #grootgelijk#groep2 #thuisonderwijs

CIJFERS

23%

Het aantal ingekomen vreemdelingenzaken steeg met **23 procent** van 33.410 in 2018 naar 40.970 in 2019.

Bron: jaarverslag Raad voor de rechtspraak.

CITAAT

‘2020 wordt het jaar waarin rechtbanken innoveren om mensen op afstand van dienst te zijn en advocaten nieuwe vaardigheden ontwikkelen om hun cliënten op afstand bij te staan.’

Ed Walters, CEO van de Amerikaanse juridische databank Fastcase, geeft bij *The LegalTech Fund* zijn visie op de gevolgen van de coronacrisis.

COLUMN

DOOR / NAJIMA KHAN

Onbemind

Diversiteit is een *must*. Ook steeds meer advocatenkantoren zien dit in. Dat leidt tot verschillende pogingen om de diverse groepen te bereiken. De nieuwste trend? De *Diversity & Inclusion Partner*.

Wintgens (AKD) en Bie-mond (Allen & Overy) hebben via diverse kanalen, waaronder vorige maand via dit blad, hun kersverse aanstelling als D&I Partner openbaar gemaakt. Hun boodschap riep bij mij verschillende vragen op. Wat? Waarom? Hoe? Is het welgemeend? Een (nieuwe) poging tot imagoherstel? Een verkoopverhaal voor de (internationale) cliënten? Wat mij in de eerste plaats opviel, is dat ook voor deze taak dezelfde witte man van een (boven)-gemiddelde leeftijd is aangesteld. Waarom is hij de geschikte persoon? Heeft hij voldoende affiniteit met de doelgroep? Was er geen vrouw en/of biculturele bereid om deze taak op zich te nemen? Of past dat niet in – zoals een van de heren dat noemt – de heersende cultuur van witte heteromannen?

Het ene kantoor is duidelijk: de focus ligt op man-vrouwverdeling. Maar welk signaal geef je dan af aan de lgbt+-gemeenschap en biculturele groep? Zoiets als: solliciteer niet, want er is nu even geen beleid voor jullie? Nog schrijnender is de reden van het nieuwe beleid, namelijk ‘specifieke verzoeken van klanten’ voor vrouwelijke medewerkers. Het andere kantoor met tevens een beleid voor de biculturele groep heeft ook wat uit te leggen. Heeft het zich afgevraagd hoe het bij Fatima kan overkomen om nu wél uitgenodigd te worden? En, hoe frustrerend kan het tegelijkertijd zijn voor Henk die baalt van

zijn plotselinge ‘kleurloze’ profiel? Laat ik ook gezegd hebben dat ik de aandacht voor het thema waardeer. De vraag is: waarom loopt de advocatuur decennialang achter de feiten aan? Gaat de D&I Partner nu voor verandering zorgen? De echte uitdaging is mijns inziens niet diversiteit (vooral gericht op instroom), maar inclusiviteit. Het gaat om: vertrouwen, accepteren dat er verschillen zijn én daar ruimte aan geven. Verandering begint in de maatschappij waarbij respect voor elkaars normen en waarden centraal moet staan. Zo verbaasde mij de reacties van mijn (voetbal)vrienden die vol onbegrip reageerden op het ontslag van voetbaltrainer Ron Jans in Amerika vanwege het gebruik van het ‘N-woord’. Het zou ‘zwaar overtrokken’ zijn. Echter, een beetje verdieping leert dat dit woord voor een grote groep staat voor een slavernijverleden en een huidige strijd voor gelijke behandeling. Advocatenkantoren worstelen al bij de ‘voor deur’ met de confrontatie met (culturele) verschillen waardoor sommige sollicitanten geen schijn van kans hebben. Door zich buiten de ivoren toren te mengen in de maatschappij en interesse te tonen in elkaar, wordt deze confrontatie een stuk makkelijker. Onbekend maakt onbemind. Wij hebben geen D&I Partners nodig maar rolmodellen, zoals Aletta Jacobs. Dat vraagt om meer daadkracht vanuit de beroepsgroep én de doelgroep.

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op insolventierecht, contractenrecht, arbeidsrecht, bouwrecht of huurrecht, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons team van 15 in-house juridisch vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline. Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.

ONDE 1.4 SPELLETJES

SWG

SSO
caten

IN BEELD

Virtuele pubquiz

DOOR / FRANCISCA MEBIUS BEELD / ANGELINE SWINKELS

Virtuele vrijmibo's zijn momenteel *booming*. Het ene kantoor houdt het simpel, via videobellen, een ander maakt er meer werk van. SWG Advocaten uit Rosmalen huurde er een studio voor af. Iedere eerste vrijdag van de maand houdt SWG een borrel op kantoor. Drie keer per jaar wordt de borrel uitgebreid met een pubquiz. 'Hapjes en drankjes staan klaar en de teams nemen het tegen elkaar op in een felle strijd,' vertelt juridisch medewerker en quizmaster Yahlisa Muller (26).

'Begin april zou er weer een pubquiz plaatsvinden. Die wilden we eerst doorschuiven. Maar gelet op de geweldige inzet van alle collega's in deze toch al bijzondere tijd besloten we dat er ook ruimte moest zijn voor vertier en ontspanning. Met wat passen en meten zijn we tot een perfecte oplossing gekomen.'

Alle thuiswerkende medewerkers van SWG kregen op donderdag per post een pakketje met een hapje en een drankje. Muller stapte op vrijdagmiddag in de auto naar de

studio van Unlimited Vision & Sound in 's Hertogenbosch waar de pubquiz live werd gepresenteerd. 'De thuiswerkende collega's konden via het videoplatform vanuit huis meekijken en meequizzen. Aangezien de quarantainesituatie het hele huishouden raakt, was de quiz zo ingericht dat zowel de collega's als het hele gezin met de quiz mee konden doen. Een doorslaand succes dus en voor herhaling vatbaar. Al hopen we elkaar bij de volgende quiz weer in levenden lijve te zien.'

Procederen in Oostenrijk?

Wijkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijkamp-advocatuur.com W: www.wijkamp-advocatuur.com

Spong

Law Academy

In 2020 bieden wij deze cursussen aan in Amsterdam:

- ▶ Procesincidenten & media in strafzaken | 15 juni (22 oktober)
- ▶ Rechtsbijstand in het strafpiket | 18 september
- ▶ Verdediging in drugszaken | 5 oktober
- ▶ Actualiteiten materieel strafrecht | 30 november
- ▶ Actualiteiten formeel strafrecht | 30 november

www.sponglawacademy.com

Hé ambitieuze advocaat-medewerker, zin in de ruimte van het oosten?

Wij

Wij zijn een nichekantoor voor ondernemingen in bouw, groen en infra. We werken landelijk en krijgen een kick van een mooi resultaat. En we hebben een serieuze mooie klantenkring - die elke week groeit (daarom hebben we je nodig).

Jij

- bent geïnteresseerd in bouw- en aanbestedingsrecht
- bent net even sneller en creatiever dan de advocaat van de wederpartij
- houdt van reuring in de agenda: van sparren en adviseren tot grondig procederen
- hebt al een idee over hoe jij je met ons budget tot specialist ontwikkelt

De deal

- je werkt op nichenniveau én kunt proeven van andere rechtsgebieden
- je doet dat in een nononsense en vrolijke werkomgeving - met een sterk secretariaat en goede ICT-ondersteuning
- je hebt normale werktijden - en we doen niet moeilijk over parttime of thuiswerken
- je werkt in een historisch bankgebouw, met uitzicht op de IJssel

JagerKuiper
advocaten

Vragen?

Stel ze aan Frank Kuiper (038 - 444 99 88 / 06 - 10 68 79 39)
Solliciteren? Voor 21 mei kuiper@jagerkuiper.nl.

FINANCIERING VAN RECHTSZAKEN EN ARBITRAGEZAKEN

No Cure No Pay

LIESKER

PROCESFINANCIERING

Burgemeester de Manlaan 2 | 4837 BN Breda
+31 (0)76 530 36 00 | www.liesker-procesfinanciering.nl

LIESKER

KARTELSCHADE

Louizalaan 207 | B-1050 Brussels
+32 800 75760 | www.kartelschade.com

info@liesker.com

DIGITAAL EN DRUK

Het vorige nummer, *Advocatenblad* 3, is als gevolg van de coronacrisis niet in druk verschenen, maar uitsluitend digitaal (als pdf) verspreid.

Omdat veel advocaten niet op hun kantoor terechtkonden, leek het ons niet zinvol het blad daar te laten bezorgen. Afzien van druk maakte het bovendien mogelijk tien dagen eerder te verschijnen, een welkome tijdswinst op een moment dat ontwikkelingen elkaar snel opvolgen. Dit nummer verschijnt wel weer op papier, omdat we ervan uitgaan dat eind april de maatregelen enigszins worden versoepeld, zodat meer mensen vaker op kantoor kunnen werken. Vanaf 28 april wordt het bezorgd. De digitale uitgave komt op 21 april beschikbaar. Tientallen abonnees reageerden op het vorige digitale nummer met de

mededeling dat het wat hen betreft voortaan zo blijft. Zij geven de voorkeur aan digitaal boven druk om redenen van duurzaamheid, gebruikersvriendelijkheid en/of leesbaarheid. Om aan deze wens tegemoet te komen, willen we abonnees in de loop van dit jaar de keuzemogelijkheid bieden: ontvangt u het blad graag op papier of liever digitaal? Tot dan ontvangt u het papieren magazine op uw kantooradres. (Nederlandse advocaten in het buitenland uitgezonderd, zij ontvangen het *Advocatenblad* in principe uitsluitend digitaal.) De verzendlijst wordt maandelijks opgemaakt aan de hand van de registratie bij de BAR. Deze bevat

uitsluitend de zakelijke adressen. Verzending naar uw privéadres is dan ook niet mogelijk. Wilt u het aantal papieren magazines verminderen dat aan uw kantoor wordt verstuurd, dan kunt u een verzoek daartoe richten aan adres@advocatenorde.nl. Overigens is het *Advocatenblad* al jarenlang zowel op papier als digitaal te lezen. Alle nummers vanaf 2001 vindt u als pdf op onze website: www.advocatenblad.nl/magazines. Onderaan de homepage kunt u zich ook abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief.

Wilt u reageren op dit bericht: redactie@advocatenblad.nl.

PODCAST #2 OVER ARREST-RENSING/POLAK

Het *Advocatenblad* presenteert een reeks podcasts over zogeheten mijlpaalarresten. De tweede aflevering van Het Mijlpaalarrest is gewijd aan de echtscheidingszaak Rensing/Polak.

Christiane Verfuurden, advocaat-redactielid van het *Advocatenblad*, bespreekt het belang van het arrest (ECLI:NL:HR:1996:ZC1963/NJ 1996, 617, Rensing/Polak I) dat dateert uit 1996. Het periodiek verrekenbeding is een complex aspect van het huwelijksvermogensrecht. Waar het voorheen gebruikelijk was in gemeenschap van goederen te trouwen, kwamen vanaf de jaren zeventig de huwelijksvoorwaarden met periodieke verrekening in zwang. Daarbij werden jaarlijks

de gezamenlijke inkomsten, na aftrek van de huishoudelijke kosten, verdeeld over de beide echtelieden. Althans in theorie. In de praktijk kwam daar vaak niets van terecht. Zolang het huwelijk in stand bleef, was dat geen probleem. Maar wat als het huwelijk strandde? Het arrest-Rensing/Polak uit 1996 is een van de eerste uit een lange reeks arresten waarin duidelijkheid wordt gegeven over hoe in dat geval te handelen. Wordt meegedeeld in waardestijgingen? En is een vervalbeding geldig?

De podcast is te beluisteren via www.advocatenblad.nl/podcast.

ZORGEN NEMEN TOE MET DUUR VAN DE CRISIS

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Hoe hard wordt de advocatuur geraakt door de coronacrisis? Het *Advocatenblad* peilde de stemming in de beroepsgroep.

Heel verrassend zijn de uitkomsten van deze enquête niet. Met een blik op de actualiteit en een beetje gezond verstand kan iedereen bedenken dat ook de advocatuur momenteel hard wordt geraakt.

Niettemin zijn de uitkomsten van dit onderzoek confronterend. Aan de ene kant omdat ze inzichtelijk maken hoe groot de zorgen zijn, welke financiële gevolgen de crisis heeft en in welke hoek de zwaarste klappen vallen. Dat de schade groot is, lijkt geen twijfel. Evenmin dat ze nog niet te overzien is. Hoe langer de crisis aanhoudt, hoe ingrijpender de gevolgen.

De advocatuur is een buitengewoon diverse beroepsgroep, de plussen

en minnen van de coronacrisis zijn niet voor iedereen gelijk. Dat blijkt niet alleen uit de cijfers, maar ook uit de toelichtingen die individuele advocaten geven bij de vragen. Waar de één de gevolgen van de crisis relateert, klaagt de ander zijn of haar nood. Het aantal toelichtingen is te groot om ze in dit artikel recht te kunnen doen. Beter dan de cijfers geven ze echter weer hoe mensen de huidige situatie beleven en wat hen bezighoudt. Vandaar dat u een klein deel van de citaten aantreft in kleine kaders. Zie ze als stemmingsgraadmeter, bedoeld om het cijfermatig beeld in te kleuren.

In dit artikel wordt ook onderscheid aangebracht naar de omvang van kantoren, omdat de effecten van de

Over het werk

'Zittingen worden uitgesteld wat nadelige financiële gevolgen kan hebben voor mijn klanten. Het werk blijft wel in de pijlpijn, maar je cashflow komt onder druk te staan. Telefonische (hoor)zitting vind ik geen goed alternatief, omdat hoor en wederhoor in het gedrang komt en ook de non-verbale communicatie belangrijk is.'

'Zittingen vallen uit, de tegenpartij ligt zo goed als stil. Ik verwacht een vloedgolf aan werk zodra de beperkingen (geleidelijk) worden opgeheven. Daarnaast ben ik zelf half beschikbaar voor werk omdat mijn partner en ik onze twee schoolgaande kinderen thuis hebben en moeten begeleiden met schoolwerk.'

'Ik doe letselschadezaken en strafzaken. Letselschades vallen te doen, strafzaken niet. Consultatiebijstand op het politiebureau en verhoorbijstand per telefoon werken niet, er ontbreekt een vertrouwensband. Bovendien, consultatie per telefoon door politietelefoon tart het beroepsgeheim.'

'Het is lastig werk en privé te scheiden. Ik mis alle hulpmiddelen op het werk: goede computer, kopieermachine, secretariaat, collega's om mee te overleggen. Op deze manier zijn geen nieuwe zaken binnen te halen.'

Advocatenpanel

Deze enquête is voorgelegd aan het Advocatenpanel en via de nieuwsbrieven van het *Advocatenblad* en de NOVA onder de aandacht gebracht. Aan het onderzoek hebben ruim achthonderd advocaten uit alle rechtsgebieden deelgenomen. Het onderzoek is uitgevoerd via een online-enquête in de eerste week van april. De citaten bij dit artikel zijn persoonlijke toelichtingen die advocaten bij hun antwoord hebben gegeven.

Het Advocatenpanel is een initiatief van het *Advocatenblad*, in samenwerking met onderzoeksbureau Tangram. Het panel is in het leven geroepen om met enige regelmaat te kunnen peilen hoe de advocatuur denkt over zaken die voor de beroepsgroep relevant zijn. Aanmelden voor het panel kan via de website: www.advocatenblad.nl/advocatenpanel/.

Organisatorische aspecten rond coronacrisis (n=808)

coronacrisis voor de kleinere kantoren anders zijn dan voor grotere kantoren. In algemene zin lijken met name kleine kantoren de grootste gevolgen te ondervinden. Bijna twee derde van de ruim achthonderd

respondenten maakt deel uit van een kantoor met een omvang van maximaal vijf advocaten. Ruim een op vijf werkt bij een kantoor van zes tot twintig advocaten. De rest (veertien procent) is verbonden aan een kan-

toor van meer dan twintig advocaten. Voor de volledigheid: ons land telt ruim 18.000 advocaten en bijna 5.700 advocatenkantoren.

ZIEK

De vragenlijst ging vooral in op de organisatorische en de financiële of bedrijfseconomische gevolgen van de coronacrisis. Daarnaast waren enkele vragen gewijd aan de juridische gevolgen en aan de aanpak c.q. communicatie door de overheid en organisaties zoals de Rechtspraak en de NOvA.

Uiteraard zijn advocaten ook ziek geworden door het coronavirus. Hoeveel is niet bekend. Hier en daar blijkt uit de persoonlijke toelichting dat iemand nog herstellende is. Een enkeling maakt melding van ziekenhuisopname. 'Deze crisis is bijzonder vervelend, maar onderstreept wel dat gezondheid belangrijker is dan geld,' zegt iemand terecht.

Niettemin worden zowel wereldwijd als in Nederland meer mensen geraakt door de gevolgen van de crisis dan door de ziekte zelf. Zo is het ook in de advocatuur. Bijna alle advocaten zeggen veel hinder te ondervinden van corona, zowel in het werk als privé. Op een schaal van ►

Over thuiswerken

'Thuiswerken met schoolgaande kinderen is allesbehalve ideaal. De tijd die ik aan het werk kan besteden, is beperkter dan ik had gedacht. Het met vier mensen dag in, dag uit in dezelfde ruimte doorbrengen, heeft een negatief effect op humeur en productiviteit.'

'Iedereen is thuis; het is lastig om thuis te werken en in het gezin zit je op elkaars lip. Mijn kinderen hebben geen werk meer, geen studie en geen creatieve activiteiten buiten de deur.'

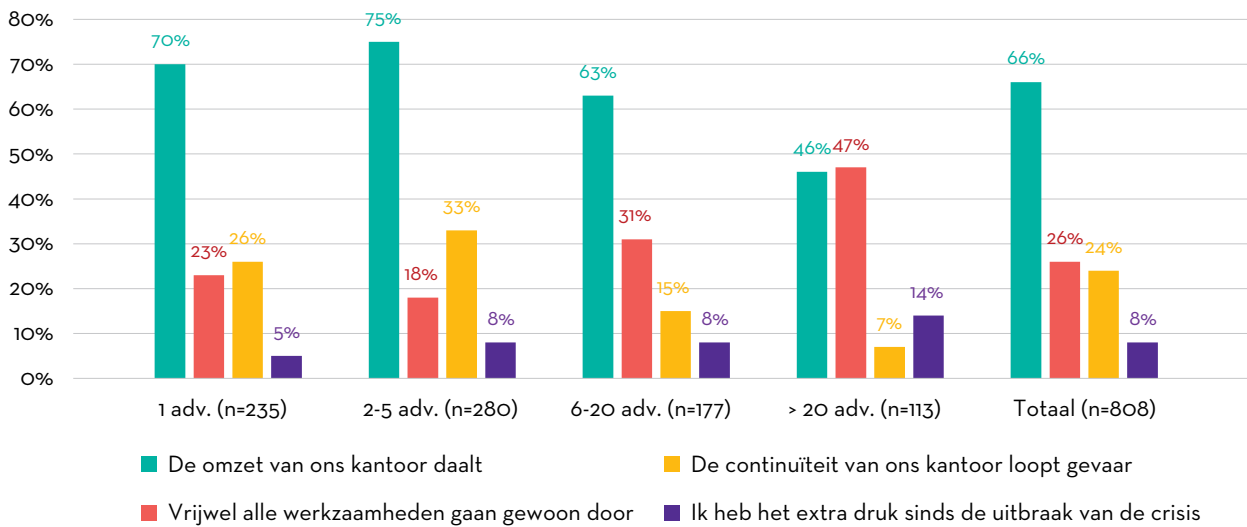
'Het is continu schipperen. Als ik werk, word ik gestoord door mijn jonge kinderen en als ik voor de kinderen zorg, blijft werk op de achtergrond spelen.'

'Thuiswerken verloopt nimmer prima. Processtukken kun je thuis niet in zeventvoud of soms tienvoud gereed maken, de post komt daarnaast op kantoor binnen, niet thuis.'

'Voor professioneel werk heb je een professionele werkomgeving nodig. Thuiswerken is een compromis en daar kan ik ook onvoldoende tot niet producties uitprinten en ordenen en processtukken maken.'

'Kantoor doet er alles aan om het thuiswerken zo prettig mogelijk te laten verlopen maar toch is het fijner om met een groep collega's samen te werken. Voor de mogelijkheid tot digitale samenwerking heeft kantoor wel gezorgd maar het is toch anders dan echt contact.'

Bedrijfseconomische gevolgen coronacrisis

1 tot 10 wordt de hinder gemiddeld aangeduid met een 7. Advocaten van kleine kantoren zeggen meer hinder te ondervinden dan advocaten van grote kantoren. Zij duiden de hinder op respectievelijk 7,5 en 5,7.

KINDEROPVANG

Om te blijven functioneren, nemen advocaten verschillende maatregelen. Een flink deel van de advocaten (42 procent) werkt nog gewoon op kantoor, terwijl een even grote groep (44 procent) aangeeft dat de meeste kantoorgenoten thuis werken. Een relatief klein deel (veertien procent) van de advocaten ervaart problemen met de kinderopvang. Thuis werken is mogelijk als de ICT-systemen toereikend zijn. Driekwart van de advocaten geeft aan dat de systemen voldoende op orde zijn. Meer dan de helft (55 procent) vindt dat de communicatie met andere procespartijen goed verloopt.

OMZETVERLIES

Naast de organisatorische effecten op de praktijk zijn er ook bedrijfseconomische gevolgen. Alle kantoren hebben te maken met omzetverlies waarbij kleinere kantoren meer geraakt lijken te worden dan grotere kantoren. Het geschatte omzetverlies

Over omzetverlies

‘Vooralsnog zijn de meeste advocaten goed aan het werk. We houden echter zonder meer rekening met een periode van omzetsdaling. Mogelijk dat die in de tweede helft van het jaar gecompenseerd wordt met extra werk voor arbeidsrecht en insolventierecht.’

‘Op korte termijn, zeg drie maanden, is er nog geen probleem. Maar als dit langer doorzet, zal het consequenties hebben, niet voor het hele kantoor maar wel voor een aantal secties.’

‘Meer in het bijzonder loopt mijn eenmanszaak gevaar. We zitten met vier advocaten in een kostenmaatschap. Omdat ik de minst betalende zaken doe en na een paar maanden zwangerschapsverlof net weer een beetje op stoom kwam, sta ik er verreweg het slechtst voor.’

‘In de sociale advocatuur hadden we al zeer weinig vet op de boten. Dit wordt misschien wel de genadeklap. Alle kosten (onder andere huisvesting, opleiding) gaan gewoon door.’

‘Geen enkel kantoor zal de gevolgen van de coronacrisis niet voelen. Op M&A gebied zijn er een aantal projecten *on hold* gezet. Bij Vastgoed, Arbeidsrecht en Investment Management veroorzaakt de coronacrisis veel nieuw werk. Bij Finance moeten schulden worden geherstructureerd.’

‘De hinder voor ons moet flink gerelativeerd worden. Financieel kunnen we de crisis waarschijnlijk goed aan. Negentig procent van onze klanten zijn conjunctuur ongevoelig (*corporate branche*). Vergeleken met andere bedrijven mogen we ons gelukkig prijzen.’

‘Doordat mijn inkomsten sterk zijn teruggelopen (het enige dat op het moment binnenkomt is van vóór de crisis afgewikkelde zaken) ontstaan er ook thuis financiële problemen.’

Over de duur van de crisis

'Ik vrees dat van ons verwacht wordt dat wij ons straks als gekken inzetten om van alles in te halen, met dus een idiote werkdruk. Als dat niet gebeurt en we in een "gewoon" tempo gaan inhalen, is er een omzetverlies ongeveer evenredig aan het aantal maanden dat de maatregelen van kracht blijven, derhalve bij drie maanden een verlies van 25 procent, bij zes maanden 50 procent.'

'Het aantal nieuwe zaken is feitelijk gereduceerd tot één in twee weken, fijn om even bij te werken aan achterstanden, maar als er niet snel een kentering komt, geeft dit uiteindelijk een enorme dip in resultaat dit jaar. Het normaal aantal zaken is toereikend voor een goedlopende onderneming, maar het is onmogelijk om het dubbel aantal zaken te doen als alles weer "normaal" is. Wat nu niet wordt aangenomen, kan niet worden ingehaald. Hoe langer dit duurt, hoe groter de consequenties zullen zijn.'

varieert van 65 procent bij eenmanskantoren tot 30 procent bij grotere kantoren.

Omzetverlies heeft voor zover advocaten nu kunnen overzien ook tot gevolg dat de continuïteit van het kantoor gevaar loopt. Van de respondenten zegt 24 procent dat de continuïteit van hun kantoor gevaar loopt. Advocaten die bij kleine kantoren werken, maken zich meer zorgen dan hun collega's van grote kantoren. Bij kantoren met een omvang tot vijf advocaten zijn die zorgen het grootst. Driekwart van de advocaten in deze categorie zegt te kampen met omzetverlies. Een derde vreest dat de continuïteit in gevaar komt. Een klein deel van de kantoren heeft het door de coronacrisis juist extra druk.

FINANCIËLE STEUN

Door het omzetverlies moeten kantoren een beroep doen op hun reserves. Als er geen financiële hulp van de overheid komt dan houdt ruim twintig procent van de kleinere kantoren het financieel gezien niet langer dan een tot twee maanden vol. Iets minder dan twintig procent geeft aan geen financiële hulp nodig te hebben.

Bij de grote kantoren zijn advocaten aanzienlijk minder somber gestemd. In deze categorie meent 43 procent geen overheidssteun nodig te hebben. Maar ook hier verwacht bijna twintig procent de huidige situatie maximaal een halfjaar uit te kunnen zingen.

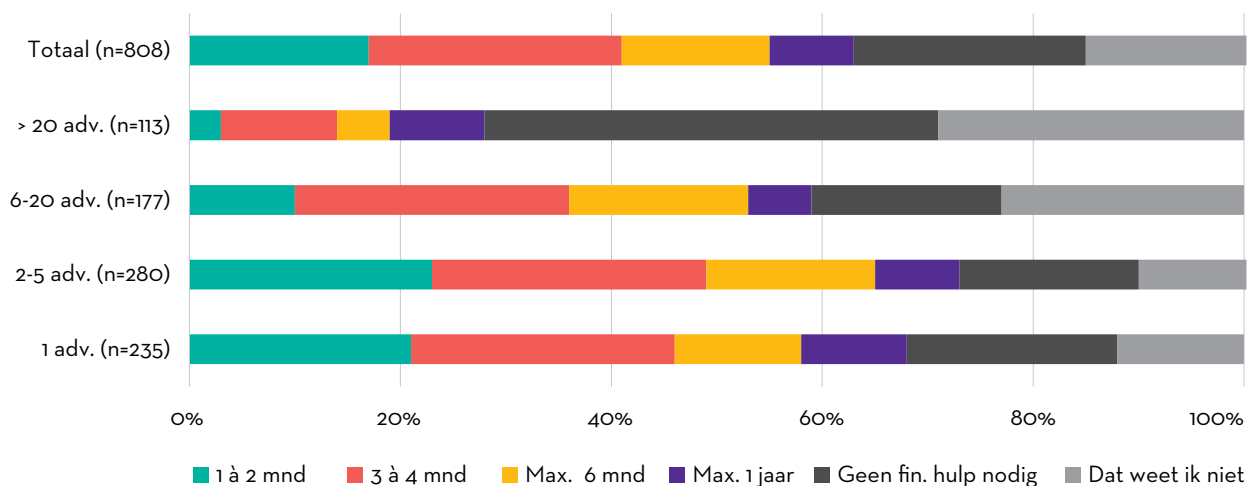
Meer dan de helft (58 procent) van de advocaten heeft een beroep gedaan (of zal dat nog doen) op een van de overheidsmaatregelen. Daarentegen zegt ook een flink deel (42 procent) geen beroep op welke regeling dan ook te zullen doen. De grotere kantoren doen relatief minder beroep op de beschikbare regelingen dan de kleinere kantoren. Uitstel van belastingbetaling en de NOW-regeling worden het meest benut.

Ondanks de crisis is een deel van de kantoren bereid de tarieven te verlagen voor cliënten die ernstig getroffen worden door de coronacrisis. In totaal zegt iets meer dan de helft dit al te doen, het te overwegen of dat in bijzondere situaties te doen.

RECHTSBESCHERMING

De crisis heeft effect op de organisatie en de bedrijfseconomische aspecten van de kantoren. De gevolgen voor de rechtsbescherming blijven ►

Hoelang kunt u, zonder aanvullende hulp, deze crisis financieel gezien het hoofd bieden?

Over steunmaatregelen

‘Leningen zijn nepoplossingen omdat deze niet in te lopen zijn. Ik kan de komende maanden niet plotseling twee keer zoveel zittingen gaan doen. De NOW is ook geen oplossing want daar komen de bedrijven die, zoals ik, in de bv-vorm zijn opgezet, niet voor in aanmerking.’

‘Leningen daar profiteren alleen de banken van. Dat is uitstel van executie. Evenals uitstel van belastingbetalingen. De fiscus wil toch ooit zijn geld zien.’

‘Ik heb kantoor aan huis dus kan nergens aanspraak op maken. Echter, de kosten van orde, vFAS, opleidingsvereisten, intervisie, website-beheer enzovoort gaan gewoon door. Het houdt een keertje op.’

‘Ik ben sociaal advocaat en doe alleen familierecht. Mijn winst was vorig jaar circa 20.000 euro bruto. Dit is al bijzonder laag voor een fulltimepraktijk. Als mijn inkomen verder omlaaggaat en er is geen uitzicht meer op verbetering, dan houd ik ermee op.’

‘De gift van 4.000 euro is niet op advocaten van toepassing. Anders zou ik daarop een beroep doen. In leningen en voorschotten zie ik geen heil want deze moeten alsnog worden afgelost/ingelopen.’

‘Mooi die voorschotten door de Raad voor Rechtsbijstand, maar die omzet moet je nog wel genereren anders moet je gewoon terugbetalen. Feitelijk is dat leven op de pof om een faillissement af te kunnen wenden.’

evenmin uit. Er zijn nauwelijks fysieke zittingen en er is sprake van uitstel en vertraging of onbereikbaarheid van procespartijen. Daardoor komt de rechtsbescherming volgens

een meerderheid van de advocaten regelmatig in gevaar. Naast de problemen die advocaten ervaren in de rechtsbescherming ziet een ruime meerderheid (42 procent)

Over rechtsbescherming

‘Met name dat in alle (niet-urgente) procedures alles wordt opgeschoven, is vreselijk. Mensen wachten al maanden op een zitting in verband met achterstanden en nu gaan zittingen weer niet door. De achterstanden lopen steeds verder op.’

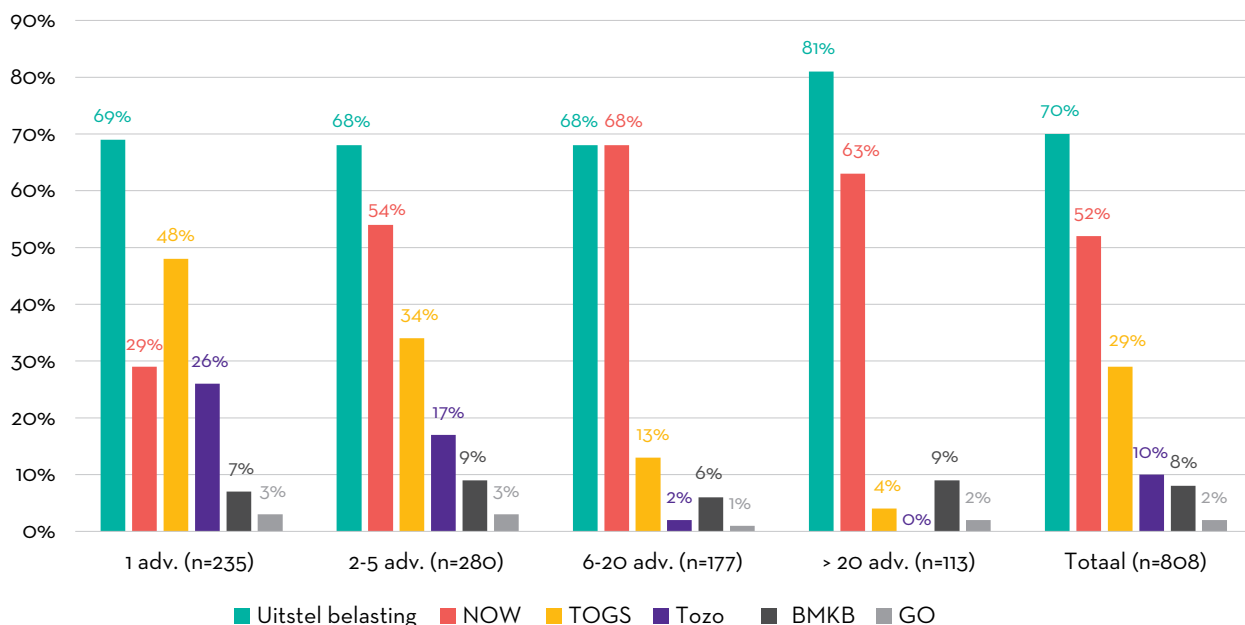
‘Ik hoor van collega’s dat rechters voor het nemen van beslissingen in het kader van de dwangmaatregelen in de geestelijke gezondheidszorg de patiënt alleen telefonisch horen. Als dat in Rusland zou gebeuren, zouden wij daar zeer verontwaardigd over zijn. We leveren op deze manier fundamentele rechtsbescherming in.’

‘Zaken die voor corona al lang duurden gaan nu nog langer duren. Voor sommige mijn cliënten in de familiepraktijk heeft dat grote negatieve gevolgen.’

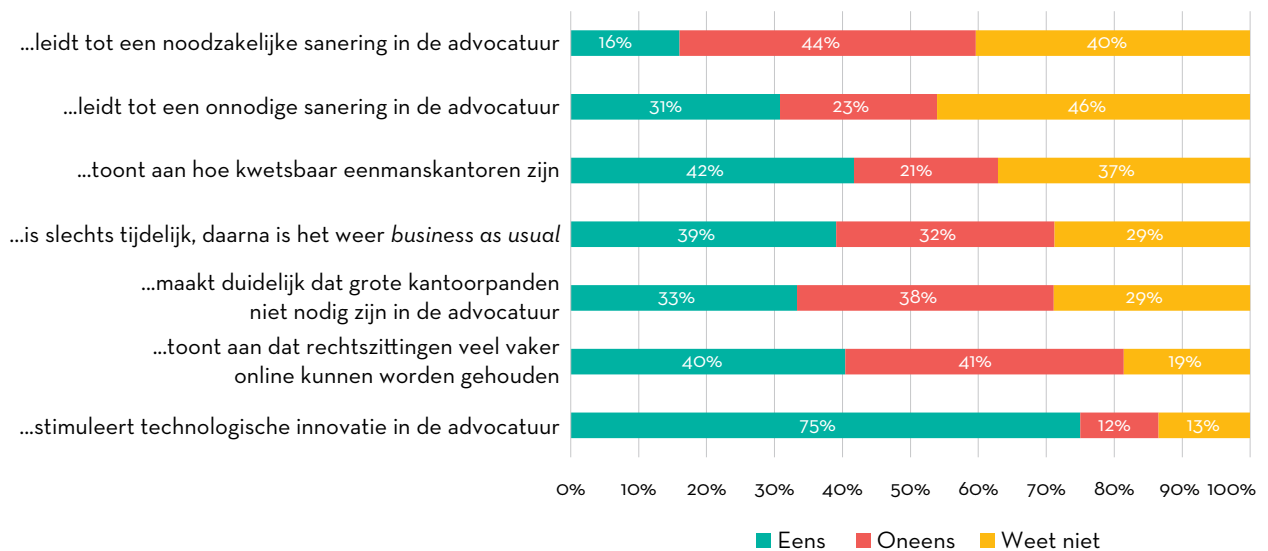
‘Verdachten moeten telefonisch worden bijgestaan, terwijl de verbinding vanuit de cel slecht is en je elkaar niet kunt verstaan. Andere optie is bellen met een vaste lijn, maar dan zit er een agent naast. Aangehouden cliënten kunnen dus geen vertrouwelijke gesprekken voeren met advocaten.’

‘Cliënten worden niet gezien door de rechtbank en/of gehoord waardoor veel punten niet makkelijk naar voren worden gebracht. Juist in het strafrecht dienen zaken in de zittingszaal te worden afgedaan, juist omdat een groot deel ook overtuiging ter zitting is.’

Van welke steunmaatregelen gaat u gebruikmaken?

Mogelijke gevolgen coronacrisis voor advocatuur (n=808)

dat er meer medewerking en begrip is tussen partijen in procedures. Dertien procent ervaart dat niet.

VERNIEUWING

In het onderzoek is advocaten ook gevraagd vooruit te kijken naar de effecten die na de crisis zichtbaar wor-

den. Leidt de crisis tot vernieuwing, sanering, gaan we anders werken of bestaat het kantoor niet meer?

De resultaten laten zien dat er in elk geval verwacht wordt dat deze crisis een impuls geeft aan technologische innovatie. Een flink deel van de advocaten (veertig procent) ►

Over de kwetsbaarheid

‘Sociale kantoren stonden al op omvallen of ophouden. De financiële gevolgen van de coronacrisis zullen sommige kantoren het laatste duwtje geven.’

‘Niet alleen eenmanskantoren zijn kwetsbaar. Dat geldt zo mogelijk veel meer voor grote kantoren. Gespecialiseerde kantoren zijn het kwetsbaarst. Beter is het om op meerdere rechtsgebieden actief te zijn.’

‘Middelgrote en grotere kantoren zijn veel kwetsbaarder dan een eenmanspraktijk. Duur personeel, dure panden en leaseauto’s. Eenmanskantoren die kwetsbaar zijn, doen veel toevoegingen en die kantoren zijn juist kwetsbaar omdat die sector kapotbezuinigd is.’

‘Ik vind dat je als advocatenpraktijk ook wel enige tijd met minder omzet moet kunnen. Dat is het risico van ondernemen. Anderzijds lopen de kosten wel door en is er veel minder omzet. Daar moet ik nu mijn spaargeld voor aanwenden.’

‘Ik verwacht dat de gevolgen van de coronacrisis voor de advocatuur bijzonder groot zullen zijn. Er zullen noodgedwongen kantoren moeten stoppen dan wel failleren.’

‘De uitspraak dat eenmanskantoren kwetsbaar zijn, is onjuist. De uitspraak moet zijn dat sociale kantoren kwetsbaar zijn. Ook sociale kantoren met vijf advocaten kunnen nu omvallen.’

Over de continuïteit

‘Zeker de eenmanskantoren, kantoren in de sociale advocatuur en kantoren die zich richten op niches waarin de activiteiten helemaal zijn stilgevallen (horeca, entertainment enzovoort) zullen naar mijn verwachting zwaar geraakt worden.’

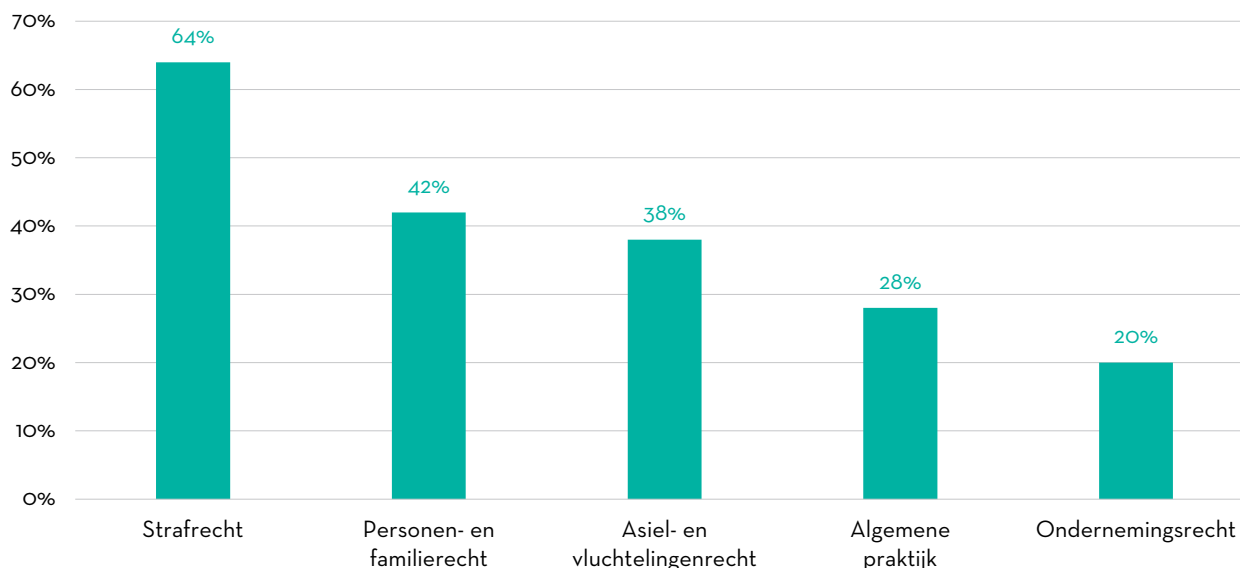
‘Voor de sociale advocatuur op toevoegingsbasis, en de kleine kantoren/eenpitters zonder vet op de botten, zal er zeker een faillissements- dan wel continuïteitsrisico ontstaan.’

‘Op zich mag van een advocatenkantoor verwacht worden dat er in goede tijden een buffer wordt opgebouwd.’

‘Ik mag hopen dat iedereen zijn zaken op orde heeft, maar het zal afhangen van de duur van de maatregelen en of kantoren “vlees op hun botten” hebben gekweekt, hetgeen zeker buiten de sociale advocatuur zeker moet kunnen.’

‘Ik denk dat heel veel kantoren op te grote voet leven en uitstekend kunnen overleven wanneer zij hun maat wat aanpassen. Binnen de kantoren die voornamelijk werken op basis van toevoeging is overheidssteun noodzakelijk.’

Welke specialisaties in rechtsgebieden worden het zwaarst getroffen door de coronacrisis? (n=808) (5 meest genoemde rechtsgebieden)

denkt dat meer zaken online gedaan kunnen worden. Daar lijkt de mening van 32 procent van de advocaten, dat de crisis laat zien dat grote kantoorpanden niet nodig zijn, goed bij aan te sluiten. De crisis toont volgens 42 procent ook dat eenmanskantoren best kwetsbaar zijn.

Kijken we meer specifiek naar de economische gevolgen van de crisis dan zien we dat 55 procent van de advocaten verwacht dat een flink aantal kantoren de crisis zonder financiële steun niet overleeft.

Van alle specialisaties in rechtsgebieden noemt 64 procent het strafrecht als rechtsgebied dat waarschijnlijk het meest getroffen wordt door de crisis.

COMMUNICATIE

Omdat het in tijd van crisis belangrijk is goed geïnformeerd te worden, hebben wij in dit onderzoek ook gevraagd hoe advocaten diverse instanties beoordelen als het gaat om communicatie en de wijze waarop zij met de crisis omgaan. De Rijksoverheid en de NOvA krijgen vaak lof toegezwaaaid. Beide organisaties worden door meer dan de helft positief beoordeeld voor de wijze waarop zij met de crisis omgaan. De Rechtspraak wordt relatief het minst positief beoordeeld.

De Raad voor Rechtsbijstand en het Openbaar Ministerie krijgen eveneens een matig oordeel.

COLLEGIAAL ADVIES

Aan het eind van de vragenlijst konden advocaten collegiaal advies geven. De lijst met goede raad is

lang, soms hartverwarmend, vaak praktisch. Veel tips zijn kort en bondig: blijf gezond, kalm, positief, creatief en vooral thuis. Houd moed, hoop, het hoofd koel en contact met cliënten. Gebruik deze periode voor bezinning en bedenk: 'Er komt licht aan het einde van de tunnel. Altijd.' ■

Tips en adviezen voor collega's

'Doe zo normaal mogelijk het werk. Liefst als het veilig kan gewoon op je kantoor. Doe besprekingen telefonisch. Scheid privé en werk heel duidelijk, ook al moet je thuiswerken. Spreid je rechtsgebieden zodanig dat je altijd nog wat overhoudt om te doen. Wedden op één paard is niet verstandig.'

'Deze tijd leent zich voor het op orde brengen van kantoor, bijvoorbeeld het aanpakken van de website, het wegwerken van zaken/kwesties die op de plank liggen enzovoort. Maar bovenal: toon betrokkenheid bij cliënten die het op dit moment (ook) zwaar hebben. Vroeg of laat krijg je dat terug.'

'Probeer als het even kan op kantoor te blijven werken, naar kantoor te fietsen voor de nodige dagelijkse beweging en frisse lucht en het ritme er zo veel mogelijk in te houden. Wees creatief met het klantencontact en kijk vooral ook naar de positieve dingen. De zon schijnt en nutteloze vergaderingen en oneindig netwerken hebben plaatsgemaakt voor nuttige zaken zoals bezinning.'

'Als er minder cliënten zijn, gebruik de tijd dan voor meer aandacht voor de cliënten die er wel zijn. Breng je automatisering op orde, kijk wat je zelf kunt doen om kosten te besparen op bijvoorbeeld administratie en typewerk. Maak je website en/of social media op orde. En als laatste, loop al je oude dossiers eens door en kijk of er nog niet-gedeclareerde toevoegingen zijn.'

PHILIPS

Dicteren

Telewerken gemakkelijk gemaakt Met spraak-naar-tekst oplossingen van Philips

Onze oplossingen zijn geschikt voor advocaten die hoe langer hoe meer mobiel werken. Of u nu op kantoor werkt met een voice recorder of van bij u thuis met uw smartphone, Philips SpeechLive helpt spraakopnames zo snel en eenvoudig als mogelijk om te zetten in tekst. Of u nu werkt met een secretariaat of u de voorkeur geeft aan het gebruik van spraakherkenning, onze oplossingen helpen u steeds productief te blijven, waar u ook bent.

Mobiliteit is de sleutel

- Enkel een web browser en internetconnectie nodig
- Gebruik de Philips smartphone app om te dicteren
- Realtime spraakherkenning inbegrepen
- Versleutelde gegevensoverdracht
- Gratis test gedurende 30 dagen

Meer weten? www.speechlive.com

VIRTUELE ZITTINGEN

Naast urgente rechtszaken laat de Rechtspraak sinds 7 april zo veel mogelijk andere zaken doorgaan. Zittingen vinden vaak virtueel plaats: via Skype of telehoren. Vier advocaten delen hun ervaringen.

DOOR / STIJN DUNK & SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

'DE TECHNIEK MOET BETER'

Lydia Visscher (33)

(Smit & Smit Advocaten, Volendam)
Rechtsgebieden: personen- en
familierecht, arbeidsrecht

6 k maakte voor het eerst een zitting via Skype mee. Het ging om een conflict over kostbare sportartikelen. Die behoorden volgens de wederpartij tot de nalatenschap, terwijl mijn cliënt vond dat de familiestichting er recht op had. 'Hij was bang voor verduistering en eiste afgifte van de goederen. Het was voor hem heel prettig dat de zaak nu toch behandeld kon worden. Toen ik hoorde dat het via Skype ging, dacht ik even: o jee, hopelijk valt de wifi niet uit, anders kunnen

we elkaar niet goed verstaan.' Tijdens de zitting was de cliënt van Visscher erbij. 'Dat is niet verplicht, maar wel zo handig. We zaten anderhalve meter uit elkaar, met de laptop tussen ons in. Als we wilden overleggen, werd er geschorst en ging het beeld op zwart.' Tijdens de zitting vielen geluid en beeld regelmatig uit. Daardoor moesten de aanwezigen vaak passages herhalen. 'Tijdens het pleidooi van de wederpartij wil ik alles horen, dus dan vraag ik gewoon: sorry, wilt u dat nog een keer zeggen? Dat gebeurde nu te vaak, de techniek moet echt beter functioneren.' Het voordeel van Skype is volgens Visscher dat de rechter de partijen en advocaten kan zien. 'Dat is prettig, al is het op een livezitting natuurlijk nog beter. In familie zaken is er vaak veel emotie. Dan kan de rechter door een klein gebaar of hapering in iemands stem horen wat de lading is. Nu is dat minder goed mogelijk.' Door Skypen bespaar je als advocaat de reistijd. Ook handig is dat je cliënt in de vertrouwde omgeving van je kantoor zit, in plaats van de vaak wat engere rechtbank.

Die voordelen gelden ook voor telehoren. Visscher deed op die wijze een zaak over een omgangsregeling tussen gescheiden ouders. 'Ook hier was het voordeel dat de zaak sneller dan verwacht aan de beurt kwam. Normaal duurt dat al snel een aantal maanden, nu waren we binnen vier weken aan de beurt. Er was al een tijdelijke omgangsregeling getroffen, die kon nu worden bevestigd en zorgde voor duidelijkheid bij alle betrokkenen. Tijdens het telehoren liet de techniek het niet afweten. De rechter moest wel strenger ingrijpen als we door elkaar heen dreigden te praten. Handig was dat ik met mijn cliënt kon communiceren zonder dat de rest dat zag: dan stak hij zijn hand op als hij het niet eens was met een opmerking en kon ik een schorsing aanvragen. Ik mis wel het visuele aspect. Dat telt bij familie zaken extra doordat de emotie zichtbaar is. Het lukt vaak op zitting een regeling te treffen. Daarom hoop ik dat de maatregelen tijdelijk zijn en we straks weer gewoon op de rechtbank kunnen samenkomen.' ▶

‘WAT MIJ BETREFT, IS DIT ECHT TIJDELIJK’

Wilma van Hoof

Linssen De Ruijter Advocaten, Tilburg

Rechtsgebieden: familie- en personenrecht, burgerlijk recht

‘**H**et was voor mij als advocaat de eerste zitting via telehoren. Ik ging er blanco in. Het was wel lastiger om mijn cliënt er op voor te bereiden. Normaal kun je vooraf goed uitleggen hoe het is om naar de rechtbank te gaan, nu moest ik zeggen: dit is voor mij ook nieuw. De zaak betrof een geschil over een omgangsregeling voor de vader van een kind van wie de ouders al lange tijd uit elkaar waren. In januari was er op zitting een uitbreiding van de omgang voor de vader afgesproken, onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat hij het kind niet mee naar zijn familie mocht nemen. Op dag één dat de regeling inging, bracht vader zijn kind toch naar familie. Ik trad op namens de moeder. Mijn cliënt en ik gebruikten dezelfde telefoon. Onder meer met een kladblok communiceerden we. Ook de rechter, de vader en zijn advocaat – die eveneens samen waren – en een medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming kwamen op de lijn. In het begin liep de zitting niet zo goed. Het was niet duidelijk wie er precies aan het woord was. Dat ging later beter en procedureel verliep per saldo alles hetzelfde als op een reguliere zitting. Ik had mijn conclusie van antwoord en eis in reconventie vooraf schriftelijk ingeleverd, daar kon de wederpartij op reageren. De advocaat van de vader betoogde

De Nederlandse rechtbanken en gerechtshoven gaan 17 maart grotendeels op slot. Alleen ‘urgente zaken’ gaan nog door. Voorbeelden zijn uithuisplaatsingen, faillissementen en de hechtenis van verdachten. Waar mogelijk vinden deze zaken plaats via videoconferentie of telehoren. De noodmaatregelen krijgen brede instemming. Nederland staat aan het begin van de coronacrisis en voorzichtigheid is troef. De NVSA en NVJSA steunen de sluiting: ‘Het gezondheidsrisico voor verdachten, advocaten, de medewerkers en bezoekers van de rechtbanken en het Openbaar Ministerie, slachtoffers en de politie is te groot geworden.’

De weken daarna kantelt het sentiment over de aanpak. In de media verschijnen steeds meer oproepen om de Rechtspraak weer serieus op gang te krijgen. ‘Terwijl advocaten nu met cliënten via Skype vergaderen, Microsoft Teams installeren en zaken gewoon door laten lopen, is de Rechtspraak bezig met lijstjes maken,’ schrijft strafpleiter Sander Arts in een opiniestuk op de website van het *Advocatenblad*. Arts stelt een vergaande digitalisering voor. Ook de NVSA pleit voor meer actie. In het belang van de rechtzoekenden en noodlijdende sociaal advocaten.

De Rechtspraak geeft op 3 april gehoor. ‘Doordat de organisatie de voorzieningen voor telefonische (beeld)verbinding heeft uitgebreid, kunnen vanaf 7 april meer en ook andere soorten zaken worden behandeld, zonder fysieke aanwezigheid van procespartijen.’ De toename van behandelde zaken is voor advocaten merkbaar. Ze krijgen frequenter een oproep voor een zitting via Skype of telehoren.

Op 6 april schrijven ministers Grapperhaus en Dekker aan de Tweede Kamer dat in alle strafzaken die worden behandeld de rechter(s), de griffier en de officier van justitie aanwezig zijn. Ook advocaten zijn tijdens deze zaken fysiek aanwezig, tenzij zijzelf aangeven via telehoorvoorzieningen aan de zitting te willen deelnemen. Tien dagen later verklaart Henk Naves, voorzitter van de Raad voor de rechtspraak: ‘Zodra het kabinetsbeleid dit toelaat en onze gebouwen coronabestendig zijn, zullen we weer zo veel mogelijk fysieke zittingen houden. De rechtsstaat kan niet op pauze.’

dat de geschonden voorwaarde na de vorige zitting niet in de uitspraak was vastgelegd. Wij stelden dat het verbod op het familieverzoek expliciet vermeld was in de overwegingen van de beschikking. De juridische discussie verliep normaal. Ik vond het een nadeel dat we elkaar niet in beeld hadden. Je zag geen gezicht bij een stem en dat ben je toch gewend. Toen de medewerker van de Kinderbescherming zijn verhaal wilde doen, ging het mis met het geluid. We hoorden hem steeds in flarden. Dat klinkt niet professioneel. Mijn cliënt vond het ook heel vervelend dat ze het niet goed kon verstaan. Ze vond de hele zitting vervelend, zei ze, om-

dat ze geen mensen kon aankijken. Dat snap ik heel goed, zo’n scheiding en familiezaken zitten vaak vol emoties. Dan is het belangrijk dat je in dezelfde ruimte bent. Een zitting via beeldbellen lijkt als tijdelijke oplossing meer geschikt. Het is prettig dat urgente zaken door kunnen gaan, maar wat mij betreft is het echt tijdelijk. Er zitten te veel nadelen aan. Zo kun je niet meer even samen de gang op om te proberen er onderling uit te komen. Dat gebeurt regelmatig tijdens zittingen in familiezaken. Ik hoop dat er snel een manier gevonden wordt om weer reguliere zittingen te laten plaatsvinden.’

Jan Leliveld (49)

Van Doorne, Amsterdam
 Rechtsgebieden:
 financieel-economisch strafrecht,
 milieustrafrecht

Ook te zien op de cover van dit blad

‘HET VERLIEP EIGENLIJK VOLSTREKT NORMAAL’

‘**W**e hebben ons digitale getuigenverhoor een aantal dagen van tevoren getest. We wilden vervelende situaties voorkomen, bijvoorbeeld dat het heel lang zou duren dat de opsporingsambtenaren waren ingelogd. Bij zo’n nieuw digitaal verhoor zijn zorgvuldigheid en vertrouwen cruciaal, dan wil je geen gedoe. Het gaat om een groot onderzoek in het ondernemingsstrafrecht. Mede door de test ging het uiteindelijke verhoor naar behoren. De verbinding was lange tijd prima en het verhoor verliep eigenlijk volstrekt normaal.

Het was wel een bijzonder gevoel om zo ver van mijn cliënten, die als getuigen werden gehoord, te zitten. Je hebt dan minder het idee dat je samen aan één kant zit, het creëert afstand. Daarnaast merk je dat als de verbinding slechter wordt, wat op het laatst gebeurde, deze vorm veel minder aantrekkelijk wordt. De talloze grappen die daarover op internet circuleren, blijken dan allemaal waar. De stabiliteit van de techniek moet beter, daar dient aan gewerkt te worden.

Op het beeldscherm zagen wij via Microsoft Teams de opsporingsambtenaren in hun kantoor zitten en vice versa. Zelf vind ik het belangrijk om te weten in welke context iedereen zit: het is prettig om zicht te hebben op de setting van je gesprekspartners. Met de legitimering aan

het begin van het verhoor ging het wat onwennig. Mijn cliënten zegden toe een afschrift van hun rijbewijs op te sturen. Omdat de opsporingsambtenaren en ik elkaar kenden, hebben wij die formaliteit achterwege gelaten. Het lijkt me wel handig om een A4'tje met spelregels over dit soort procedures te maken. Het voorhouden van stukken ging goed. Het ging om een bekend stuk en dat kon digitaal getoond worden. Voor de opsporing is het altijd van belang dat een verhoor door kan gaan. Als advocaat zou je kunnen denken: de tijd werkt altijd in het voordeel van mijn cliënt. Waarom zouden we aan

deze digitale oplossing meewerken? Maar dat is vaak een achterhaald idee, zeker als je in het ondernemingsstrafrecht opereert. Bedrijven willen zaken achter zich laten en weer door. Dan is uitstel in het onderzoek alleen maar een sta-in-de-weg. Een nadeel van een virtuele verbinding is dat het minder persoonlijk is. Je start meteen in een formele setting, normaal komt een meeting wat informeler en rustiger op gang. Aan de andere kant is ook wel prettig om tijdens een verhoor op je eigen kantoor te zijn. Het is dikwijls ook geen feest om in één of ander politiebureau te zitten.’ ►

Jorrit de Vries (49)

LEXX Leeuwarden advocaten
Rechtsgebied: strafrecht,
jeugdstrafrecht, asielrecht

‘FYSIEKE AANWEZIGHEID HEEFT DE VOORKEUR’

Overigens wordt er ook steeds vaker via beveiligde videoverbindingen rechtsbijstand verleend, hoor ik om me heen.

Laatst had ik een jeugdpiketdag. Toen was het rustiger dan normaal. Het kan toeval zijn, ik heb niet elke dag piket. Maar ik heb toch het idee dat men ook bij de politie eerder een waarschuwing geeft dan tot arrestatie overgaat. Op het politiebureau in Leeuwarden zijn overigens inmiddels ook twee advocatenkamers ingericht waar advocaten vanachter plexiglas en glas met verdachte in vertrouwen kunnen praten.

Het protest van advocaten tegen het feit dat rechters, officieren van justitie en griffiers wel fysiek aanwezig zijn bij de behandeling van zaken, en de advocaat niet, vind ik terecht. Ik denk ook dat dit in strijd is met het beginsel van *equality of arms*. Ook de klacht van advocaten dat door de afwezigheid van advocaten in de zittingszaal de schijn dreigt te ontstaan dat de officier van justitie informatie aan de rechtbank kan overleggen zonder wetenschap van de verdediging, vind ik terecht.

Bij de rechtbank in Leeuwarden is erop gereageerd door advocaten de gelegenheid te geven in de zittingszaal aanwezig te zijn bij de urgente zaken die nu wel worden behandeld. Er zijn plexiglas schotten geplaatst tussen de zittingstafels van de rechter, de griffier en de officier van justitie. En ook voor advocaten is een plaats achter plexiglas ingericht. Als ik nu een politierechterzitting zou hebben, zou ik daar wel heen gaan. Het non-verbale contact gedurende de zitting is belangrijk. Een voordeel van de werkwijze die is ontstaan met het verlenen van rechtsbijstand via telefoon- of videoverbinding is dat ik van tevoren een schriftelijke pleitnotitie maak en die toestuur aan de rechter-commissaris. De rechter kan er dan alvast over nadenken. In civiele zaken heb je altijd eerst een dagvaarding, conclusie van antwoord, repliek en dupliek. Pas daarna vindt er een zitting plaats. Ik kan me voorstellen dat het voordelen heeft om in het strafrecht, ook na de coronatijd, met een schriftelijke ronde te blijven werken.’ ■

‘V anuit huis verleende ik via een telefoonverbinding rechtsbijstand tijdens een voorgeleiding. Mijn cliënt zat op het politiebureau en was via een videoverbinding verbonden met de rechter-commissaris en griffier op de rechtbank in Leeuwarden. De rechter besliste dat de verdachte nog veertien dagen langer vast moest blijven zitten. Bijstand via een telefoonverbinding is niet de meest ideale manier, maar voor *the time being* is het een goede oplossing. Contact is snel te leggen en je hebt geen reistijd. Maar fysieke aanwezigheid heeft de voorkeur.

OPRICHTERS NIEUW KANTOOR: ‘WE VERWACHTEN EEN SCHEIDINGSPIEK’

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Een nieuw kantoor oprichten tijdens de coronacrisis is een gewaagde stap. Familierechtadvocaten Saskia Braun (41), Ellen Keijzerwaard (54) en Marian Houwing (53) laten zich niet weerhouden en startten op 1 april Family Affairs in Rotterdam. ‘We verwachten een scheidingspiek.’

‘**W**e hebben een behoorlijke investering moeten doen en dat is spannend in deze tijd,’ vertelt Braun. De oprichting is dan ook zeker niet zorgeloos. ‘We zien de toekomst positief, maar we maken ons uiteraard zorgen. De economie stort in en dat zal iedereen treffen, ook ons. Daarentegen doet thuiszitten niet iedereen goed.’ Wat betreft het aantal nieuwe echtscheidingen verwacht Braun op een gegeven moment een scheidingspiek. ‘Dat zie je nu in China gebeuren. Het feit dat mensen op elkaars lip zitten, is een accelerator. Dat wordt momenteel wel enigszins afgeremd door de financiële gevolgen die een echtscheiding heeft. Dat financiële aspect speelt nu duidelijk mee om een scheiding uit te stellen.’

MEDIATION

Keijzerwaard en Houwing werken nu nog samen onder de naam Houwing

Keijzerwaard & Spigt advocaten in Rotterdam. Braun maakte in oktober 2019 de overstap van SmeetsGijbels naar het zelfstandig ondernemerschap. Het nieuwe boetiekkantoor richt zich met name op echtscheidingen en daaraan gerelateerde zaken. Mediation is hier een belangrijk onderdeel bij. De advocaten werken niet of nauwelijks op toevoeging. Momenteel komen er bij de drie advocaten nog wel nieuwe zaken binnen. Die gaan veelal over hoe om te gaan met omgangsregelingen in deze coronatijd. De komende periode zijn de advocaten van plan om voornamelijk op kantoor te werken. Het ontvangen van cliënten doen ze niet. Braun: ‘We hebben ieder een eigen kamer, dus we hoeven niet te veel in elkaars buurt te zijn. Voor de bescherming van onszelf en onze cliënten doen we afspraken via de telefoon en videobellen. Dat geldt ook voor mediations.’ Volgens Braun

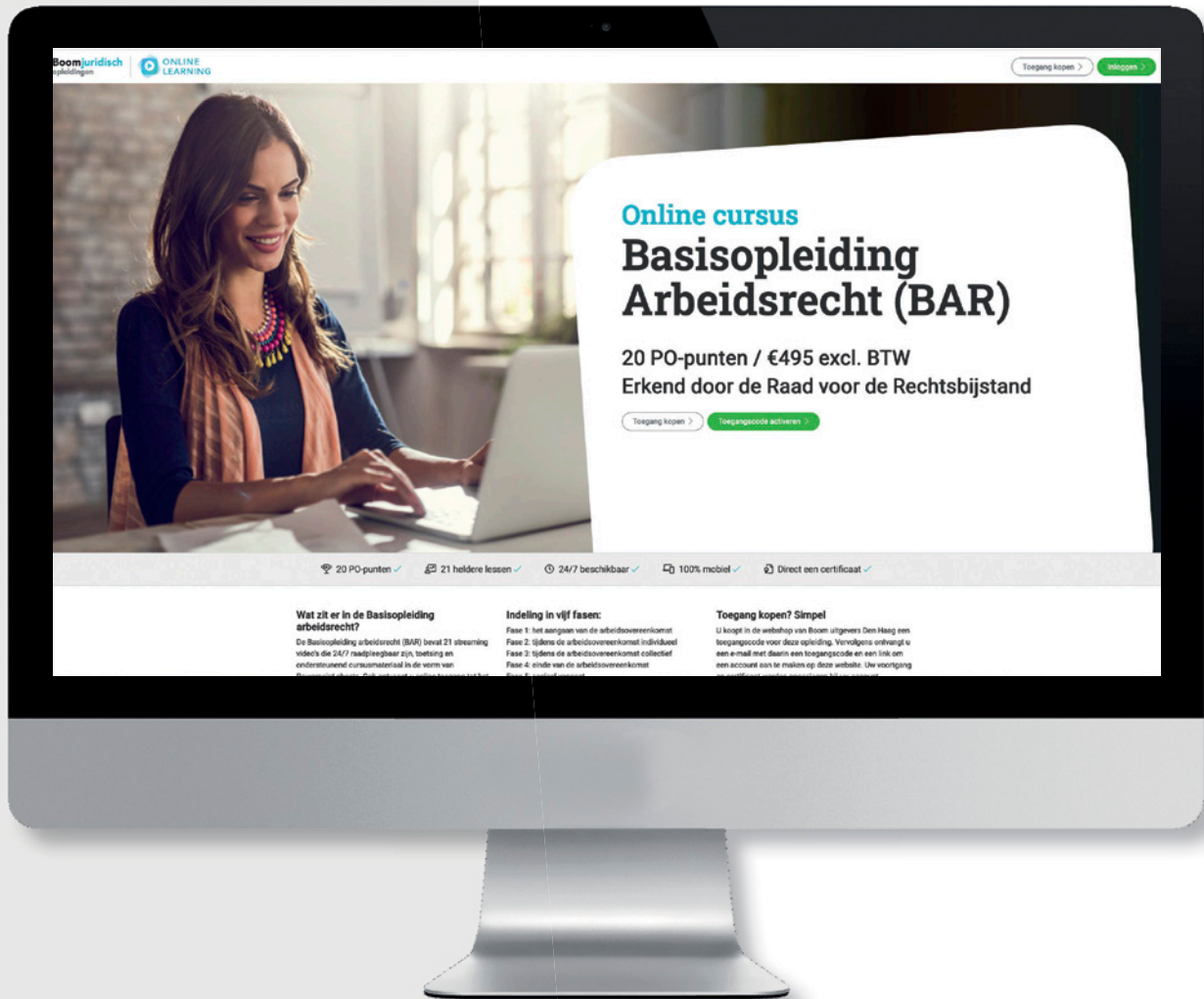
wordt dat laatste een uitdaging. ‘Het wordt ontdekken en ervaren hoe dat in nieuwe zaken gaat. Je krijgt veel communicatie niet mee wanneer je niet in dezelfde ruimte zit.’

ACTIES

Acties om nieuwe cliënten te lokken beginnen de drie advocaten op voorhand niet. Wel heeft Braun in een aantal bestaande zaken de tarieven aangepast. ‘Voor nieuwe cliënten houden we een vast tarief aan. Mocht dit een probleem zijn dan kijken we per zaak of we daar iets aan moeten doen.’

VOLLEDIG ONLINE

Te volgen vanuit huis en in eigen tempo

20 PO-punten

Slechts € 495,-
(excl. btw)

Erkend door de
Raad voor de
Rechtsbijstand
en de NOVA

www.basisopleidingarbeidsrecht.nl

TWAALF TIPS OM DE CRISIS DE BAAS TE BLIJVEN

DOOR / HANS SCHUURMAN & CHRISTIAAN BRAMER

De coronacrisis grijpt diep in op de operationele processen van advocatenkantoren. Consultants Hans Schuurman en Christiaan Brammer geven twaalf tips om de situatie meester te blijven.

1 Bewaar de rust. Angst en paniek zijn begrijpelijk. Praat hierover met kantoorgenoten, maar laat ze niet de slechte raadgevers zijn die de blik op intern fixeren en de markt(kansen) in de schaduw zetten.

2 Zorg voor de medewerkers. Zij zijn het kapitaal van kantoor. Oprecht contact houden met medewerkers op afstand vraagt ander leiderschap vanuit de partners en ander persoonlijk leiderschap van eenieder. Zeker daar waar corona zorgt voor een nog grotere verving tussen werk en privé. Er dreigt een plotselinge groei qua burn-out gevallen. En wat als dat de parels van kantoor zijn?

3 Richt je op de key-cliënten. Onderzoek heeft aangetoond dat in crisistijden waar de markt kleiner wordt, de key-cliënten de trouwste partners zijn. Toon oprechte interesse en bied extra hulp, ook al levert dit niet direct geld op.

4 Formeer een crisismanagementteam, wellicht niet het Dagelijks Bestuur. Dit team overlegt frequent, laat zich breed en goed informeren, kent de risico's en hakt effectief knopen door.

5 Maak scenario's. Overweeg alle opties, reken ze door, implementeer ze met kracht in korte fasen met regelmatige evaluaties. Volg daarbij de ontwikkelingen in de markt op de voet.

6 Bewaak de liquiditeit. Salarisbetaling is key. Maximeer de kasstroom uit deze financiële bronnen: declareren, incasseren, crissubsidies van de overheid, uitstel van belastingbetaling, partnerfinanciering en uitstel van winstdeelbetalingen. En uiteraard de bank en verzekeraar(s).

7 Scenario's kernleveranciers: Wat als er één omvalt, zoals de provider van de ICT-infrastructuur? Wat is plan B?

8 Blijf kijken naar kansen. Vele profeten staan nu op. In elk geval zetten digitalisering en veranderingen in internationale marktverhoudingen door. Er ontstaan nieuwe (online)kansen voor wie ze ziet en nieuwe kansen voor samenwerking. *Go out and look.*

9 Maak gebruik van de urgentie. Het werk verandert met het gebruik van nieuwe *tools* en vraagt om ander gedrag. Welke positieve ontwikkelingen houdt u daarbij op langere termijn vast? Oude, vastgeroeste uitgangspunten vallen weg. Maak ook bewust gebruik van de urgentie voor het doorvoeren van slimmere en efficiëntere werkwijzen.

10 Kijk vast naar de toekomst. Vorm nu een beeld over de nieuwe organisatie en blijf dat toetsen aan relevante ontwikkelingen. Welke

kennis en vaardigheden zijn straks nodig, daar waar werk zal verschuiven van het ene naar het andere rechtsgebied en nieuwe manieren van werken versneld en definitief kunnen worden doorgevoerd?

11 Definieer opnieuw het fenomeen 'team'. Het werken op afstand vraagt om intensieve communicatie met de medewerkers zodat zij zich deel blijven voelen van het team en gecommitteerd aan kantoor. Dit geldt vanaf secretaresse tot en met de partner. Virtuele *on boarding* van nieuwe kantoorgenoten en virtuele *off boarding* van je 'ambassadeurs' vergt andere inspanningen vanuit kantoor.

12 Tot slot, wat als kantoor straks weer opengaat? Al nagedacht over die anderhalve meter? Denk daarbij ook aan werken in 'ploegendiensten' en met minder kantooroppervlakte.

Kortom, in deze onzekere tijd zijn rust, leiderschap, inspiratie en creativiteit sleutels tot het adequaat reageren op nieuwe ontwikkelingen. Focus op wat ertoe doet, met het hele kantoor, in samenwerking met uw belangrijkste cliënten en leveranciers.

Christiaan Brammer is coach en consultant, onder meer voor de juridische wereld. **Hans Schuurman** adviseert advocatenkantoren en is interim CFO/COO.

M&A MARKT TUSSEN HOOP EN VREES

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

Door de coronacrisis lopen deals, fusies en overnames sterk terug. Het type werk binnen M&A secties van kantoren verschuift. Hoe zal de markt zich ontwikkelen? 'Het is onmogelijk nu al te weten waar deze vrijwel allesomvattende crisis toe zal leiden.'

'Sinds Nederland in een 'intelligente lockdown' is gegaan, verlopen transacties stroperig, vertraagd. Er zijn ook transacties die *on hold* worden gezet of voor de *time being* worden *gecanceled*,' zegt Wouter Helder, partner en M&A advocaat bij Lexence. Helder is gespecialiseerd in overnames en *private equity* transacties.

Helder constateert een werkverschuiving binnen zijn praktijk. 'Omdat veel transacties *on hold* staan, loopt

het transactiewerk terug. We hebben momenteel veel *trusted advisor* werk.' Cliënten hebben vragen over de regelingen die er zijn, zoals het noodfonds NOW, over de naleving van huurovereenkomsten en vragen over lopende financieringen. Het *trusted advisor* werk dicht het gat dat is ontstaan door teruggelopen transacties in omzet niet, zegt Helder. 'Er is echt wel een terugval in omzet te zien. Als ik de verhalen om me heen hoor, geldt dat over de hele breedte van M&A praktijken. Voor ons is het heel belangrijk dat we er ook in deze tijden kunnen staan voor onze cliënten en kunnen meedelen. En dat we in contact blijven. Het is hopen dat we, als de storm weer is gaan liggen, de deals weer kunnen oppakken.'

De impact van de coronacrisis op de M&A markt is aanzienlijk, constateert Allen & Overy in zijn Global M&A Insights Q1 2020. In het eerste kwartaal van dit jaar (tot en met 20 maart)

Carlos Pita Cao

zijn zowel het aantal transacties als de totale dealwaarde gedaald, met respectievelijk zestien en achttien procent. De echte gevolgen van de crisis komen pas aan de oppervlakte in de cijfers over de daaropvolgende kwartalen. Hoelang het duurt voordat de markt weer aantrekt als het virus eenmaal is bedwongen, durft Allen & Overy niet te zeggen.

INVESTERINGSRISICO'S

Door de coronacrisis kiezen kopers en verkopers ervoor om te wachten

Wouter Helder

totdat er meer helderheid is, zegt Carlos Pita Cao, die de corporate en M&A praktijk van AKD leidt. 'Het is een ongekende situatie en de investeringsrisico's zijn op dit moment eenvoudigweg niet goed in te schatten.'

Axel Hagedorn is partner bij Van Diepen Van der Kroef. Hij begeleidt bedrijven bij fusies en overnames in Nederland en Duitstalige landen. 'Voor mijn praktijk geldt dat één overname kort voor *closing* in maart werd afgezegd. Dat had met de beursontwikkelingen te maken en was duidelijk coronagerelateerd. Tegelijkertijd zijn in de laatste twee weken drie overnames op kantoor binnengekomen waarvan twee bij mij. Beide overnames zijn strategisch ingegeven.'

Tijdens de vorige wereldwijde crisis in 2008 werden vanuit Duitsland veel bedrijven in Nederland overgenomen, memoreert Hagedorn. 'Ik kan mij voorstellen dat ook deze keer overnames van bedrijven in crisis plaatsvinden, omdat men misschien wil verkopen om het bedrijf te redden voor een faillissement.'

KNAUW

Hoe zal de M&A markt zich straks herstellen? Helder: 'Ik hoop dat zodra de banken weer mee gaan doen

en *leveraged finance* gaan verstrekken, de deals die *on hold* zijn gezet weer gaan lopen. Het geld dat daarvoor nodig is, is er bij *private equity* partijen. Maar als de economie zoals te verwachten is, echt een knauw krijgt, wordt het minder makkelijk om vraag en aanbod bij elkaar te krijgen. Omdat het dan nog maar de vraag is of in de nabije toekomst die winstverwachtingen die er waren, waarop de koopprijs wordt gebaseerd, ook gerealiseerd gaan worden.' Om die onzekere factor op te vangen, zullen weer meer transacties worden gesloten op basis van een *earn-out*, waarbij een deel van de koopprijs afhankelijk is van daadwerkelijk na transactiedatum gerealiseerde omzet en winst, denkt Helder.

'Het is onmogelijk nu al te weten waar deze vrijwel allesomvattende crisis toe leidt,' zegt Christiaan de Brauw, partner in de corporate en M&A praktijk van Allen & Overy. 'Op korte termijn gaan nog een aantal deals door die in de *pipeline* zitten, omdat ze strategisch logisch zijn of omdat partijen er al bijna uit waren. Dat kan mogelijk aanpassing van bepaalde voorwaarden aan de crisis vergen, bijvoorbeeld een koopprijsaanpassing met een *earn-out* element, waarbij de verkoper later een additioneel bedrag ontvangt indien de gevolgen van de crisis meevallen.' Op middellange en langere termijn zijn er volgens De Brauw ook redenen die tot activiteit kunnen leiden.

'*Private equity* concentreert zich nu op hun portfolio-ondernemingen, maar heeft veel geld op zak dat geïnvesteerd moet worden. Ook ligt voor de hand dat ondernemingen die nu echt in grote nood komen, bepaalde onderdelen zullen verkopen om hun balans op orde te krijgen. Wij

Christiaan de Brauw

verwachten zeker op termijn buitenlandse partijen op de markt voor private en ook public M&A. In geval van al te agressieve of opportunistische kopers bij beursgenoteerde vennootschappen zullen beschermingsconstructies hun waarde bewijzen.'

DISTRESSED TRANSACTIES

Partijen blijven zoeken naar een manier om rendement te maken met het beschikbare geld, zegt Carlos Pita Cao. 'Het geld staat klaar om kansen te benutten, kansen die zich ook voordoen als gevolg van deze situatie. Ondernemingen in bepaalde sectoren, zoals bezorgdiensten en aanbieders van onlinecursussen, floreren juist. Ik denk dan ook dat het voor veel partijen een kwestie is van de storm doorstaan en dat de dealactiviteit later dit jaar weer toeneemt.' Daarnaast is het volgens Pita Cao duidelijk dat bedrijven in de problemen komen en dat er meer *distressed* transacties zijn, naarmate de crisis wereldwijd voortduurt. 'Deze crisis leidt ertoe dat de distributie- en leveringsketens van veel ondernemingen onder druk komen te staan, waardoor ook gezonde ondernemingen in de problemen kunnen komen. Dit biedt voor geïnteresseerde kopers kansen.'

Axel Hagedorn

Alle belangrijke thema's omtrent overgang van onderneming in dit boek: van Spijkers tot Smallsteps, van Daddy's Dance Hall tot Duitse Busmaatschappijen.

€ 79,95

**IDEAAL VOOR
PRAKTIJK,
WETENSCHAP
EN ONDERWIJS**

Vanaf 6 APRIL te koop via www.corel-cel.nl

BdH
Boulevard Heuvelink Advocaten & Mediators

ADVOCaat GEZOCHT

Boulevard Heuvelink Advocaten & Mediators zoekt een advocaat, die zich op basis van kostendeling wil aansluiten bij onze maatschap. Wij voeren een gespecialiseerde praktijk, waarbij wij cliënten bijstaan op zowel gesubsidieerde als op betalende basis. Op dit moment zijn de advocaten binnen ons kantoor werkzaam op het gebied van vreemdelingen- en asielrecht, BOPZ, sociaal zekerheidsrecht, personen- en familierecht, strafrecht, algemeen civiel recht, arbeidsrecht en huurrecht. De werksfeer is informeel en collegiaal. Bovendien is het mogelijk om flexibel of thuis te werken.

INTERESSE?

Reacties graag zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval vóór 15 mei 2020 naar:
Boulevard Heuvelink Advocaten
t.a.v. mevrouw mr. A.C. Pool
E: info@bdhadvocaten.nl - I: www.bdhadvocaten.nl
T: 026 - 445 3552

L'S
Cassatie-advocatuur

Deskundige bijstand
in civiele cassaties
en prejudiciële procedures

Lawyers' Specialist

Menno Bruning
06 - 48 71 67 42
bruning@lawyers-specialist.nl
www.lawyers-specialist.nl

Contentkey, benut het multiplier-effect

Redactionele kwaliteit en inhoudelijke thematiek telt. De keuze van een Contentkey-categorie weerspiegelt de betrokkenheid van de deelnemer. Het multiplier-effect ontstaat doordat honderden of soms duizenden advocaten een artikel lezen.

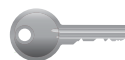
deelnemer

inhoud

contentkey multiplier

kerndoelgroep

uiting
advertentie
vacature

Bel Capital Media Services BV | 024 - 360 77 10 | mail@capitalmediaservices.nl

ADVOCATEN HELPEN ONDERNEMERS IN NOOD

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Er komen steeds meer initiatieven van advocaten die ondernemers in nood gratis of tegen een gereduceerd tarief van advies voorzien.

De roep om elkaar te helpen, is groot in deze tijd van crisis. Ook advocaten dragen hun steentje bij. Zo geeft VESPER Advocaten in Amsterdam ondernemers gratis advies over de ondersteuningsmaatregelen die de overheid voor ondernemers en zzp'ers in het leven heeft geroepen, zoals de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkbehoud (NOW) en de Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo). Daarnaast heeft het kantoor een 'online COVID-19-hub' voor ondernemers en investeerders gelanceerd. 'Via deze hub kunnen documenten voor verschillende typen overbruggingskredieten kosteloos gedownload worden,' vertelt Constant Van Tuyll van Serooskerken, partner bij het kantoor. 'Deze service bieden wij aan ondernemers en investeerders in Nederland om hen in staat te stellen snel een solide leningsovereenkomst aan te gaan met het oog op de huidige marktomstandigheden als gevolg van de COVID-19-pandemie. Als ondernemers vragen hebben over

de leningen, dan beantwoorden wij deze via onze COVID-helptdesk.'

SAMENWERKINGSVERBAND

In het kader van de helptdesk en de COVID-19-hub werkt het kantoor samen met BloomTax in Amsterdam. De fiscaal advocaten van dat kantoor verstrekken, ook kosteloos, informatie over de fiscale aspecten van de maatregelen en de leningsdocumentatie. Ook hebben een *legal designer* en een (virtueel) juridisch secretaresse zich bij de vijf advocaten van VESPER gevoegd. 'Zij willen ons initiatief op hun manier steunen en helpen ons enorm uit de brand met praktische zaken,' zegt Van Tuyll van Serooskerken.

De advocaten zien sinds de opening van de COVID-helptdesk op 23 maart een enorme toestroom aan meldingen. Inmiddels hebben er zo'n tachtig ondernemers van veelal kleine bedrijven gevraagd om de expertise van het team. 'Een heel andere doelgroep dan we gewend zijn. Wij werken veelal voor grote ondernemingen. De vragen die we krijgen zien bijvoor-

beeld op de doorlooptijden van het aanvragen van noodsteun, op dga's in combinatie met de regelingen en hoe het begrip "omzetverlies" onder de NOW wordt gemeten.'

Volgens Van Tuyll van Serooskerken voelt het goed om iets te kunnen betekenen voor anderen in deze ongekende tijden. 'We hebben veel ondernemers aan de lijn die normaliter een advocaat niet zouden kunnen betalen en zeker niet op een moment dat iedere euro telt. Het zou zonde zijn als deze ondernemers tussen wal en schip vallen omdat ze niet weten of ze onder de ondersteuningsmaatregelen vallen of anderszins problemen ondervinden met de formaliteiten.'

EXPERTISE

Ook NautaDutilh en De Clercq Advocaten Notariaat hebben een helptdesk in het leven geroepen voor laagdrempelige juridische hulp. NautaDutilh richt zich specifiek op mkb-ondernemers en zzp'ers die geconfronteerd worden met juridische vragen rondom COVID-19. Het kantoor heeft ►

Vier van de vijf advocaten van VESPER Advocaten

een speciaal team opgericht dat bestaat uit 34 advocaten in de Benelux waarvan het merendeel in Nederland zit. Zij helpen ondernemers kosteloos op weg bij vragen over bijvoorbeeld de noodpakketmaatregelen van de overheid of over lopende contractuele verplichtingen.

‘We weten dat veel ondernemers en zzp’ers zich geconfronteerd zien met juridische vragen, maar mogelijk niet goed weten bij wie ze daarvoor terecht kunnen,’ stelt managing partner Petra Zijp. ‘Ze hebben ook veel andere dingen aan hun hoofd. Tegelijkertijd zien wij dat veel van onze advocaten graag hun expertise willen inzetten om anderen te helpen. Daaruit is vervolgens dit initiatief ontstaan.’

De ‘Juridische Corona Helpdesk’ van De Clercq is er voor relaties, ondernemers en werknemers. Volgens het kantoor worden ze overspoeld met mails, chats en telefoontjes. De Clercq gaat telefonisch met de mensen in gesprek om een eerste antwoord te kunnen formuleren. ‘Wij doen dat met plezier en kosteloos,’ aldus een woordvoerder. ‘Wij zien dat als onze bescheiden bijdrage aan de rampzame situatie, en als opdracht voor ons maatschappelijk betrokken kantoor.’ Gratis hulp komt ook van verschillen-

de eenpitters. Zo maakt advocaat Iris Cuijten (mr. Cuijten Advocatuur in Valkenswaard) ondernemers kosteloos wegwijs in de steunmaatregelen. Ze doet dit naast het wekelijkse gratis

vind ik dat je als businesspartner ook je verantwoordelijkheid moet nemen. Blijven declareren alsof er niets aan hand is, komt dan wel een beetje vreemd over. Cliënten zullen een

‘Even een pas op de plaats, mijn cliënten stellen het erg op prijs’

inlooppreekuur. ‘Ik probeer waar nodig en mogelijk te helpen met het aanvragen van regelingen en tegemoetkomingen. Ik doe dit vanwege de bijzonder vervelende tijd waarin we allemaal zitten en om andere ondernemers te helpen.’

LAGER TARIEF

Advocaat Abraham Mouritz van Mouritz Legal in Amsterdam heeft ervoor gekozen ondernemers die al cliënt bij hem zijn tegen een gereduceerd tarief te helpen. Hij roept andere advocaten op dat ook te doen. ‘Ik zag hoe heftig de gevolgen zijn van het COVID-19-virus op de bedrijfsvoering van met name een bepaalde cliënt van mij. Deze werd acuut met zo’n tachtig procent gereduceerd. Aan de andere kant nam de vraag naar juridische ondersteuning juist toe. Ik zie mijn relatie met al mijn cliënten als een partnership en dan

meer meegaande houding waarderen en dat komt ook weer ten goede aan de langetermijnrelatie.’

In bovenstaand geval heeft Mouritz een ‘crisiskorting’ verleend van rond de 28 procent. ‘De impact van de coronacrisis verschilt per bedrijfstak. Luchtvaart en export van bloemen worden zeer hard geraakt, terwijl ik hoor dat supermarkten omzetten maken die te vergelijken zijn met de kerstperiode. In het laatste geval zie ik weinig reden om te gaan stunten.’ Mouritz adviseert ook andere advocaten hun cliënten te benaderen. ‘Wacht niet totdat de cliënt zelf op de deur komt kloppen. Naast een verlaging van tarieven is het volgens mij ook goed om niet elke minuut te willen schrijven. Even een pas op de plaats. Mijn cliënten stellen het erg op prijs. Ze zien dat je hun lot aantrekt en dat enkele gegeven doet hen goed.’ ■

Jij hebt behoefte aan frisse lucht

Dat komt goed uit, want wij hebben behoefte aan een advocaat die ons helpt om onze vestiging in Stadskanaal verder uit te bouwen.

We zoeken een ondernemende advocaat die gaat voor vrijheid en zelfstandigheid. Een solist én teamspeler, want teamwerk is belangrijk bij Van der Maas & Verhoog Advocaten. Ons team laat zich beschrijven als deskundig, nuchter, betrokken, integer en scherp.

Pas jij bij ons? Heb je of wil je roots in de regio? Wij zorgen dat alles voor je klaar staat. Je hoeft alleen het licht maar aan te doen.

vandermaas-verhoog.nl | (0)50 537 50 10 | info@vandermaas-verhoog.nl

ADVANCE

Uw toevoegingen direct uitbetaald

Werkwijze om uw groei te financieren

Voor meer informatie
kijk op www.advance.nl
of bel: 0226 45 11 25
Advance (voorheen Cardec)

voordelen:

- 85% bij aanvang van uw toevoegingszaak binnen 24 uur op uw rekening
- 15% (+ btw) volgt na uitbetaling door de RvR
- Alle reeds lopende toevoegingszaken in één keer inbrengen
- Zelf bepalen of en op welk tijdstip u een toevoegingszaak ter bevoorschotting aanbiedt
- Extra uren inzake bewerkelijke zaken kunnen worden bevoorschot
- Meer financiële ruimte en meer werk kapitaal

VAN BOVEN ADVOCATEN

Wij zoeken

een advocaat insolventierecht met partnerambities en
een ervaren advocaat-stagiair of beginnend medewerker

Ben jij een ervaren advocaat insolventierecht, bij voorkeur ook specialist in het ondernemingsrecht of arbeidsrecht? Of ben je beginnend medewerker of advocaat-stagiair met één of twee jaar ervaring?

Wij bieden een plek in een enthousiast en gedreven team dat opereert in het bovenste segment van de markt. Je werkt in een collegiale sfeer met aandacht voor een goede verhouding tussen werk en privé. Je zult zowel zelfstandig als in samenwerking met de andere advocaten procederen en adviseren over uiteenlopende kwesties op het gebied van het ondernemingsrecht, insolventierecht, vastgoedrecht en/of arbeidsrecht. Er is ruimte voor carrièrestappen en voor vakinhoudelijke ontwikkeling.

Ons kantoor staat diverse cliënten bij uit de zorg, bouw, horeca en industrie. Ook worden onze advocaten regelmatig aangesteld als curator in grote faillissementen in de regio.

Wij zijn gevestigd in Middelburg, hoofdstad van Zeeland en economisch centrum. Middelburg biedt het beste van twee werelden. Enerzijds innovatieve activiteit en ontwikkeling in het bedrijfsleven en de industrie. Anderzijds een monumentale binnenstad, mooi wonen, goed onderwijs, een rijk cultureel aanbod en de mooiste stranden op een steenworp afstand. De plek bij uitstek voor een goede *work-life balance*.

Solliciteren?

Je kunt je sollicitatie richten aan mr. F.T. Hiemstra (f.hiemstra@vanbovenadvocaten.nl). Dat kan door middel van een brief en/of een korte videoboodschap, vergezeld van een cv.

Wil je eerst wat meer informatie, dan kun je terecht op www.vanbovenadvocaten.nl en/of bellen met mr. F.T. Hiemstra op (0118) 65 14 02.

Eenvoudig stukken en brieven generen met behulp van sjablonen

E-mailberichten vanuit Outlook met één klik opslaan in uw dossier
Alle bestanden gemakkelijk terugvinden in uw dossiermap

Gebruik hiervoor de module Documentenbeheer van Urios!

Bel voor een vrijblijvende afspraak 072 512 22 05
of vraag de gratis demo aan op Urios.nl

Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Stopwatch | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Meertalig declareren en herinneren

Urios Plus | E-facturering | iDEAL-knop | Export naar boekhouding | Managementrapporten | Documenten | Outlook-koppeling | Agenda

WAT ZIE JIJ BLEEK, CONFRÈRE!
JA, IK MOEST AL MIJN STUKKEN NOG OPSTELLEN...
MAAR HOE KOM JIJ ZO BRUIN?
IK ZIT HIER AL EVEN... MET BEHULP VAN
URIOS WAS IK VEEL SNELLER KLAAR!

urios
eenvoud bespaart tijd

A man with grey hair, wearing a dark blue suit, white shirt, and patterned tie, stands in a doorway. The doorway is framed by dark wood and is set into a wall of light-colored stone and brick. To the right, a sign with the letters 'NEDE' is partially visible. The man is looking directly at the camera with a slight smile.

ALLE HENS AAN DEK VOOR NIEUWE ALGEMEEN DEKEN

Kort na invoering van de coronamaatregelen werd Frans Knüppe verkozen tot algemeen deken. 'Het aanbod van onze dienstverlening moeten we zo goed mogelijk intact houden.'

DOOR / FRANCISCA MEBIUS
BEELD / SJOERD VAN DER HUCHT

Onwerkelijk, ontregelend, vervreemdend en beangstigend. Het zijn de eerste woorden waar Knüppe (1955) aan denkt bij de coronacrisis. 'Het is iets onverwachts dat op je afkomt. Niet alleen op mij maar op de hele balie en nog veel breder. Ineens heb je te maken met een soort onzichtbare vijand. Ook in ordeverband overkwam het me.'
Begin dit jaar droeg de algemene raad van de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) de advocaat van Dirkzwager legal & tax in Arnhem voor als nieuwe algemeen deken. Eind vorige maand, kort nadat het kabinet op advies van het RIVM de coronamaatregelen afkondigde, werd hij door het college van afgevaardigden

formeel verkozen. Hij volgt Johan Rijlaarsdam op die om persoonlijke redenen stopte.

Het door Rijlaarsdam neergelegde beleidsplan verdween naar de achtergrond en de coronacrisis werd prioriteit één. 'De balie wordt hard geraakt door de crisis. Het is bepaald geen tijd om achterover te leunen voor de orde.'

Volgens Knüppe is het van wezenlijk belang dat de rechtspleging zo veel mogelijk doorgang vindt. 'We doen ons uiterste best om met behoud van de grote belangen van de volksgezondheid toch te kijken wat er door kan gaan in de rechtspleging. Als dat helemaal stil komt te liggen, zou dat in veel opzichten slecht zijn. Dat kan niet in een rechtsstaat.'

Het stilvallen van zaken en zittingen betekent voor de balie ook dat inkomens wegvallen. Zeker de sociale advocatuur, die het al moeilijk heeft, wordt daar hard door getroffen. Knüppe ziet het breder dan dat. 'Ook kantoren die zich bijvoorbeeld richten op het mkb hebben te maken met een aanzienlijke terugval in omzet. Dat zal men even vol kunnen houden, maar niet lang.'

BEDREIGING

Die conclusie blijkt ook uit een enquête van het *Advocatenblad* (zie elders in dit nummer). De coronacrisis bedreigt een kwart van alle advocatenkantoren in hun bestaan. Met name kleine kantoren hebben het moeilijk. Knüppe zegt er in zijn

rol als algemeen deken alles aan te doen om te voorkomen dat kantoren omvallen. Niet alleen voor de advocatuur, maar ook voor de rechtzoekende. 'Wij zijn er primair voor de rechtsbedeling, de toegang tot het recht en de rol van de advocatuur daarin. Op het moment dat de advocatuur in de knel komt en kantoren omvallen, betekent dat ook nogal wat voor de toegang tot het recht en de goede rechtsbedeling. Corona richt een hoop ellende aan, maar de vraag naar juridische dienstverlening wordt daar in structurele zin niet door geraakt. Misschien tijdelijk, maar op onderdelen wordt de vraag juist groter. Neem arbeidsrechtelijke zaken en zaken in de relationele sfeer. Het belang is dus groot om ervoor te zorgen dat wij het aanbod van de dienstverlening zo goed mogelijk intact houden.'

Zo is het volgens Knüppe belangrijk om te blijven zoeken naar wegen die het mogelijk maken ook het aantal fysieke zittingen te vergroten. Knüppe: 'De Rechtspraak is hard bezig zaken digitaal, maar waar mogelijk ook op enig moment fysiek te behandelen. Je hoort: rechtszalen zijn groot, daar kun je met een aantal procespartijen toch goed in terwijl je de anderhalve meter regel in acht neemt? Dat is zo, maar er komt meer bij kijken. Hoe regel je de toegang bij de poortjes? Hoe richt je wachtruimtes in? Hoe ga je om met slachtoffers die ook hun rol bij zittingen spelen? En met de openbaarheid en de journalistiek? Het is dus ingewikkeld maar daarmee niet onoplosbaar.'

STEUNMAATREGELEN

Ook de door het kabinet ingestelde steunmaatregelen voor ondernemers hebben de volle aandacht van Knüppe, zegt hij. Hij maakt daarbij onderscheid tussen de sociale advocatuur en de advocatuur in zijn algemeenheid. Sociaal advocaten kunnen aanspraak maken op de extra voorschotregeling van de Raad voor Rechtsbijstand (RvR). Deze regeling is volgens Knüppe niet voldoende.

'Er lopen gesprekken met de Raad voor Rechtsbijstand om de voorschotten te verhogen en te verlengen. Daarnaast is een noodfonds nodig als aanvullende maatregel.'

Advocaten die niet binnen het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand vallen maar wel in zwaar weer verkeren, kunnen terugvallen op de algemene steunmaatregelen, zoals de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW). Knüppe waagt te betwijfelen of dat voor deze kantoren voldoende is.

Hij denkt dat de schade te overzien is als de geldende maatregelen begin mei in een lagere versnelling gaan. 'Als dat niet gebeurt en de huidige situatie

'De balie wordt hard geraakt door de crisis'

door de zomer heen gaat, staat er echt wat te gebeuren binnen de advocatuur. Als we kunnen laten zien dat door de crisis het gevaar ontstaat dat kantoren omvallen en daardoor de toegang tot het recht en een goede rechtsbedeling in gevaar komt, mag ik hopen dat daar een open oor voor is bij onze gesprekspartners.'

Op de vraag of de coronacrisis tot een structurele verandering leidt, reageert de nieuwe algemeen deken voorzichtig. 'Er zijn altijd veranderingen. Ik geloof niet in het statische en het blijvende van dingen. Je bent in beweging, maakt nieuwe regelgeving, kijkt naar bestaande regelgeving. Dat is zo, ongeacht een crisis.'

Knüppe denkt dat de coronacrisis op een aantal terreinen wel voor een versnelling gaat zorgen. Zo maken technologische innovatie en communicatie een versnelling door. 'Er wordt nu nog meer ervaring opgedaan met thuiswerken, met het op een andere manier nadenken over mobiliteit en de inrichting van kantoren. Ik zeg niet dat de kantooromgeving heeft afgedaan, maar nu zie je wel dat de werkzaamheden ook met thuiswerken voor een groot deel door kunnen gaan. De cliënt zal ook zien dat er meer wegen zijn.'

BOUWEN AAN CULTUUR WAARIN FEEDBACK GEWOON IS

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

De corebusiness van Boontje Advocaten Arbeidsrecht blijkt al uit de naam. Echte specialisten, die daarnaast mediation omarmen. Op afstand bezoekt het *Advocatenblad* het Amsterdamse kantoor.

Fysiek bezoek aan Boontje Advocaten is niet mogelijk, maar videobellen biedt uitkomst. In de ochtendvergadering zitten alle advocaten, later volgen het dagelijks bestuur, twee kleinere teams, een cliënt en een corporate antropoloog. Iedereen belt op de afgesproken tijd in via Microsoft Teams. Er valt weleens een camera, soms hapert het beeld, maar de sfeer wordt er niet minder om. En wat is er leuker dan even meekijken op al die thuiswerkplekken? Voor Dianne van Moerkerk (34) was dat al normaal, sinds ze in Huissen woont. 'Drie jaar geleden was ik zwanger van mijn tweede toen we verhuisden naar het oosten, dus ik wilde mijn baan opzeggen. Maar dat vond men raar. In een soort mediati-onopzet hebben we toen gesproken over een andere manier van werken. Dat werd twee dagen kantoor, twee

dagen thuis. Op die thuiswerkdagen werk ik superefficiënt.' In hetzelfde videogesprek vertelt collega Loes Wevers (35) waarom zij in 2015 voor een overstap naar Boontje koos, vanuit een fullservicekantoor. 'We zijn groter dan de sectie arbeidsrecht op vrijwel elk ander kantoor, dus je kunt echt een eigen niche ontwikkelen. Je mag doen wat je het leukst vindt.' Haar focus op flexibele arbeidsverhoudingen komt nu goed van pas, met de dit jaar in werking getreden Wet arbeidsmarkt in balans. Van Moerkerk vertelt over haar liefde voor het arbeidsrecht: 'Kijk maar op tv, daar staan altijd iemands naam, leeftijd en beroep als eerste genoemd. Je werk zegt zo veel over je!' Partner Pascal Kruit (35) belt in vanaf zijn tijdelijke kantoor, het huis van zijn schoonvader, omdat thuiswerken met twee heel jonge kinderen niet goed ging. Hij spreekt zijn cliënten

vaker nu: 'Ze liggen echt wakker van de vraag hoe ze hun mensen kunnen doorbetalen zonder omzet. Maar sommigen zijn ook meer strategisch bezig, die benutten de crisis voor het doorlichten van hun organisatie.'

KEEK OP DE WEEK

Dat advocaat arbeidsrecht een cruciaal beroep is, blijkt wel in de maandagochtendvergadering, waarin de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW) vaak de revue passeert. Veel cliënten hebben er echt op zitten wachten. De vrijdag ervoor had het tien advocaten tellende coronateam er al een notitie over klaar, die wordt nog iets aangepast en kan naar de cliënten. Niet alle tien pagina's, vertelt coauteur Björn Schouten (31). 'Dit is een basis, per klant maken we de informatie *tailormade*.'

Bestuurslid Pauline Sick leidt de vergadering, de 'Keek op de Week'. Alle advocaten bellen in via MS Teams, ook de enkeling die op kantoor zit. In groepjes van vier gaan ze door hun zakenlijsten. Heel gedisciplineerd, er is geen blaffende hond of jengeland kind te horen. De coronagerelateerde vragen van cliënten variëren van werktijdverkorting, hoe de NOW zich verhoudt tot een al voorgenomen reorganisatie (moet je juist nu reor-

Boontje Advocaten

Wie: 25 advocaten.

Hoe: in 2001 opgericht door Paul Boontje.

Waar: Amsterdam.

‘Cliënten willen sparren over hoe ze hun team de crisis doorloodsen’

ganiseren, mag het nog wel?) tot de kwestie of een retailorganisatie baat heeft bij een NOW-aanvraag. Ook veel *‘business as usual’* in het arbeidsrecht komt aan bod, en interne mededelingen. Een aantal advocaten geeft aan ruimte te hebben om bij te springen, wat prettig blijkt voor de collega’s die het halve weekend hebben doorgevoerd aan een aantal acute zaken. In een *call* met het dagelijks bestuur, Edith Molemans, Pauline Sick en Paul Boontje (50), vertelt de laatste hoe hij een kleine twintig jaar geleden koos voor puur arbeidsrecht, omdat dat bij de grotere kantoren steeds meer werd ‘weggestopt’ bij ondernemingsrecht. ‘Binnen ons kantoor heeft iedereen, naast algemene kennis van het arbeidsrecht, één of meer bijzondere aandachtsgebieden, zoals arbeidsongeschiktheid of medezeggenschapsrecht. Deze ver doorgevoerde specialisatie werkt goed, want tijdens de crisis belt de bestuurder met stress de senior die hij al langer kent en schakelen ze een vakspecialist in voor een inhoudelijke vraag. Cliënten hebben of een *hausse* aan werk, bijvoorbeeld in de zorg, of het zijn kerngezonde bedrijven die de cashflow zien opdrogen. Zij willen sparren over hoe ze hun team de crisis doorloodsen.’

Boontje is ook mediator, wat hem betreft meestal een betere manier voor het oplossen van conflicten. ‘De-escaleren, ja, ook als de wederpartij er met gestrekt been ingaat.’ HR-manager Mario Verlaat (43) van het Noord-Hollandse Dijklander Ziekenhuis, vertelt later op de dag dat het kantoor daarmee voor hem het verschil maakt. ‘Wij willen een goede werkgever zijn, medewerkers koesteren, ook in een conflict. Boontje heeft door zijn mediationpraktijk echt een andere instelling. Niet “wat zijn mijn rechten”, maar “hoe lossen we dit samen op”. Het kantoor helpt ons aan de juiste kennis vooraf, deelt veel informatie. Toen de coronacrisis opkwam, hebben we meteen alle mogelijke vragen en situaties samen in kaart gebracht en beantwoord.’ Mediation is onderdeel van de

nieuwe strategie van het kantoor. Corporate antropoloog Judith Weuring (33) is betrokken bij de implementatie ervan, want die ging niet vlot genoeg, vond men zelf. Weuring bracht de cultuur van het kantoor in kaart door interviews en observatie. ‘Het is een warm bad, echt een familiegevoel, maar er zijn ook spanningen door de snelle groei van het kantoor. In zo’n warme sfeer worden conflicten afgedekt met de mantel der liefde.’ Weuring zegt het voorzichtig, want ze bewondert het lef van het kantoor. ‘Openstaan voor feedback van buitenaf is wel een stap.’ Feedback geven en ontvangen wordt logisch onderdeel van de Boontje-cultuur. ‘Om te blijven ontwikkelen en de samenwerking te verbeteren. De generatie Z, die nu de arbeidsmarkt opkomt, wil graag uitgedaagd worden, die vindt feedback heel normaal. Feedback is in de advocatuur niet zo normaal als bijvoorbeeld in de new tech sector, dus ook hiermee maakt Boontje echt het verschil.’

COMMENTAAR & CONTEXT

Duiding van nieuwe wet- en regelgeving

De reeks **Commentaar & Context** behandelt voor de rechtspraktijk ingrijpende nieuwe wet- en regelgeving. De boeken in de reeks geven een overzicht van de nieuwe of gewijzigde (wets)artikelen en/of bepalingen, de relevante parlementaire geschiedenis en een daarop aansluitend commentaar.

Kijk voor alle delen uit de reeks op
www.boomjuridisch.nl

TER ZITTING

Stikstof

DOOR / LARS KUIPERS

Mogen boeren hun koeien nog zomaar de wei in sturen? Milieujurist Valentijn Wösten vraagt om een voorlopige voorziening.

Valentijn Wösten strijdt al jaren tegen het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Zijn grootste succes behaalde hij in 2018. Het Europese Hof van Justitie in Luxemburg oordeelde toen dat het Nederlandse stikstofbeleid in strijd is met Europese regels. Dat advies was een uitvloeisel van zaken die Wösten had aangespannen. Daarna maakte de Raad van State een eind aan het Nederlandse stikstofbeleid en bepaalde ook dat boeren niet langer mogen beweiden en bemesten zonder vergunning.

Om dat laatste draait het vandaag. Het weideseizoen staat voor de deur. Wösten heeft meer zaken lopen, maar vraagt nu een voorlopige voorziening dat de provincie Overijssel gaat handhaven bij de melkveehouderij van boer Borst.

‘De behandeling van deze zaken duldt geen verder uitstel,’ zegt Wösten. ‘Na alle maatschappelijke onrust over stikstof meent de provincie niet te hoeven handhaven. Dat heeft veel weg van rechtsontwijking en minachting van de rechtspraak.’

‘Dat is een heel algemene argumentatie,’ zegt de rechter. ‘Heeft u concrete argumenten waarom voor deze melkveehouder een voorlopige voorziening moet worden getroffen?’

Wösten somt op: de omvang en de recente uitbreiding van het bedrijf, de stikstofuitstoot, de ligging vlak bij een Natura 2000-gebied. ‘Maar waarom zou er op korte termijn iets moeten gebeuren?’

vraagt de rechter. ‘Dat antwoord heb ik nog steeds niet.’

‘Daarom willen mijn cliënten afwijzen van de voorlopige voorziening en versnelde behandeling van de hoofdzaak,’ zegt Wösten.

‘Daar werkt een rechtbank meestal niet aan mee,’ waarschuwt de rechter.

‘Voor de stikstofdepositie is het beter om koeien in de wei te laten staan dan in de stal,’ zegt landsadvocaat Hans Besselink, die de provincie bijstaat. ‘In de milieuvergunning staat hoeveel koeien op stal mogen staan. Dat mag het hele jaar door. Als ze een deel van het jaar buiten staan, is dat juridisch misschien een wijziging van het project, maar niet een waar je een vergunning voor nodig hebt.’

‘Feitelijk is dat zo,’ geeft Wösten toe. ‘Maar de vergunning is uitsluitend verleend voor de stalemissies en niet voor het beweiden.’

‘Milieutechnisch is dat het paard achter de wagen spannen,’ zegt de advocaat van boer Borst, Charles van Mierlo. ‘Als de koeien het hele jaar op stal moeten blijven, is er méér stikstofuitstoot. De mestkelders zitten nu al bomvol. Die mest moet dan worden afgevoerd, en dat levert allemaal extra transportbewegingen op die ook niet gunstig zijn voor de uitstoot.’

‘Ik doe binnen een week uitspraak,’ belooft de rechter.

Zover komt het niet. Twee dagen na de zitting trekt Wösten zijn verzoek in.

 Meer weten? Lees de uitgebreide versie op advocatenblad.nl, rubriek Ter Zitting.

AGENDA

Vanwege de coronauitbraak zijn alle grote evenementen de komende tijd afgelast.

STRAFRECHTGAME

De Strafrechtgame 2020 van de NVJSA die op 1 en 2 mei 2020 zou plaatsvinden, wordt later ingehaald. Tijdens de Strafrechtgame wordt gestreden om de titel ‘Beste Jonge strafpleiter 2020’. Aan de hand van een echt dossier doorlopen de deelnemers de verschillende fasen van het strafproces. Ze krijgen hierbij feedback van rechters, officieren van justitie en advocaten.

Datum: n.t.b.

Locatie: Amsterdam.

Meer info: nvjsa.nl/actueel/agenda/strafrechtsgame-2020.

NVAIR-LEDENBIJEENKOMST

De NVAIR-ledenbijeenkomst zou worden gehouden op 14 mei 2020, maar is verplaatst naar later dit jaar. De bijeenkomst is voor alle belangstellenden in het AI- en robotrecht. Er worden inleidingen gegeven door landelijk bekende experts. Aan de verschillende ledentafels worden thema's, zoals de NVAIR-missie, Ethiek en AI, Kunst en AI en NVAIR-Jong, uitgediept.

Datum: n.t.b.

Locatie: Amsterdam.

Meer info: robotrecht.nvair.nl/event/open-nvair-ledenbijeenkomst.

NJV JAARCONGRES

De NJV bestaat 150 jaar en het Jaarcongres staat in het teken van ‘De toekomst van de jurist, de jurist van de toekomst’. De positie van de jurist in de samenleving is de afgelopen decennia snel veranderd. In het parlement zitten steeds minder juristen, de advocaat en de notaris zijn niet meer de notabelen van het dorp. De waarde en het aanzien van de juridische deskundigheid staan onder druk. Wat zijn de oorzaken en achtergronden daarvan? En hoe behoudt de jurist zijn toekomstbestendigheid?

Datum: 12 juni 2020 (het is nog niet bekend of het congres door zal gaan).

Locatie: Zuiderstrandtheater, Den Haag.

Meer info: njv.nl.

 Meer agendanieuws vindt u op advocatenblad.nl/agenda.

GEZIEN

BOEKEN OM DE CRISIS DOOR TE KOMEN

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

VIKTOR

De roman *Viktor* (Ambo|Anthos, 2020) is het debuut van Judith Fanto en is gebaseerd op de lotgevallen van de Weens-Joodse familie van Fanto.

Geertje Rosenbaum, het jongste kind van de familie, rebelleert tegen de angst en schaamte waarmee haar familie de Joodse identiteit beleeft. Wanneer houdt haar familie op met onderduiken? En waarom wordt Viktor, de broer van haar grootvader, doodgezeggen? Als Geertje op onderzoek uitgaat, stuit ze op een groot familiegeheim. Een vlot geschreven, waargebeurde geschiedenis over de betekenis van familiebanden.

REALISTISCHE EN PRAGMATISCHE RECHTSVINDING

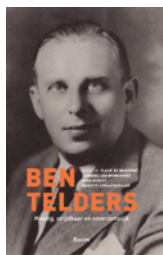

Het recht moet dienstbaar zijn aan een maatschappij die altijd in beweging is en niet angstvallig vasthoudt aan de wettekst. Dat is de

conclusie van Herman Schoordijk in *Realistische en pragmatische rechtsvinding* (Wolf Legal Publishers, 2014). De emeritus hoogleraar burgerlijk recht en Anglo-Amerikaans recht vergelijkt in zijn onderzoek de wijze van rechtsvinding in vijf landen van de westerse wereld en bepleit de noodzaak van een meer pragmatische rechtsvinding. Een prachtig boek van een groot jurist, die in 2018 overleed.

Nu veel advocaten noodgedwongen thuis zitten, kan een goede roman of leerzaam naslagwerk verlichting brengen. Zeven juridische en niet-juridische boekentips van Eric Koreman van Boekhandel Douwes in Den Haag.

BEN TELDERS

Tijdens de Tweede Wereldoorlog verzette de Leidse hoogleraar volkenrecht Ben Telders (1903-1945) zich in het openbaar tegen de Duitse overheersing. Hij werd opgepakt en stierf in concentratiekamp Bergen-Belsen, negen dagen voordat de Britten het kamp bevrijdden. Na advocaat te zijn geweest, werd Telders op jonge leeftijd hoogleraar volkenrecht in Leiden. Op 35-jarige leeftijd werd hij voorzitter van de Liberale Staatspartij. In deze recent verschenen, veelzijdige biografie (Boom, 2020) wordt ook stilgestaan bij drie initiatieven waarin zijn naam voortleeft: het Volkenrechtelijk Dispuut, het Telders Pleitconкурс en de liberale denktank TeldersStichting.

JURISTEN DIE SCHREVEN EN BLEVEN

Pro Memorie heeft juristen in Nederland en België gevraagd welke boeken in hun ogen de ruggengraat vormen van de Nederlandstalige rechtswetenschap. Het resultaat is een lijst van 67 boeken die met kop en schouders boven de massa rechtsliteratuur uitsteken. Evenveel specialisten schreven over deze rechtsgeleerde werken een bijdrage van een viertal bladzijden: over het leven en werk van de auteur, over de eerste druk, de latere edities, de originaliteit en de nawerking. *Juristen die schreven en bleven* (Verloren, 2020) is net verschenen, prikkelend geschreven en een aanrader voor elke jurist.

LODEWIJK XIV

Lodewijk XIV spreekt nog altijd tot de verbeelding. Als koning van Frankrijk breidde hij de Franse grens in de tweede helft van de zeventiende eeuw uit naar Nederland en Duitsland en stichtte koloniën in Amerika, Afrika en India. Ook op cultureel gebied was zijn invloed groot. Versailles werd onder zijn leiding omgebouwd tot een ongekend paleis. In deze nieuwste biografie (Spectrum, 2019) brengt historicus Philip Mansel de Zonnekoning opnieuw tot leven. Een overtuigend portret van een bijzonder vorst.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

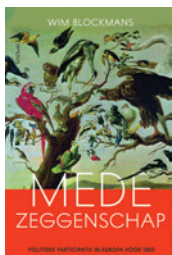
DURVEN DENKEN

Een inleiding in de logica voor juristen. Dat biedt het boek *Durven denken* van Jonathan Soeharno (Boom juridisch, 2017).

Volgens de auteur kunnen juristen niet zonder kennis van de argumentatieleer, omdat in het recht voortdurend beargumenteerd wordt. Logica behoort dan ook tot het basisgereedschap van de jurist. Het boek besteedt aan de hand van juridische voorbeelden aandacht aan argumentatieschema's, syllogismen, drogredenen en propositielogica, maar ook aan de rol van logica in de retorica. Een onmisbaar naslagwerk om er in deze tijd weer eens bij te pakken.

MEDEZEGGENSCHAP

Acht eeuwen lang is in Europa gevochten voor politieke medezeggenschap. De democratische rechtsstaat is nog niet overal ingeburgerd en in veel opzichten alweer uitgehold. Politieke participatie is sinds 1200 onder impuls van emancipatiebewegingen in golven verruimd en telkens opnieuw onderdrukt. In *Medezeggenschap* (Prometheus, 2020) bekijkt Wim Blockmans, emeritus hoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit Leiden, de geschiedenis van Europese staten vanuit emancipatiebewegingen. Hij onderzoekt waarom ze telkens weer vastliepen, van Portugal tot Rusland en van Ierland tot Sicilië. Voor de advocaat die geïnteresseerd is in politieke geschiedenis.

Het gaat om cliënt mr X., niet om verzekeraar

Advocaten die nog steeds stukken aan de rechtsbijstandverzekeraar sturen zonder toestemming van de cliënt: het mag niet. Het hof van discipline heeft gesproken.

De raad van discipline Amsterdam was duidelijk, in juni vorig jaar: mr. X mocht het negatieve advies aan de cliënt níet zonder diens toestemming sturen aan de rechtsbijstandverzekeraar. Het werd een berisping.

Dat kwam overeen met de lijn die dezelfde raad in 2014 al had uitgezet. Dat oordeel werd toen niet getoetst in appel, maar deze nieuwe mr. X ging wel in hoger beroep. Hij voerde bij het hof van discipline aan dat je het meer moest zien als 'informatie uit het dossier die in het kader van de belangenbehartiging ter kennis van derden moest worden gebracht'. De cliënt was niet in zijn belangen geschaad, want de verzekeraar had de dekking voortgezet.

Het hof van discipline wijst erop dat geheimhouding behoort tot de kernwaarden van de advocatuur. De geheimhoudingsplicht gaat vóór de verplichtingen van de advocaat jegens een derde zoals een verzekeraar. Alleen in uitzonderlijke gevallen kan doorbreking van de geheimhoudingsplicht aan de orde komen. Dan kun je denken aan een directe dreiging van ernstig gevaar dat niet op een andere manier kan worden afgewend. In zo'n geval moet je advies vragen aan de deken.

Maar dat een verzekeraar erom vraagt, is dus niet zo'n uitzonderlijk geval. Het maakte niet uit of het was vanwege een aan te vragen *second opinion*, zoals mr. X stelde, of vanwege een conflict met de cliënt over

zijn recht zelf een advocaat te kiezen, zoals klager zei. Het maakte ook niet uit of mr. X dacht dat de cliënt akkoord ging of dat hij dacht in diens belang te handelen. Hij had gewoon moeten verifiëren of zijn cliënt het goed vond.

Het wekte verbazing, zegt het hof, dat mr. X binnen twee maanden na die eerste keer het dossier wederom op verzoek van de verzekeraar uit handen had gegeven, nu aan een andere advocaat. Terwijl de cliënt hem na die eerste keer had laten weten dat hij *not amused* was. Terwijl mr. X er geen contact over had gehad met de cliënt en terwijl de betrokken advocaat er niet zelf om had gevraagd.

Mr. X kreeg ook op zijn kop omdat hij dat negatieve advies niet had ingetrokken toen bleek dat de cliënt het met de doorzending ervan niet eens was. Bij de raad voerde mr. X nog aan dat je een advies waar je inhoudelijk nog steeds achter staat niet kúnt intrekken, maar volgens de raad kan dat wel. En dat bleek te kloppen: na de uitspraak van de raad trok mr. X het advies in.

Mr. X krijgt ook in appel een berisping. Hij zei ter zitting dat zijn kantoor inmiddels geen stukken meer naar verzekeraars zendt zonder toestemming van de cliënt (ECLI:NL:TAHVD:2020:81)

👉 Op de website [Advocatenblad.nl](https://www.advocatenblad.nl) verschijnt elke woensdag een nieuwe tuchtrechtcolumn van Trudeke Silleviss Smitt.

Minister Sander Dekker voor
Rechtsbescherming stimuleert
het herstelrecht in het
strafproces. Advocaten kunnen
een belangrijke rol spelen.
Hun extra werkzaamheden
worden alleen niet vergoed.

SLACHTOFFER ONTMOET VERDACHTE

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN
BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

Het is een doordeweekse middag in mei. Myra (16) heeft met Roan (17) afgesproken bij een fietstunneltje in Nieuwegein. Ze kent hem via Instagram en ze zijn al eerder samen iets gaan drinken. Als ze aankomt op haar scooter is Roan er nog niet. Terwijl Myra afstapt en staat te wachten op Roan, loopt Dennis (17) langs haar. Direct daarna hoort Myra iets en ze draait zich om. Dennis staat bij haar en pakt met een hand haar sjaal stevig vast. In zijn andere hand heeft hij een mes, dat hij tegen haar keel aanzet. 'Je gaat nu meewerken,' zegt hij en pakt de scootersleutel uit haar hand. Dennis laat Myra los, loopt naar de scooter en start hem. Myra is zo geschrokken dat ze blijft staan. Ze heeft wel de tegenwoordigheid van geest om een paar foto's te maken als Dennis, die ze nog nooit eerder heeft gezien, er op haar voertuig vandoor gaat. Op basis van die foto's en DNA-onderzoek wordt Dennis een paar maanden later aangehouden. 'Tijdens politieverhoor heeft hij bekend, hij werd emotioneel,' zegt zijn advocaat

Mildred Helmers (HB advocaten, Utrecht). 'Hij had veel spijt en liet meteen weten de spijt ook te willen betuigen.'

Helmers onderzoekt naar aanleiding van dat verhoor of mediation een haalbare kaart is. Ze zoekt contact met de officier van justitie in deze zaak, benadert het mediationbureau van de Rechtbank Midden-Nederland, de ouders van haar cliënt en de advocaat van de wederpartij.

'De bedreiging met een mes op haar keel, heeft ontzettend veel impact op haar gehad,' zegt Myra's advocaat Xander Sijmons (Keistad Advocaten, Amersfoort). Myra wil begrijpen hoe Dennis tot zijn daad is gekomen. Dat is de reden waarom ze aan het mediationtraject wil meewerken.

HERSTELRECHT

Mediation in het strafrecht is een van de vormen van herstelrecht, of *Restorative Justice*, waaraan het kabinet meer bekendheid gaat geven. Minister Sander Dekker voor Rechtsbescherming (VVD) stuurde begin januari zijn plannen voor herstelrecht in het zogeheten 'beleidskader

herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces' met begeleidende brief naar de Kamer.

Het stimuleren van herstelrecht past binnen de tendens om slachtoffers een grotere rol te geven in het strafproces. 'Hierbij staat centraal wat het slachtoffer nodig heeft voor herstel, en wat de verdachte of veroordeelde kan doen om verantwoordelijkheid te nemen en waar mogelijk te herstellen,' schrijft Dekker in zijn brief aan de Kamer.

Bijkomend voordeel, schrijft de minister, is dat door de toepassing van mediation in strafzaken de kans op recidive afneemt. De Universiteit Maastricht (UM) en de Universiteit Twente (UT) doen nader onderzoek naar de factoren die een rol spelen bij de lagere kans op herhaling van criminaliteit na mediation.

Behalve mediation in het strafrecht zijn er andere vormen van herstelrecht. Bij *herstelbemiddeling* worden er ook bemiddelingsgesprekken gevoerd, georganiseerd door Perspectief Herstelbemiddeling. Deze gesprekken, gericht op bemiddeling en emotioneel herstel staan, anders ►

Mildred Helmers

dan bij mediation in het strafrecht, los van de strafrechtelijke procedure. De uitkomst wordt dan niet meege-
nomen bij de verder te nemen beslissingen in de zaak. Ook *Halt-zaken*, waarbij een jongere de gevolgen van zijn daden inziet en hiervoor zijn excuses kan aanbieden, vallen onder herstelrecht.

INFORMATIE

In zijn plan beschrijft de minister verschillende manieren om herstelrecht te bevorderen. Met informatie-materiaal en een communicatieplan moeten slachtoffers, verdachten en veroordeelden beter worden geïnformeerd over de mogelijke inzet van herstelrechtvoorzieningen. Daarnaast gaan onderzoekers alle landelijke en regionale voorzieningen voor herstelrecht in kaart brengen en beschrijven wanneer deze worden gebruikt. En in een pilot wordt onderzocht hoe een centraal informatie- en meldpunt kan voorkomen dat trajecten van mediation in strafzaken en herstelbemiddeling elkaar doorkruisen.

Ook is er het voorstel om in de Innovatiewet Strafvordering op te nemen dat de rechter na een geslaagd mediationproces mag beslissen een zaak af te doen, een rechterlijke variant van het voorwaardelijke sepot van het OM.

SPANNEND

Het mediationtraject in de scooterzaak bestaat – na een telefonische voorlichting en commitmentcheck door het Mediationbureau – uit een gesprek met de verdachte, een gesprek met het slachtoffer en een derde gesprek met zowel de verdachte als het slachtoffer. Bij alle – vertrouwelijke – gesprekken zijn twee onafhankelijke en onpartijdige MfN registermediators gespecialiseerd in strafzaken betrokken. De advocaten mogen tevens aanwezig zijn bij de individuele intakegesprekken met hun cliënt en in overleg bij het daaropvolgende gezamenlijke gesprek. In dit geval zijn de ouders van de verdachte er ook bij aanwezig. De ouders van het slachtoffer zagen niets in dit traject, en zijn er niet bij. Tijdens het gezamenlijke gesprek vertelt Dennis hoe het zover is gekomen. Hij was benaderd door Roan. Roan had hem gevraagd of hij de scooter van een kennis wilde afpakken om hem door te verkopen. Als Myra hem vraagt waarom hij het heeft gedaan, moet hij flink bij zichzelf te rade gaan. ‘Het leek me spannend.’ Maar direct nadat hij het

had gedaan, kreeg hij vreselijke spijt. ‘Ik ben dom geweest,’ zegt hij. En hij begint te huilen. Myra huilt ook. Myra vertelt dat ze veel last heeft van wat er is gebeurd. ‘Sinds de bedreiging is ze wantrouwend, prikkelbaar, bang om alleen over straat te gaan. Ze is niet meer de vrije, blije meid die ze was,’ zegt Sijmons. ‘Ze is schrikachtig en heeft een angst ontwikkeld. Uiteindelijk is ze met deze klachten ook naar een psycholoog gegaan.’

Dennis’ ouders zijn geschokt door hetgeen hun zoon Myra heeft aangedaan. Tegen haar zeggen ze: ‘Wat heftig wat jou is overkomen, en wat goed dat we hier met z’n allen bij elkaar zitten.’

OPGELUCHT

Na afloop van de mediation is Myra opgelucht, al voelt ze zich nog steeds verdrietig over wat er is gebeurd. Dat

‘Als advocaten voor hun werk niet worden beloond, wordt het meewerken aan het herstelrecht ontmoedigd’

ze door Roan, die ze had leren kennen als een open, oprechte jongen, in de val is gelokt, raakt haar ontzettend. Roan, die ook is aangehouden, blijft zijn rol ontkennen. ‘Maar het heeft haar geholpen dat ze Dennis vragen kon stellen,’ zegt haar advocaat. ‘En om te zien dat hij oprecht spijt heeft. Door deze mediation is haar angst afgenomen en kan ze de ervaring gaan afsluiten, heeft ze

Coronacrisis

Vanwege de coronacrisis worden er voorlopig geen nieuwe mediations opgestart. Het is wel mogelijk per mail of telefonisch mediations aan te melden. Lopende mediations gaan zoveel mogelijk door, tenzij de mediators in overleg met partijen anders beslissen, meldt de Raad voor de Rechtspraak.

Budget

Mediation in het strafrecht begon in 2010 als pilot bij de Rechtbank Amsterdam. Sinds 2019 is er structureel budget voor opgenomen in de justitiebegroting. Het bedrag van 1.029.000 euro voor mediation in het strafrecht en 300.000 euro voor mediation in jeugdzaken bleek in dat jaar echter niet genoeg te zijn. In de begroting voor 2020 heeft de minister 1.329.000 euro opgenomen voor mediation in strafrecht, waaronder jeugdzaken. 'Mocht ook in 2020 het aantal mediations hoger blijken dan past binnen het beschikbare budget, dan zal ik met de Landelijk coördinator Mediation in Strafzaken bespreken op welke wijze de beschikbare middelen zo effectief ingezet kunnen worden,' schreef de minister november 2019 in antwoord op Kamervragen van SP-Kamerlid Van Nispen.

tegen mij gezegd,' vertelt Sijmons. Mildred Helmers, Dennis' advocaat, kijkt terug op een indrukwekkend gezamenlijk gesprek. 'De verdachte en het slachtoffer hebben elkaar in de ogen kunnen kijken, mijn cliënt heeft oprecht spijt betuigd, hij werd daarbij ook emotioneel. Hij heeft gezegd: dit was eens maar nooit weer. Uiteindelijk zijn ze samen de rechtbank uitgelopen en zijn ze nog wat gaan drinken met elkaar. En ze blijven contact houden. Ik vind het heel bijzonder om te zien hoe volwassen twee minderjarigen met elkaar in gesprek zijn gegaan, hoe de verdachte zijn excuses maakte, hoe ze elkaars verdriet konden zien. Dat is het hoogst haalbare wat je kunt bereiken in het strafrecht.'

VERANKERING

Restorative Justice Nederland (RJN) en de Universiteit Maastricht zijn drie jaar geleden begonnen met het opstellen van een Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering. Hierover is veel contact geweest met de minister, ambtenaren en Tweede Kamerleden. In een gezamenlijke brief van 23 januari schrijven RJN en UM dat het ze goed doet te zien dat een aantal pijlers uit de proeve van wetgeving in het plan van de minister zijn opgenomen. 'De minister zet goede stappen voorwaarts om herstelrechtvoorzieningen in het strafproces verder te verankeren. RJN en Universiteit Maastricht

geven de minister ook nog een aantal overwegingen mee. Zo zou in *alle* gevallen na aangifte mediation de aangewezen voorziening moeten zijn. Ook zou zowel het slachtoffer als de verdachte het recht moeten hebben om te laten onderzoeken of mediation mogelijk is.

De Kamer besprak tijdens het algemeen overleg van 20 februari het plan voor herstelrecht van de minister en nam ook overwegingen van RJN en de Universiteit Maastricht mee. Alle partijen lieten weten positief te zijn over het voornemen om het herstelrecht een prominentere plek te geven in het strafrecht.

De Kamer vroeg de minister ook hoe hij deze rol voor herstelrecht denkt te gaan betalen. Het bedrag dat Dekker vorig jaar per mediation beschikbaar heeft gesteld, was niet voldoende. Er bleken meer mediations te zijn dan begroot. De minister heeft vervolgens geld bijgelegd. 'Als zich dat ieder jaar voordoet, dan is het wel zo netjes om de begroting af te stemmen op wat er reëel nodig is.'

VVD en CDA benadrukten dat het herstelrecht niet in plaats van vergelding mag komen. De minister bevestigde dat. 'Juist onder de schaduw van een heel sterke rechtsstaat en een heel sterke formele procedure ontstaat ook ruimte voor een meer menselijke kant van geschilbeslechting.'

NÓG EEN REGISTER?

Het plan van de minister om met een conceptwetsvoorstel te komen

dat de kwaliteit van mediators moet garanderen, kwam ook naar voren in het debat. Dekker wil een wettelijk register voor beëdigd mediators introduceren. D66-Kamerlid Groothuizen plaatste hierbij een kritische kanttekening. 'Voor zover ik weet is er al een register voor mediators. Als je kijkt naar innovatie en het voorkomen van juridisering, wat is dan de toegevoegde waarde nog van zo'n wettelijk register?' Ook de Nederlandse orde van advocaten is niet te spreken over een wettelijk mediationregister. 'De NOvA is positief over stimulering van het instrument mediation, maar het reguleren van het beroep van mediator is niet nodig,' schrijft de NOvA in een brief van 17 februari, in de aanloop naar het Kamerdebat. De advocatenorde wijst erop dat er al een zelfregulerend registratie- en kwaliteitssysteem bestaat. 'Hierbij ►

Xander Sijmons

Cijfers mediation in strafzaken

Officieren van justitie en rechters verwezen in 2019 in Nederland 1472 strafzaken door naar mediation. Van deze zaken konden er na onderzoek door de mediationbureaus van de rechtbanken 833 zaken beginnen, die inmiddels zijn afgerond. Daarvan werd in 704 zaken overeenstemming bereikt; 85 procent van de gestarte mediations slaagde. In deze zaken kwamen partijen tot een slotovereenkomst waarin ze vastlegden wat ze over de mediation naar buiten willen brengen. Hierin zijn ook afspraken vastgelegd, bijvoorbeeld over een gebiedsverbod. In 23 procent van deze zaken was er sprake van een schadevergoeding waar partijen het ook eens over zijn geworden.

Bron: Landelijk team Mediation in strafzaken van de Rechtspraak.

hoort het maatschappelijk breed aanvaarde kwaliteitskeurmerk van de MfN. Dat werkt goed.'

Al met al zijn de plannen voor herstelrecht in het strafproces nog niet uitgekristalliseerd. Aan het eind van het Kamerdebat deed Dekker de toezegging de Kamer jaarlijks op de hoogte te houden over de vorderingen.

BELIEVERS

Officieren van justitie en rechters kunnen mediation in strafzaken inzetten. De behandeling van de strafzaak staat dan even *on hold*. Advocaten, onderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming en reclasseringsmedewerkers kunnen een rechter of officier van justitie verzoeken om te onderzoeken of een strafzaak zich voor mediation leent. En sinds een brief van minister voor Rechtsbescherming Sander Dekker in 2018, moet in alle jeugdstrafzaken worden verkend of mediation tot de mogelijkheden behoort.

Judith Uitermark is rechter bij de Rechtbank Noord-Holland. Ze is sinds het begin van de pilots voor het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht betrokken bij mediation in strafzaken, vanaf april 2015 als landelijk coördinator Mediation in Strafzaken. Voor de verdere ontwikkeling ervan is het volgens haar van belang dat advocaten meer betrokken raken bij het tot stand komen van mediation. 'De advocatuur is nog niet vaak de initiator. Het is nu vooral iets van

believers.' Advocaten zouden, bij een bekende verdachte die spijt betuigt, de officier of de rechter vaker kunnen vragen of een zaak zich leent voor mediation, zegt Uitermark. Aan het eind van het mediationtraject kunnen advocaten meezielen met de afspraken die zijn gemaakt in de slotovereenkomst die uiteindelijk aan het strafdossier wordt toegevoegd. 'Zo kunnen zij de belangen van hun cliënt goed verdedigen. Wat is er afgesproken? Is dat echt verstandig voor hun cliënt?'

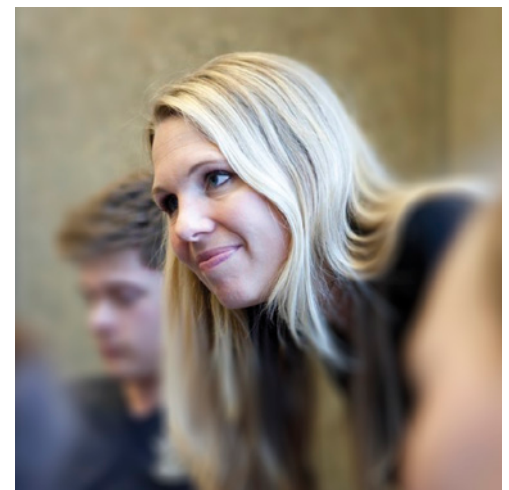
VOORLICHTING

Advocaten klagen erover dat officieren te weinig verkennen of strafzaken zich lenen voor mediation. Bij het onderzoeken van de bereidheid van partijen om met elkaar in gesprek te gaan, trekken advocaten vaak de kar, zegt Mildred Helmers. Zij doet dat uit overtuiging. 'Verdachte en slachtoffer worden er allebei beter van.'

Kim Roelofs, een van de twee mediators in de scooterzaak, denkt dat het persoonsafhankelijk is in hoeverre officieren van justitie of rechters initiatief tonen bij het onderzoek naar de mogelijkheid om mediation in te zetten. 'Het is een nieuwe manier van omgaan met strafbare feiten. Sommige officieren willen bijvoorbeeld zelf de regie houden en zaken afdoen. Steeds meer officieren en rechters zien gelukkig ook dat je met het strafrecht niet alles kunt oplossen. Ze herkennen mediation als interventie die in sommige zaken gepast is. En zien

dat mediation vergelding niet uitsluit. Voorlichting is nog steeds belangrijk om officieren en rechters meer bewust te maken van de meerwaarde van deze interventie.'

Tanja Waterreus is samen met haar collega Karin Bontenbal verantwoordelijk voor de mediationaanvragen van het OM Den Haag aan het mediationbureau van de rechtbank en het hof in Den Haag. 'Ik ben hier zeven jaar bij betrokken. Het loopt goed. Het parket Den Haag heeft echt ruimte gemaakt om mediation op de rails te krijgen. We hebben hard gewerkt, maar het kan altijd beter. We zijn bevlogen om het nog meer tussen de oren te krijgen. Mediation in het strafrecht vraagt om een omslag in de manier van denken en werken. Het brengt niet alleen verdachten, maar ook slachtoffers veel. Binnen het parket denken steeds meer officieren aan de mogelijkheid van mediation.'

Kim Roelofs

Judith Uitermark

Volgens artikel 51h Sv bevordert het OM dat de politie in een zo vroeg mogelijk stadium het slachtoffer en de verdachte mededeling doet van de mogelijkheden tot bemiddeling. Veel medewerkers van het OM en de politie zijn volgens mediator Roelofs niet op de hoogte van dit artikel. Om mediation in het strafrecht verder tot ontwikkeling te laten ko-

‘Er is nog geen fijnmazige financiële structuur voor’

men, valt daar volgens haar nog een wereld te winnen.

Volgens Waterreus zou mediation bij de politie wat meer onder de aandacht kunnen komen, bijvoorbeeld tijdens de aangifte. En ook zouden de mogelijkheden van mediation deel moeten uitmaken van de opleiding van politie, OM en advocatuur.

VERGOEDINGEN

Voor advocaten gaat er veel tijd zitten in het initiëren van een mediationstraject, zegt Helmers. En tijdens de mediationgesprekken wil ze aanwezig zijn om juridische begrippen te duiden voor haar cliënt. Maar ook om met de advocaat van de wederpartij te onderhandelen over de hoogte van de schadevergoeding, als dat aan de orde is. Al deze uren, noch de reiskosten, zijn declarabel. ‘Als advocaten voor hun werk niet worden beloond, wordt het meewerken aan het herstelrecht ontmoedigd.’

Mediator Roelofs kan zich dat voorstellen. ‘Advocaten moeten een compensatie krijgen voor hun werkzaamheden in een mediationstraject. Nu bestaat er een antiprikkel, omdat zij daarvoor niet worden beloond.’ Waterreus zegt: ‘Advocaten zouden voor het werk dat ze besteden aan mediations gewoon betaald moeten worden.’ Er zijn zaken waarbij een officier na afloop van een mediation besluit een zaak te seponeren. Zo blijven zaken die daar niet thuishoren uit het strafrecht. Of mediation zorgt voor een oplossing op maat. Waterreus: ‘Het is fantastisch werk dat advocaten hierin doen. Iedereen is erbij gebaat.’

Voor de verdachte en het slachtoffer is een mediationstraject vaak te adviseren, zegt Xander Sijmons, Myra's advocaat. Doordat de advocaten in de scooterzaak de schadevergoeding gedurende het mediationstraject hadden geregeld, hoefde deze niet meer op de zitting te worden behandeld.

Sijmons: ‘Ik ben daardoor gekort in mijn vergoeding van de Raad voor Rechtsbijstand, omdat al mijn werk als advieswerkzaamheden werd gezien. Een traditionele strafzaak, zonder mediation, levert me financieel meer op.’

Ook mediators doen hun werk vanuit idealistisch perspectief. Per afgeronde mediation krijgen twee mediators ieder 400 euro. Daarvoor bereiden ze zich voor en voeren ze drie gesprekken. Hun reistijd en -kosten worden ook niet vergoed. Roelofs: ‘Ik zie mediation als een kwalitatieve ontwikkeling binnen het strafrecht. Ik doe het werk omdat ik erin geloof. En omdat ik er ander werk naast doe, kan ik ervan rondkomen. Maar het is een beperkte vergoeding die je ervoor krijgt.’

Uitermark onderstreept dat mediation in het strafrecht nog volop in ontwikkeling is. ‘Op dit moment worden er ongeveer 1500 strafzaken per jaar verwezen naar mediation en dat is relatief weinig. Er is nog geen

fijnmazige financiële structuur voor. Maar de minister is er positief over. Dat betekent dat er een voedingsbodem voor groei is en er aandacht kan worden gevraagd om financiële prikkels die belemmerend werken weg te nemen.’

TOEKOMST

Vanwege de bedreiging is Dennis afgekeurd bij een opleiding van Defensie. ‘Ik wil niet dat de bedreiging jouw toekomst beïnvloedt,’ zegt Myra als ze dat hoort. Tijdens de zitting voor de kinderrechter, vier dagen na het gezamenlijke gesprek, hoeft er geen aandacht meer te worden besteed aan de schadevergoeding. Daarover zijn in de mediation afspraken gemaakt. Het bedrag staat al op de rekening van Myra. Daarmee is voor haar de kous ook af. Maar de kinderrechter staat nog uitgebreid stil bij wat er op die doordeweekse middag in mei is gebeurd, en hoe het zo heeft kunnen gebeuren. In de strafoplegging volgt de rechter de eis van de officier, een taakstraf van honderd uur, waarvan veertig uur voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar. De officier had aanvankelijk een taakstraf van honderdtwintig uur willen eisen, en voorwaardelijke jeugddetentie. Maar door de geslaagde mediation ziet hij daarvan af. ■

De namen van de betrokken partijen zijn om privacyredenen gefingeerd.

Tanja Waterreus

De focus van Daniels Huisman ligt op ondernemers en hun juridische vraagstukken. We zijn een kantoor met een persoonlijke en assertieve benadering. Persoonlijk omdat we aandacht hebben voor de mensen achter het bedrijf. Assertief omdat we alles op alles zetten om dat gewenste, concrete resultaat te behalen. Op weg daarnaartoe opereren wij als raadgever, bondgenoot en vertrouwenspersoon. Dat doen we op de no-nonsensmanier: pragmatisch, efficiënt en met een concrete visie, maar vooral ook met veel werkplezier.

**ADVOCAAT-MEDEWERKER
HANDELS- & ONDERNEMINGSRECHT**
VOOR ONZE PRAKTIJKGROEP ONDERNEMINGSRECHT

WAT GA JE DOEN?

Je eigen praktijk opbouwen en verder uitbouwen binnen het Handels- & Ondernemingsrecht

WAT VERWACHTEN WE VAN JE?

- Een afgeronde beroepsopleiding advocatuur, een specialisatie-opleiding is een pré;
- Je bent resultaatgericht, commercieel vaardig, analytisch maar tevens een team-player;
- Een goede beheersing van de Nederlandse en Engelse taal in woord en geschrift.
- Adviseren en procederen op diverse rechtsgebieden, met in de toekomst de focus op het Arbeidsrecht.

WAT BIEDEN WIJ?

Wij bieden een dynamische en informele werkomgeving waarin je alle vrijheid krijgt om je talenten in te zetten en te ontwikkelen.

**ADVOCAAT-STAGIAIRE
ARBEIDSRECHT**
VOOR ONZE PRAKTIJKGROEP ARBEIDSRECHT

WAT GA JE DOEN?

Zelfstandig bijstaan van cliënten. Denk hierbij aan adviezen schrijven, dossierstudies, overeenkomsten opstellen en beoordelen, processtukken bestuderen. Adviseren en procederen op diverse rechtsgebieden met in de toekomst de focus op Arbeidsrecht.

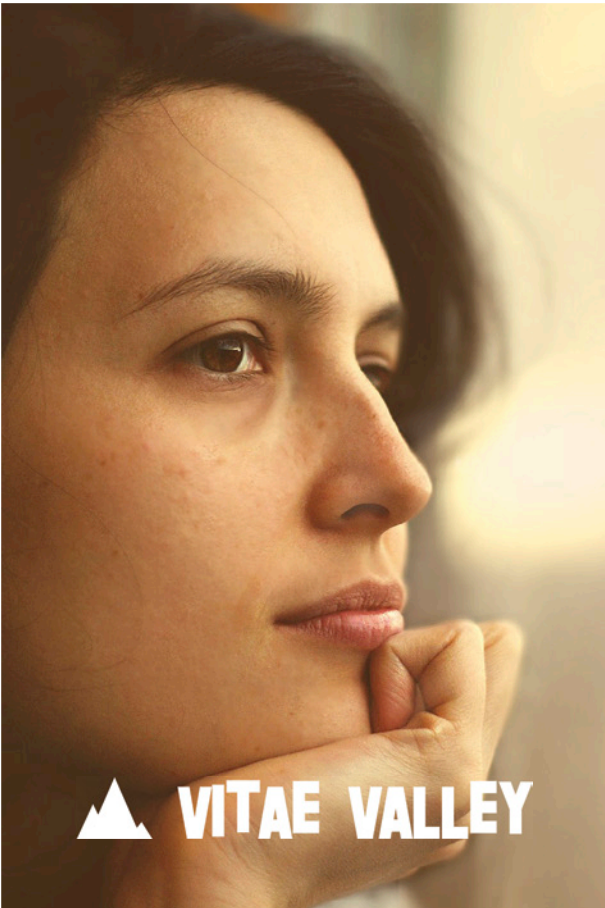
WAT VERWACHTEN WE VAN JE?

- Je hebt overtuigingskracht, planningsvaardigheden, een resultaatgerichte instelling en bent een team-player.
- Een goede beheersing van de Nederlandse en Engelse taal in woord en geschrift.

INTERESSE?

Voor meer informatie kun je contact opnemen met Lotte Verzijde, telefoonnummer 053 - 760 08 60 (verzijde@danielshuisman.nl) aan wie je ook je motivatiebrief en CV kunt sturen.

ALMELO - DEVENTER - ENSCHEDE

talentbook: uw zakelijke toekomst

Ontdek wat voor u echt belangrijk is en kies zelf!

Vraag uw talentbook aan op vitaevalley.nl

20 pagina's met uw:

- talenten
- drijfveren
- ideale richting
- scores (bewust en onbewust)
- zelfbeeld
- mentaliteit
- groeipotentieel

Nu voor € 9,- met de kortingscode #AB#

www.vitaevalley.nl

RECHTSHULP- PAKKET BLIJKT NIET DE GEDROOMDE PANACEE

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Meer oplossingen, minder procedures is de slogan waarmee minister Dekker het stelsel voor de gefinancierde rechtsbijstand wil herzien. Dat blijft vooralsnog een utopische gedachte, zegt een recent rapport van het Utrechtse onderzoeksbureau Significant Public.

Dekker kreeg bij zijn aantreden de opdracht om het stelsel te herzien binnen de bestaande budgettaire kaders. Die beslaan ongeveer 360 miljoen euro per jaar, de tijdelijke verhoging van 30 miljoen voor dit en volgend jaar niet meegerekend. In zijn contourenbrief eind 2018 schetste de VVD-bevindsman de omtrekken van het nieuwe stelsel. Een efficiëntere eerste opvang (*triage*), gecombineerd met grootschalig aangeboden rechtshulp-pakketten moet dat karwei klaren. De minister gaat ervan uit dat de omvorming van het toevoegingenstelsel naar een systeem met rechtshulp-pakketten leidt tot rechtshulp door goedkopere hbo-juristen. Ongeveer

‘De “opgave” is simpelweg groot’

een derde van alle toevoegingszaken hoeft niet door advocaten te worden gedaan, aldus Dekker. Met het geld dat daarmee wordt bespaard, kunnen de tarieven voor sociaal advocaten vervolgens omhoog. De commissie-Van der Meer had

daarvoor al uitgerekend dat er jaarlijks juist 127 miljoen euro bij moet, om in de vraag te voorzien én advocaten een fatsoenlijk inkomen te bieden. Aangezien dat voor Dekker een onbegaanbare weg is, moet het nieuwe stelsel dat hem voor ogen staat dus een stuk efficiënter zijn dan het huidige.

DOELMATIGHEIDSWINST

Beleidsmakers noemen dat een doelmatigheidswinst. Een eerste quickscan van het onderzoeksbureau Significant Public, gespecialiseerd in zorg, het sociaal domein en Justitie & Veiligheid noopte vorig jaar al tot voorzichtigheid. Dekker moet met zijn nieuwe stelsel een doelmatigheidswinst realiseren van een slordige 150 miljoen euro, omgerekend dertig procent. Significant waarschuwde toen al dat het onzeker is dat dat percentage wordt gerealiseerd. ‘De “opgave” is simpelweg groot’, luidde de conclusie, waarbij het leek of er op het laatste moment een woordje uit de tekst was geschrapt.

In opdracht van het ministerie deed Significant Public verder onderzoek

naar de aannames van Dekker, door middel van interviews en zogeheten validatiesessies met tal van deskundigen uit de praktijk.

De conclusie van dat onderzoek betekent een nieuwe tegenvaller voor minister Dekker. De beoogde herziening van het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand leidt tot minder verschuivingen dan tot dusver aangenomen. Met name de vervanging van advocaten door goedkopere alternatieve rechtshulp-pakketten treedt in mindere mate op dan ingeschat.

HBO-JURISTEN

Significant onderzocht aan de hand van gesprekken met deskundigen voor bestuursrecht, familierecht, overig civiel recht en strafrecht in hoeverre het werk van advocaten (wo-opgeleid) kan worden opgevangen door hbo-opgeleide juristen. In het strafrecht, waar procesmonopolie geldt, is dat nauwelijks het geval. In het bestuursrecht kan mogelijk tien tot twintig procent van de zaken worden afgehandeld door een hbo'er. In die zaken kan tien tot twintig procent op de kosten worden bespaard. Bij het ‘overig civiel recht’ ▶

Te toetsen aannames en percentages		Bevindingen in bandbreedtes				
		Algemeen	Bestuursrecht	Familierecht	Overig civiel recht	Strafrecht
Laagdrempelige toegang, betere triage en meer oplossingen in eerste lijn: leidt tot 10 procent minder instroom in tweede lijn	10%		20%	0-1%	0%	0%
Inning eigen bijdrage: momenteel is 25 procent niet inbaar	25%	16-22%				
Rechtshulp pakketten en taakverschuiving advocaat: - advocaten zijn nog in 70 procent van de gevallen nodig - kosten hbo-juristen bedragen 70 procent	70% 70%		80-90% 80-90%	80-90% 85-95%	50-75%* 70-85%*	95-100% 95-100%
Overige efficiencywinst	5%	2,5%	5-15%	5-15%	20-30%	0-10%
Bestuursorganen moeten vaker (hogere) proceskosten betalen	Niet nader gespecificeerd	Wordt niet bevestigd				

In deze tabel zijn de uitkomsten van het onderzoek samengevat per aanname. In de linkerkolom staan de aannames uit de contourenbrief van Dekker. De overige kolommen bevatten de aannames zoals Significant ze inschat.

* De uitkomsten van de genoemde percentages binnen het overig civiel recht lagen ver uit elkaar (van 0 tot 100%)

Bron: Ontleend aan rapport Significant Public.

bleken de onderzoeksresultaten dusdanig uiteen te lopen dat Significant daar nauwelijks conclusies aan durft te verbinden.

Daarnaast zijn de kosten van de alternatieve rechtshulp pakketten naar verwachting ook nog eens hoger dan gedacht. Volgens Dekker zijn de onderzoeksresultaten voor hem aanleiding zich in de komende periode te bezinnen op de consequenties. De minister laat zijn herzieningsplannen opnieuw doorrekenen en deelt zijn bevindingen deze zomer met de Kamer.

OPTIMISTISCH

Ondanks deze tegenvallende uitkomsten blijft Dekker optimistisch. De minister meent dat aanpassing van het stelsel nog altijd een hogere vergoeding voor advocaten mogelijk maakt. Voor een belangrijk

deel is dat te danken aan... jawel... efficiencywinst.

Volgens Significant is daar namelijk wel degelijk sprake van. Helaas voor Dekker geen winst dankzij de doelmatige rechtshulp pakketten, maar door een betere samenwerking aan de 'voorkant', tussen juristen, sociaal raadsliden en wijkteams.

Dekker gaat in zijn contourenbrief uit van een winst van vijf procent, ook doordat advocaten straks niet langer de eigen bijdragen hoeven te innen.

Die aanname blijkt juist te conservatief, meent Significant. Zo is in het segment 'overig civiel recht' efficiencywinst van twintig tot dertig procent te behalen door betere samenwerking tussen eerste en tweede lijn en door bundeling van vergelijkbare zaken. In familierecht en bestuursrecht is de efficiencywinst

vijf tot vijftien procent, eveneens te behalen door betere samenwerking en specialisatie.

PILOTS

Significant adviseert Dekker om de aannames gericht te onderbouwen met pilots. In een aantal gevallen lopen die al, hoewel de coronacrisis (het rapport dateert van 27 februari) die inmiddels grotendeels heeft stilgelegd. Het bureau noemt het wenselijk aanvullende pilots te starten, onder meer met rechtshulp pakketten voor bestuursrecht en familierecht, waar geen advocaten aan te pas komen.

Op Twitter kwam die aanbeveling het bureau al op de nodige kritiek te staan. 'Familierecht zonder advocaten is als een brand blussen zonder brandweerlieden', tweette de Heerlense strafadvocaat Regter. ■

BUITENLANDSE BALIE

SURVIVAL IN NEW YORK

Net als de stad zelf is de New York Bar Association in opperste staat van paraatheid vanwege het coronavirus. De website van de lokale balie staat vol met crisisinformatie.

Terwijl rechtbanken en de juridische professie reageren op de ongelijke uitdagingen van het coronavirus, is het van vitaal belang dat onze leden toegang hebben tot de meest actuele informatie,' spreekt Hank Greenberg, president van de New Yorkse balie, zijn achterban toe in een filmpje op de eigen website. Hij roept de site uit tot 'virtueel informatiecentrum' en die titel wordt waargemaakt: New Yorkse advocaten worden op allerlei gebieden digitaal bijgepraat. De updates variëren van de laatste formele mededelingen door de verschillende deelrechtbanken in de stad, tot een speciale webpagina voor 'the attorney well being'. Juist in deze heftige tijden is het belangrijk dat de mentale spirit van de advocatuur overeind blijft, benadrukt de website. Vragen over hun welzijn als professional en persoon kunnen advocaten mailen naar de dagelijkse blog *The Lawyer Life*.

SURVIVALGIDS

Specifiek voor de juridische context van de pandemie initieert de balie een heruitgave van een boek dat gaat over de publieke gezondheidswetgeving in de staat New York. Het boek bespreekt onder meer de regionale wetten en regels met betrekking tot het bestrijden van besmettelijke ziekten. Op de website van het Advocatenblad staat een uitgebreid interview met Jan Joosten, een Nederlandse advocaat die werkt in New York ten tijde van de lockdown.

DE DEALMAKER

Fuseren om te groeien

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

De beursgenoteerde ontwikkelaar van moleculaire diagnostische oplossingen, Curetis, is gefuseerd met het in de VS gevestigde OpGen. Jaap Geleijns, Managing Associate, adviseerde met een internationaal Linklaters team.

'Als advocaat vind ik het mooi om een bedrijf bij te staan dat echt iets gedaan moet krijgen, om te merken dat je kunt helpen,' zegt Managing Associate Jaap Geleijns (32).

Curetis is een Duits biotech bedrijf met een notering aan de Euronext Amsterdam en Euronext Brussel. Het bedrijf is gespecialiseerd in moleculaire diagnostiek om infectieziekten te helpen bestrijden. Met tests van Curetis is binnen zo'n vijf uur te achterhalen welke bacterie bijvoorbeeld een longontsteking veroorzaakt.

De verkoop van deze tests kwam tot dusver slechts moeizaam op gang. 'Vooral in Europa wordt de voorkeur gegeven aan kweekonderzoek,' zegt Geleijns. 'De resultaten daarvan zijn pas na een tot vier dagen beschikbaar. De coronacrisis plaatst de tests van Curetis in een ander licht. Het belang om snel te diagnosticeren neemt toe. Een bacteriële longontsteking in combinatie met het coronavirus kan levensbedreigend zijn.'

In Europa staat de moleculaire diagnostiek nog in de kinderschoenen, zegt Geleijns. In de Verenigde Staten is dit al veel gangbaarder. Het biotech bedrijf klopte aan bij Linklaters voor advies. 'Curetis wilde een hoofdkantoor in de Verenigde Staten en een beursnotering aan de Amerikaanse NASDAQ. Dat was het plaatje waar het op uit wilde komen. Vorig jaar hebben we besteed aan het in kaart brengen van welke structuren mogelijk zouden zijn.

Uiteindelijk hebben we in overleg voor deze fusie gekozen.'

In maart maakte het bedrijf bekend een Chinese test voor het coronavirus in Europa te gaan verkopen. Daarna schoot de koers van het bedrijf op de Amsterdamse beurs omhoog. De fusie met het Amerikaanse OpGen op 1 april kwam qua timing goed uit.

'Curetis nv, de lege huls, wordt geliquideerd, de aandelen in OpGen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders van Curetis die er nog in zitten.' Typerend aan de aandeelhoudersvergadering half maart op Schiphol, voorafgaand aan de fusie, was dat de opkomst van aandeelhouders erg laag was, vanwege de coronacrisis. 'Maar van de aandeelhouders heeft een grote meerderheid vóór de transactie gestemd,' zegt Geleijns. 'Dat is veel door middel van een volmacht gegaan.'

Wij zijn

NET legal

Bouwers van vooruitstrevende software voor slimmer en efficiënter werken. Met geweldige support van enthousiaste en gedreven teams. Met inzet van twintig jaar kennis en ervaring.

Wij bieden u een vitaal kloppend digitaal hart en bevrijden u graag van complexe en gedateerde software.

Gestoeld op twee merken. Gebrand op één missie: de beste softwarepartner zijn voor de advocaat, notaris en bedrijfsjurist.

Meer weten? Kijk op www.nextlegal.nl

Hét digitale hart voor advocaten,
notarissen en bedrijfsjuristen

‘PROCEDEREN SCHERPT ADVOCAAAT’

JUBILEUM 2020

DOOR / FRANCISCA MEBIUS

Marxman Advocaten uit Amersfoort bestaat twintig jaar. Digitalisering, standaardisering en commercialisering ziet oprichter en partner Bas Besseling (55) als de belangrijkste veranderingen in de laatste twee decennia.

Besseling beleeft het vak anders dan tijdens zijn begintijd. Terwijl hij in het begin van zijn carrière veel procedeerde op een breed scala aan rechtsgebieden, zet hij zijn ervaring en kennis nu in om relaties te adviseren en geschillen buiten de rechtszaal op te lossen. ‘Het onderscheid tussen andere juridisch dienstverleners en advocaten is vaak de proceservaring. Advocaten worden gescherpt door procederen. Naast analytisch vermogen en assertiviteit wordt de wil om te winnen getest. Door deze ervaring kun je relaties met meer inzicht adviseren.’ Het fullservicekantoor met specialisaties op verschillende hoofdgebieden als arbeidsrecht, ondernemingsrecht en financiering is in 2001 opgericht en bestaat momenteel uit zestien advocaten. Besseling heeft de interne organisatie van Marxman in de loop der jaren volwassener en professioneler zien worden. Vanaf het begin heeft Marxman naar zijn zeggen een modern en marktgericht signatuur. ‘De band met onze relaties is sterk en veel relaties hebben zich al vanaf de aanvang aan ons kantoor verbonden. Met veel relaties hebben we partnerships ontwikkeld.’ Besseling verwacht dat de samenwerking met partners en multidisciplinaire proposities voor

gezamenlijke relaties de toekomst heeft. ‘De opkomst van standaardisering en onlineaanbod hebben we vijf jaar geleden onderkend. De markt van kleinere ondernemers en zelfstandigen bedienen we nu via online-first-partner Young Law waarin wij participeren. Met behulp van een contractgenerator bieden zij standaardovereenkomsten aan. Daarnaast werken we internationaal via partnernetwerken CONSULEGIS en de China Collaborative Group.’ Volgens Besseling bezit een goed advocaat een scherp analytisch vermogen met focus op het belang van de klant, een goed inzicht in eigen gedrag en het effect daarvan op anderen. ‘Daarnaast liefde voor het juridische vak, passie en een gezonde dosis doorzettingsvermogen.’

VERHARDING

Digitalisering, standaardisering en commercialisering zijn volgens Besseling de belangrijkste veranderingen van de afgelopen twee decennia. Ook de verharding wil hij niet onvermeld laten. ‘Ik vind dat de eerste drie ontwikkelingen logisch, noodzakelijk en

waardevol zijn. Veel van wat wij in de basis doen, is namelijk te standaardiseren. Deze basis kan gedigitaliseerd en gestandaardiseerd worden om de advocatuur betaalbaar te houden. Sommige diensten kunnen net zo goed of zelfs beter en goedkoper door andere dienstverleners gedaan worden. De meerwaarde van advocaten komt ook beter tot haar recht bij ingewikkelde materie en strategische ondersteuning.’ De verharding had van Besseling niet gehoeven. ‘Juist flexibiliteit en een persoonlijke, oplossingsgerichte houding kunnen vaak het verschil maken en langdurige relaties opleveren.’ Door COVID-19 heeft het kantoor de plannen voor een jubileumviering verschoven naar 2021. Ook de interne verbouwing en verhuizing naar het nieuwe pand zijn door het virus vertraagd. Verder valt het effect van de coronacrisis voor het kantoor tot nog toe te overzien. ‘Op sommige rechtsgebieden is het wat rustiger en op andere juist druk. Wij verwachten dat er steeds meer advies gevraagd zal worden over herstructurering, financiering en insolventie.’

LAWYERS FOR LAWYERS

Politieke gevangenen blijven vast

DOOR / TATIANA SCHELTEMA

Overbevolkte gevangenissen zijn potentiële besmettingshaarden en dus laten sommige landen gevangenen vervroegd vrij. Maar dat geldt niet voor politieke gevangenen.

Begin maart doken vanuit de Iraanse stad Qom, een pelgrimsoord voor sjiïeten, filmpjes op van mannen die hartstochtelijk de graftombe van de heilige Imam Reza aflikten. ‘Ik heb de corona opgegeven, nu kunt u veilig onze geliefde imam bezoeken,’ zegt één van hen. Het besmettingsgevaar was toen al weken bekend maar de Iraanse autoriteiten grepen niet in. Sterker: de heiligdommen bleven nog twee weken open. Half maart had Iran al bijna duizend coronadoden te betreuren, het hoogste aantal na China en Italië. Ruim 16.000 mensen waren positief getest, het werkelijke aantal lag volgens de Wereldgezondheidsorganisatie tenminste vijf keer hoger.

Al snel bereikte het virus ook de overvolle Iraanse gevangenissen. ‘Medische zorg in gevangenissen is al een probleem en politieke gevangenen krijgen die al helemaal niet,’ zegt Hossein Ahmadianiaz, een Iraans-Koerdische advocaat die twee jaar geleden naar Nederland vluchtte. Toen de ernst van de situatie tot de machthebbers doordrong, werden 85.000 gedetineerden tijdelijk vrijgelaten. Maar de meeste politieke gevangenen zitten nog vast, zij zouden een gevaar voor de nationale veiligheid vormen. Zo ook prominent mensenrechtenadvocaat Nasrin Sotoudeh (56), die sinds 2018 een straf van 33 jaar uitzit in de Evin-gevangenis. Om haar vrijlating af te dwingen, ging zij op 16 maart met drie medegevangenen in hongerstaking. ‘Dezelfde militaire en inlichtingendiensten die de veiligheid van dit land met hun grimmige beleid in gevaar brengen, volharden erin politieke gevangenen gedetineerd te houden totdat de gruwelen van deze gezondheids crisis hun levens binnendringen en ook hun families treffen,’ schreef zij in een begeleidende, machteloze verklaring. Eind maart braken in meerdere Iraanse gevangenissen rellen uit, waarbij volgens Amnesty International 36 gevangenen werden doodgeschoten.

TURKIJE

Tot rellen lieten de autoriteiten in Turkije het niet komen. Ook daar waren zorgen over de enorme besmettingsrisico's in gevangenissen die sinds de zomer van 2016 stampvol zitten met vermeende coupplagers. Op 14 april nam het parlement een wet aan waarmee 90.000 van de

300.000 gevangenen op vrije voeten kwamen. De wet gold niet voor gedetineerden die vastzitten op grond van ‘terroristische activiteiten’, onder wie advocaten Selçuk Kozağaçlı, Aytaç Ünsal en Ebru Tımtık van de in Turkije inmiddels verboden Vereniging van Progressieve Advocaten (ÇHD). ‘Nog vóór de uitbraak, op 3 februari, waren ze al in hongerstaking gegaan om betere behandeling en het recht op een eerlijk proces af te dwingen,’ vertelt advocaat Ceren Uysal van de ÇHD. ‘Er wordt niet naar geluisterd en deze nieuwe wet wordt ingezet als instrument om politieke gevangenen gegijzeld te houden.’

CHINA

Ook de Chinese autoriteiten gebruiken de coronacrisis om hun greep op criticasters van de Communistische Partij te versterken. ‘Sinds de uitbraak zijn naar schatting negenhonderd mensenrechtenactivisten, journalisten en advocaten gearresteerd,’ vertelt de in New Jersey, Verenigde Staten woonachtige mensenrechtenadvocaat Teng Biao aan de telefoon. ‘Hen wordt het oproepen tot verzet tegen de staat ten laste gelegd. Sommigen zijn van de aardbodem verdwenen, anderen staan onder surveillance in daartoe aangewezen locaties.’

Een schrijnend voorbeeld is advocaat Wang Quanzhang, die in de zomer van 2015 werd gearresteerd, vier jaar vastzat op beschuldiging van staatsondermijnende activiteiten en op 4 april vrijkwam, maar ook weer niet. Wang mocht niet naar zijn vrouw en dochter in Beijing maar moest in gedwongen quarantaine in Jinan, ruim vierhonderd kilometer verderop, waar hij nog een huis had. Voor de deur werd een bewaker gepost, zijn spiksplinternieuwe telefoon werd afgepakt.

Teng schreef een open brief waarin hij de autoriteiten opriep Wangs bewegingsvrijheid niet langer te beperken, maar of het iets uithaalt, is de vraag. ‘De prioriteit van de CP is om aan de macht te blijven. Je ziet nu dat de overheid de epidemie gebruikt om het hightech totalitarisme te versterken. Vormen van technologie waarmee je controle over de samenleving kunt verscherpen, bestonden al: AI-camera's, DNA-gegevens. Allerlei maatregelen worden nu versneld ingevoerd. En omdat China geen rechtsstaat is, lukt dat ook.’

VACATURE
**Advocaat-medewerker
corporate litigation**

Ben jij op zoek naar een nieuwe uitdaging als advocaat-medewerker, en heb jij een gedegen kennis van het burgerlijk procesrecht, het verbintenissenrecht en het ondernemingsrecht? Dan zoeken wij jou!

Ter versterking van ons corporate litigation-team zijn wij op zoek naar een advocaat-medewerker.

Wie zijn wij:

Windt Le Grand Leeuwenburgh is een onafhankelijk advocatenkantoor met een ondernemingsrechtelijke praktijk, gevestigd aan de Coolingsingel in Rotterdam. Met een internationale mindset zijn wij gericht op het bijstaan van het grootzakelijk bedrijfsleven met advisering, bij transacties en met het oplossen van fundamentele conflicten. Onze advocaten behoren tot de beste professionals op hun vakgebied.

Wij zoeken:

- een gevorderde medewerker;
- met gedegen kennis van burgerlijk procesrecht, het verbintenissenrecht en het ondernemingsrecht;
- met een sterk analytische vermogen;
- een volwaardige gesprekspartner voor de cliënt in complexe en grensoverschrijdende dossiers;
- iemand die uitstekende processtukken schrijft;
- en graag in teamverband werkt.

Wat bieden wij:

Wij bieden jou uitdagend werk in een plezierige werkomgeving, met aandacht voor jouw professionele ontwikkeling tegen een aantrekkelijk beloningspakket.

Interesse?

Ben je geïnteresseerd in deze vacature, maar wil je graag meer informatie ontvangen? Neem dan contact op met Ruben Leeuwenburgh via 010-2617 500 of r.leeuwenburgh@windtlegal.com.

Om direct te solliciteren stuur je je sollicitatie (motivatiebrief en cv) naar werken@windtlegal.com.

Aantjes Zevenberg
ADVOCATEN

C A S S A T I E
I N C I V I E L E Z A K E N

Mr. K. Aantjes
aantjes@aantjeszevenberg.nl

Mr. J.C. Zevenberg
zevenberg@aantjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aantjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

Spandaw
Consultancy
Group

Barteld Spandaw

**Masters
in Investigation**

Spandaw Consultancy Group is een recherchebureau dat zich richt op Onderzoek, Integriteit en Security Risk Management

www.spandawbedrijfsrecherche.nl
050 204 64 45

EXCLUSIEVE

CLUB

DOOR / MARK VAN DER HEIJDEN

Een confidentiality club is het selecte gezelschap dat tijdens een rechtszaak bedrijfsgeheimen van de wederpartij mag inzien. De vraag is: wie mag er lid worden?

Bijna tweehonderd dozen met zes flessen Moët & Chandon en ruim honderd dozen met twaalf flessen Hennessy cognac. Groothandel L.B. 11 biedt deze flinke voorraad drank in 2016 aan tegen lage prijzen en buiten het officiële distributiekanaal van Moët & Chandon en Hennessy om. Dat is tegen het zere been van merkhouders MHCS en Hennessy, ze leggen conservatoir beslag op de voorraad. De bedrijven vermoeden dat L.B. 11 de honderden flessen van buiten de EER naar Nederland heeft gehaald en daarmee dus inbreuk maakt op hun merkrechten. En omdat L.B. 11 ontkent, willen MHCS en Hennessy de herkomst van de flessen zien.

L.B. 11 protesteert, vertelt Moïra Truijens, partner bij Hoogenraad & Haak. 'Dat kan de parallelhandelaar alleen door zijn hele keten bloot te leggen en dat wil ie natuurlijk niet, dan droogt zijn handel op. De oplossing van het hof om daar een confidentiality club in te stellen, vond ik pragmatisch en mooi bedacht. Alleen één werknemer en één advocaat van Hennessy krijgen toegang tot de vertrouwelijke informatie.' Het is de eerste keer sinds de invoering van de Wet bescherming bedrijfsgeheimen (Wbb) in 2018 dat het hof een confidentiality club inzet – en *en passant* de toepassing daarvan uitbreidt tot een procedure over intellectueel eigendom. 'Een vooruitgang voor beide partijen in dit soort paral-

lelimportzakken,' oordeelt Truijens. De Wbb is de implementatie van de Europese Richtlijn die de bescherming van bedrijfsgeheimen in de EU harmoniseert. De wet introduceert ook de confidentiality club in Nederland, een middel dat in het Britse rechtssysteem al heel gebruikelijk is – vandaar ook hier het gebruik van de Engelse term in plaats van geheimhoudingsclub. 'Het was een issue dat in verschillende lidstaten van de EU geen heldere regels bestonden over hoe bedrijfsgeheimen beschermd worden in een procedure. Als dat niet duidelijk is, kan het zijn dat partijen ervoor kiezen geen procedure aan te spannen,' zegt Ruud van der Velden, partner bij Hogan Lovells. Hij juicht het extra

middel toe. 'Waarheidsvinding is een cruciaal onderdeel van een proces. Een confidentiality club maakt het mogelijk meer feiten op tafel te krijgen van beide zijden.'

GEHEIMHOUDING

Nieuw zijn maatregelen tot geheimhouding in procedures niet. De rechter kan al langer de inzage van vertrouwelijke documenten beperken of een mededelingsverbod opleggen. Een zitting achter gesloten deuren is ook geen uitzondering. Maar deze mogelijkheden zijn beperkt, omdat ze niets zeggen over het gebruik van de vertrouwelijke informatie en niet regelen welke specifieke personen toegang hebben tot de informatie. De Wbb biedt die mogelijkheden wel. De wet bepaalt dat geheime bedrijfsinformatie en -knowhow, die waarde vertegenwoordigen, en waarvoor door een bedrijf maatregelen zijn genomen om deze te beschermen als een bedrijfsgeheim beschouwd moet worden. Het verkrijgen, gebruik of openbaar maken van een bedrijfsgeheim is onrechtmatig.

Tegelijk met de invoering van de Wbb is ook het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering uitgebreid. Het nieuwe artikel 1019ib Rv biedt een bredere en diepere bescherming dan de eerdere gebruikelijke procedurele waarborgen van geheimhouding. Breder, omdat dit artikel niet alleen procespartijen, maar ook getuigen, deskundigen en andere deelnemers aanspreekt. Dieper, omdat het naast het openbaar maken ook het gebruik van de vertrouwelijke informatie verbiedt op straffe van een dwangsom. Daarnaast kan de rechter met de Wbb in de hand op verzoek van een van de partijen besluiten om bedrijfsgeheimen te beschermen door de toegang tot de zittingen en ingediende documenten te beperken tot een beperkt aantal personen, om precies te zijn 'ten minste één natuurlijk persoon van elke partij alsmede de advocaten of andere vertegenwoordigers van partijen bij de procedure'. De confidentiality club.

Hierin is de afweging van belangen af te lezen. Enerzijds, het recht op bescherming van de vertrouwelijkheid en een middel om de toegang tot bedrijfsgeheimen te beperken. Anderzijds, door in ieder geval twee personen toe te laten, wordt tegemoetgekomen aan het recht op een eerlijk proces en op hoor en wederhoor. Maar de oplossing kan in de praktijk tot problemen leiden. Als het hoofd R&D als natuurlijk persoon van een van de partijen de bedrijfsgeheimen van de wederpartij mag inzien, zal dit door de laatste niet met gejuich worden ontvangen. De vraag komt op: wie mag in een confidentiality club plaatsnemen?

KEERZIJDEN

Van der Velden is al met die vraag geconfronteerd. Hij verzocht bij een procedure de rechter om een confidentiality club zonder een natuurlijk persoon van de wederpartij. De rechter liet deze toch toe, ook al had de wederpartij daar niet om

gevraagd. 'Toen ontstond er discussie. De wederpartij stelde zijn hoofdverkoop als deelnemer voor. Hij had een technische achtergrond en praatte met klanten en personen binnen het bedrijf over techniek. Mijn cliënt maakte daar bezwaar tegen, omdat het voor deze persoon onmogelijk zal zijn de nieuwe technische kennis te scheiden van zijn eigen kennis.' Robbert-Jan de Lang ziet dat probleem ook. De octrooigemachtigde en partner bij EP&C vertelt over Theo Tempels, de uitvinder van het beschuit met inkeping. 'Tempels sprak over zijn vinding met Bolletje, die er op dat moment geen gebruik van wilde maken. Maar twee jaar later verkocht Bolletje eenzelfde beschuit. Dat hoeft niet bewust gegaan te zijn. Informatie is fluïde in het hoofd van mensen, er staat geen hek om kennis.' Dat gebeurt sneller dan misschien gedacht, stelt hij, omdat een innovatie vaak maar een kleine stap vooruit is. 'De verschillen met bestaande ►

techniek zijn meestal niet zo groot. Iemand met kennis heeft daarom maar weinig informatie nodig om te zien waar de andere partij mee bezig is. Als hij een jaar later een bepaald proces net een beetje anders doet, heeft hij dat dan zelf bedacht of eerder waargenomen?’

De partij die later zijn geheim gekopieerd ziet, zal zijn pijlen dan richten op de persoon in de confidentiality club, een verantwoordelijkheid die je misschien niet van een medewerker moet vragen. Of nog erger: ‘Het kan ook zo zijn dat de “inbreukmakende” partij meent dat het bedrijfsgeheim niet meer geheim is of dat deze partij zelfstandig tot een gelijksoortig product komt. Hoe ga je dan bewijstechnisch aan de gang? Hoe bewijst die partij dat zij niet het lek zijn?’ vraagt Thomas Kriense van Blenheim Advocaten zich af.

EXTERNE EXPERT

Om die redenen is Kriense voorstander van een heel andere oplossing. ‘We zouden misschien toe moeten naar een situatie waarbij een externe

vertrouwen de voor de *deal* relevante stukken gelezen. Twee collega's onder elkaar, die elkaars eed kennen. En daarmee was de *deal* rond.’

Hij zou heel terughoudend zijn om daarbij een natuurlijk persoon van een partij toe te laten, laat staan iemand met verstand

van de materie. ‘Een confidentiality club zou de mogelijkheid moeten hebben om natuurlijke personen van partijen te horen, maar niet om ze in de confidentiality club te zetten.’

EERLIJK PROCES

Helaas voor hen is de wet heel expliciet; naast de advocaat of andere vertegenwoordiger moet ook een natuurlijk persoon van de partij aanwezig zijn. Of biedt artikel 22a RV de mogelijkheid waar De Lang en Kriense naar zoeken? Als het delen van bedrijfsgeheimen de bescherming daarvan onevenredig zou schaden, mag de rechter bepalen dat alleen een advocaat deze geheimen mag inzien.

Nu ziet dit artikel vooraleerst op procedures waarbij bedrijfsgeheimen niet zelf de inzet zijn van het geding. Bovendien zijn er andere bezwaren. ‘Een advocaat komt hiermee mogelijk met de Advocatenwet in de knoop,’ zegt Kriense. ‘Wanneer een advocaat informatie bezit die relevant is voor zijn cliënt, maar deze niet mag delen, kan dit moeilijkheden opleveren voor hun vertrouwensrelatie. Daarnaast krijgt wel een heel beperkte groep personen toegang tot de informatie. In hoeverre strookt dat nog met het recht op een eerlijk proces van artikel 6 EVRM?’ Dat vraagt ook Truijens zich af. ‘De begrippen hoor en wederhoor vormen het fundament van een civiele procedure. Partijen moeten weten wat er in de stukken staat. Als alleen de advocaat dat kan inzien, staat dat op gespannen voet met het eerlijk proces wat in artikel 6 EVRM wordt gewaarborgd.’

WAKE-UPCALL

De Wbb zal op zijn minst werken als een wake-upcall, een extra aansporing om zaken vooraf goed te regelen,

‘Een confidentiality club maakt het mogelijk meer feiten op tafel te krijgen van beide zijden’

partij in een soort escrow-achtige omgeving informatie vergelijkt en een oordeel velt. Dat lijkt me in bepaalde situaties een werkbare oplossing.’ De Lang is daar ook voorstander van. ‘Advocaten hebben rechtstreeks tegengestelde belangen, dat frustrert de waarheidsvinding.’ De Lang wordt zelf gemiddeld een keer per jaar gevraagd om van een ‘confidentiality club’ deel uit te maken, bijvoorbeeld bij *due diligence*. Hij herinnert zich de overname van een bedrijf waarvan de patentaanvraag nog niet publiek was en aanvullende informatie bevatte die nog niet gedeeld mocht worden. ‘Met een octrooigemachtigde namens de andere partij heb ik in

verwacht Kriense. 'De geheimhoudingsverklaring is vaak een ondergeschoven kindje in een commercieel contract. De Wbb is geen wet waardoor je je nergens meer druk om hoeft te maken. Ik zie het als een aanknopingspunt om als partij hier goed na te denken wat de geheimen zijn die je wenst te beschermen, voordat je met andere partijen in zee gaat.'

In de zaak die Van der Velden schetste, stelde hij voor om het hoofdverkoop te vervangen door een *inhouse* jurist, terwijl de technisch expert van buiten zouden worden gehaald. De rechter volgde dat verzoek niet. Van der Velden: 'De rechter oordeelde dat de geschetste risico's ondervangen werden door de opgelegde vertrouwelijkheidsmaatregelen, die waren onderworpen aan een dwangsom bij niet-naleving. Die beslissing is aan de rechter, misschien dat een andere rechter er anders in staat.' Hij vindt het daarom een goed idee dat advocaten daarover van gedachten wisselen. 'Advocaten moeten daar onderling bij de balie over praten: wat is een redelijke invulling van de confidentiality club? Het helpt ook als rechters daar uitspraken over doen, al hoeven we het niet alleen aan hen over te laten. Als de rechters een aantal uitspraken hebben gedaan, gaan we toch een lijn zien.'

Om tot een vaste lijn in beslissingen over confidentiality clubs te komen, stelt De Lang voor beslissingen hierover bij één rechtbank neer te leggen, net zoals de Rechtbank Den Haag bevoegd is voor zaken over octrooirecht. 'De Wbb ligt daar dicht tegen aan. Ook het bewijsbeslag in octrooizaken ging goed lopen, toen besloten werd dat andere rechtbanken rekestten tot bewijsbeslag kunnen doorsturen naar de Rechtbank Den Haag.'

'Iedere rechter heeft te maken met bewijsrecht. Ook kon voor de invoering van de Wbb via een onrechtmatige daad de schending van bedrijfsgeheimen worden aangepakt. Er zijn wel een aantal procesrechtelijke vernieuwingen doorgevoerd, maar

de wijzigingen zijn niet van dien aard dat je nu alleen bij de Rechtbank Den Haag terecht zou moeten kunnen,' zegt echter Truijens.

VERANTWOORDELIJKHEID

Truijens vindt ook dat partijen zelf verantwoordelijkheid dienen te nemen. 'De Wbb schrijft voor dat er redelijke maatregelen moeten zijn genomen om informatie geheim te houden. Grote innovatieve partijen in Nederland hebben daarvoor heel strikte protocollen. Medewerkers krijgen alleen toegang tot *need-to-know* informatie. Een medewerker die bij een concurrent gaat werken, werkt vaak eerst op een ander gebied om zo te voorkomen dat de bedrijfsgeheimen waar hij of zij eerst dagelijks mee werkte per ongeluk toch in de nieuwe werkomgeving gebruikt worden – het kan namelijk best lastig zijn om kennis die in je hoofd zit niet te gebruiken.'

Voor die praktische oplossingen zouden partijen – en hun advoca-

ten – ook bij een confidentiality club moeten kiezen. 'Mijn hoofdstelling blijft dat je per geval moet kijken wat de beste oplossing is. Maar in een situatie waarin partijen direct met elkaar concurreren, kan ik me niet voorstellen dat het een goed idee is het hoofd R&D naar een confidentiality club te sturen. Ook voor die persoon zelf is dat niet handig. Stel dat deze persoon toevallig al bezig is met wat ie daar krijgt te zien? Achteraf moeten bewijzen dat jij niet degene was die het geheim geopenbaard heeft, kan voor een hoop ellende zorgen.'

Ze is in ieder geval blij met de invoering van een confidentiality club: 'De lijn die een rechtbank inzet, moet denk ik heel pragmatisch zijn. Als het gaat om het oplossen van een bewijsprobleem, moet dat doelgediend worden. We hebben in Nederland niet het *disclosure*-systeem dat Angelsaksische landen hebben. De confidentiality club kan dan een oplossing zijn.' ■

RUUD VAN DER VELDEN

‘PRIVACYRECHT DOE JE ER NIET EVEN BIJ’

DOOR / HEDY JAK **Elk advocatenkantoor kreeg te maken met de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) twee jaar geleden. Hoe staat het er nu voor?**

Het opslaan van vingerafdrukken van ingeklokte medewerkers ter controle van de uren die ze hebben gewerkt. Foto's van sporters op de site van hun club of de verkoop van persoonlijke gegevens aan derden. Mag dat allemaal? Tot de komst van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) bekommerde niemand zich erg om privacyrechten en de implicaties ervan. Dat veranderde met de invoering van de AVG.

De eis was duidelijk: eind mei 2018 moesten alle organisaties voldoen aan de regels van de AVG. De Europese richtlijn met rechtstreekse werking introduceerde strengere regels voor gegevensbescherming, waardoor bedrijven onder meer verplicht zijn vast te leggen wat ze doen om zorgvuldig met (gevoelige) persoonsgegevens om te gaan. Ook kregen privacytoezichthouders de moge-

lijkheid om hoge boetes (maximaal 20 miljoen euro of 4% van de totale wereldwijde omzet van een onderneming in het voorgaande boekjaar) op te leggen. Met de invoering van de AVG is de Nederlandse voorloper, de Wet bescherming persoonsgegevens, komen te vervallen.

‘De invoering van de AVG heeft bij veel organisaties voor veel stress gezorgd,’ zegt Hester de Vries, voorzitter van de Vereniging Privacy Recht (VPR) en advocaat privacyrecht en databescherming bij Kennedy Van der Laan. ‘Iedereen moest op 25 mei 2018 compliant zijn en die druk werd erg gevoeld omdat toezichthouders met hoge boetes dreigden. Uiteindelijk duurde dat een jaar en heeft niemand op 26 mei een boete gekregen, maar de invoering van deze verordening bracht veel werk met zich mee.’ Volgens De Vries is de piek in complianceprojecten voorbij, en

vraagt vooral het up-to-date houden van de registers en de compliancedocumentatie inspanning.

De hectiek rondom de invoering van de AVG is er dan wel af maar privacy staat volgens Friederike van der Jagt, privacyrechtadvocaat bij Hunter Legal, wel blijvend op de agenda. ‘Privacy is heel lang een ondergeschoven kindje geweest, dat is nu veranderd.’

SPECIALISATIEOPLEIDING

Voor de advocatuur betekende de invoering van de AVG een ware *hausse* aan werk. Veel advocaten zijn zich het privacyrecht in *no-time* eigen gaan maken om veelal bestaande cliënten te kunnen bijstaan die met de AVG in aanraking kwamen. Maar in hoeverre zijn zij voldoende toegerust om goed advies te kunnen geven? ‘Dat is precies de zorg die er is,’ zegt De Vries. ‘Je kunt je onmogelijk in een paar maanden tijd dit rechtsgebied,

dat zo weerbarstig is, eigen hebben gemaakt. Iedereen noemt zich opeens een privacyexpert, maar de praktijk en dit rechtsgebied vragen om diepgaande kennis.'

Op dit moment zijn er verschillende initiatieven om de deskundigheid onder advocaten die zich met dit rechtsgebied bezighouden te vergroten. Zo is in december vorig jaar de Vereniging Privacy Recht Advocaten (VPR-A) opgericht, waarvan De Vries bestuurslid is.

In mei 2019 startte de specialisatieopleiding voor Privacy- en gegevensbeschermingsrecht aan Universiteit Leiden. Advocaten die de opleiding met goed gevolg hebben afgerond, kunnen lid worden van VPR-A. De eerste lichting heeft afgelopen september eindexamen gedaan. 'De opleiding is opgericht zodat advocaten aan hun cliënten kunnen aantonen dat ze kwaliteit kunnen bieden,' zegt De Vries.

In maart van dit jaar startte de Grotius-opleiding Privacyrecht, waar Van der Jagt een van de hoofddocenten is. 'Er was zoveel belangstelling voor de eerste editie dat besloten is om de opleiding voorlopig tweemaal per jaar aan te bieden. Een goed begin,' vindt Van der Jagt, die al ruim twaalf jaar lang alleen maar privacyrecht doet. 'In elk vakgebied moet je vlieguren maken, en bij het privacyrecht geldt dat des te meer omdat er wekelijks nieuwe regels, richtlijnen of uitspraken zijn.' Het is onmogelijk om alles binnen dit vakgebied bij te houden, stelt Van der Jagt.

Zo besteedt zij zelf advisering over privacy binnen de zorg uit aan specifiek daarin gespecialiseerde advocaten. 'Advocaten die sinds de invoering van de AVG claimen privacyrecht te doen, moeten zich realiseren dat zij slechts over een stukje van dit rechtsgebied adviseren. Privacyrecht doe je er niet "even" bij. Het is een volwassen rechtsgebied met veel verschillende aspecten. Om eerlijk te zijn, was ik daarom blij toen de eerste

FRIEDERIKE VAN DER JAGT

boetes vielen, want dit rechtsgebied zou door iedereen serieus genomen moeten worden.'

BOETES

De forse boetes voor het overtreden van de AVG kwamen minder snel dan van tevoren gedacht, maar in januari 2019 kreeg Google de hoogste boete tot nu toe van 50 miljoen euro opgelegd door de Franse privacytoezichthouder CNIL. De zoekmachine zou gebruikers onvoldoende informeren over de gegevens die van hen worden verzameld en opgeslagen.

HagaZiekenhuis in Den Haag. Het ziekenhuis moet 460.000 euro betalen omdat de zorginstantie de interne beveiliging van patiëntendossiers niet op orde had. Later bleek ook nog dat een medewerker een uitdraai met patiëntgegevens als boodschappenlijstje had gebruikt. De documenten lagen in een winkelkarretje in de supermarkt. Recentelijk is door de AP een boete van 525.000 euro aan de tennisbond KNLTB opgelegd voor het verkopen van gegevens van leden van de bond aan twee sponsors. De Britse privacytoezichthouder ICO

'Je moet vlieguren maken want er zijn wekelijks nieuwe regels, richtlijnen of uitspraken'

Inmiddels zijn door de verschillende privacytoezichthouders meer dan tweehonderd boetes opgelegd. In Nederland deelde de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) afgelopen zomer haar eerste boete uit aan het

is voornemens om de hotelketen Marriott een boete op te leggen van omgerekend 107 miljoen euro. Dit vanwege een datalek door een kwetsbaarheid in het systeem van het door Marriott overgenomen Starwood. ►

Dat was onopgemerkt gebleven tijdens het overnameonderzoek. ‘Het checken van de wijze waarop persoonsgegevens zijn beschermd, is een actieve plicht bij fusies en overnames waarop nu ook wordt gehandhaafd,’ vertelt Van der Jagt. ‘Dat betekent dat bij overnames de vroeger veelal heersende “er is niks aan de hand-houding” weg is, want er is nu een reëel boeterisico. Advocaten moeten heel goed nagaan welke persoonsgegevens bij een overname worden verkregen en hoe de beveiliging daarvan is geregeld. Bij faillissementen geldt dat curatoren niet zonder meer persoonsgegevens die zich in de boedel bevinden, mogen verkopen. Ook daarbij gelden de regels van de AVG onverkort.’

Ondernemingsrechtadvocaat Robert van Muijen (Holla Advocaten) zegt dat de bewustwording rondom privacy bij fusies en overnames veel groter is geworden. ‘Ik zie dat partijen bij *due diligence* scherper letten op

privacygevoelige informatie. Personeelsbestanden worden nu geanonimiseerd, of onzichtbaar gemaakt.’ Het is daardoor ingewikkelder een goed beeld te krijgen van het personeel, aldus Van Muijen. ‘We kunnen minder gedetailleerd rapporteren aan cliënten. Pas na de transactie weet je precies wat voor vlees je in de kuip hebt.’ Door de komst van de AVG is de ondernemingsrechtadvocaat veel hechter gaan samenwerken met het interne privacyteam. ‘Zij hebben zichzelf de afgelopen jaren op de kaart gezet, zowel buiten als binnen kantoor. Het team is bij alle transacties betrokken, in onze DD-rapporten nemen we standaard een aparte paragraaf op over privacyaspecten.’

PRAKTIJK

Advocaten zelf moeten zich ook aan de AVG houden en dat zorgt voor lastige situaties, vindt De Vries. ‘Je mag de wet niet overtreden, maar ik heb een aantal situaties gezien waarin

dat echt kan knellen.’ Want hoe zit het nu precies met het gebruik van informatie die cruciaal is in het verweer van je cliënt, maar in een andere procedure is verkregen? vraagt ze zich af. ‘Je bent verplicht om je cliënt zo goed mogelijk te helpen, maar de AVG kan het gebruik van informatie

‘De patiëntgegevens lagen in een winkelkarretje in de supermarkt’

beperken. En de wederpartij kan tijdens een procedure een inzageverzoek doen. Je kunt je dan beroepen op je beroepsgeheim, maar je moet je hoe dan ook verantwoorden en bent verplicht alles in kaart te brengen. Dat is enorm arbeidsintensief.’ De Vries oppert om samen met de landelijke orde een lijst van knelpunten te maken waar advocaten tegenaan lopen. Een goed idee, vindt ook Van der Jagt. ‘Er kunnen zich lastige omstandigheden voordoen, en dan blijft het soms een puzzel. Het zou goed zijn als de orde over een aantal standaardonderwerpen – zoals de Wwft, paspoortidentificatie, bewaartermijnen – duidelijke richtlijnen kan geven.’ In een reactie verwijst de orde naar het AVG-dossier op de eigen website.

TOENAME KLACHTEN

Uit de klachtenrapportage over 2019 van de Autoriteit Persoonsgegevens blijkt dat het aantal privacyklachten met bijna 79 procent is toegenomen ten opzichte van 2018. Ruim 27.800 mensen dienden een klacht in – veelal over het vastlopen van inzage- of verwijderverzoeken. Kennelijk weten mensen de weg naar de AP steeds beter te vinden. ‘Wat ik in mijn praktijk vooral terugzie, is dat er meer geprocedeerd wordt dan bij de Wbp,’ zegt De Vries. ‘Mensen denken

ROBERT VAN MUIJEN

dat de AVG meer rechten biedt en ze proberen opnieuw inzageverzoeken te doen. Een herhaling van zetten.' Ook Van der Jagt ziet in haar werk het aantal procedures groeien. 'Mensen weten steeds beter wat hun rechten zijn en dwingen bedrijven er iets mee te doen. Die klachten zorgen ervoor dat de AP in actie moet komen.' En precies daar schort het volgens beide privacyadvocaten tot op heden nogal eens aan. Zij klagen vooral over de gebrekkige en onduidelijke informatie van de AP. Van der Jagt moest ondanks veel aandringen één jaar wachten op antwoord over de interpretatie van een bepaald standpunt aangaande het gebruik van foto's van werknemers. 'Dat antwoord bleek niet eenduidig en week af van het standpunt Europees breed. Terwijl je het op dezelfde manier moet interpreteren. De AP is geneigd om te zeggen: jullie zijn de specialisten, zoeken jullie het maar uit. Maar je kunt niet verwachten dat de markt eenduidig gaat interpreteren. Er zijn ook advocaten die zeggen: als de AP geen duidelijke normen stelt, kunnen we het op allerlei manieren interpreteren, dan kun je risicovoller adviseren.'

Pauline Gras, woordvoerder bij de AP, zegt zich deels te herkennen in deze kritiek. 'We blijven een kleine toezichthouder met een groot toezichtgebied en beperkte capaciteit. Dat wringt. Het kan voorkomen dat advocaten daardoor langer op een antwoord wachten dan wij zelf ook wenselijk achten.' De AP gaf onlangs bij de publicatie van de klachtenrapportage over 2019 aan dat zij door capaciteitsgebrek de meeste klachten pas na zes maanden in behandeling kan nemen.

TOEKOMSTBEELD

De Nederlandse rechter heeft inmiddels in meerdere zaken schadevergoeding op grond van de AVG toegekend. Zo wees de rechter 250

euro schadevergoeding toe aan een werknemster, omdat het UWV haar nieuwe werkgever informeerde over haar eerdere burn-out bij haar vorige werkgever. Ook werd onlangs een schadevergoeding van 500 euro toegekend aan een man die erachter kwam dat een gemeente andere gemeenten had geïnformeerd dat hij Wob-verzoeken deed.

'Hoe de hoogte van de schadevergoeding wordt bepaald, is nu niet veel zicht op,' vertelt Van der Jagt. 'Dat zal onder meer samenhangen met de gevoeligheid van de informatie en het aantal partijen aan wie de gegevens onrechtmatig zijn verstrekt. Het lijkt nu vaak nog willekeurig en dat kan tot rechtsongelijkheid leiden.'

Het privacyrecht heeft nog veel open normen. Vanuit Europa moeten toezichthouders nieuwe richtlijnen met elkaar afstemmen en worden regels steeds meer verduidelijkt. Dat vraagt tijd. Daarnaast heeft ook nieuwe wetgeving impact op het privacyrecht. Zoals de recente inwerkingtreding

van de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie.

Daarmee is het voor gedupeerden kort gezegd mogelijk om via een collectieve actie schadevergoeding te vorderen vanwege privacy-schendingen, bijvoorbeeld door overheden of grote bedrijven. 'Het is interessant om zaken in Nederland te gaan starten nu er een schadevergoedingsmogelijkheid is en de kosten van de procedure door de eisers kunnen worden gedeeld,' aldus Van der Jagt. 'Hierin zouden *litigators* ook goed kunnen samenwerken met privacy-specialisten.' Iets dat ze zelf momenteel al doet.

Ook De Vries denkt dat het een kwestie van tijd is voordat de eerste massaclaims komen. 'Er zijn voortekenen dat het die kant opgaat. Grote datalekken waarbij vertrouwelijke gegevens van meerdere individuen in de openbaarheid zijn gekomen, kunnen zorgen voor massaclaims. Dat zal voor een heel nieuwe dimensie zorgen binnen dit rechtsgebied.' ■

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Alimentatie wijzigen

DOOR / RUUD TUINSTRAS & CHRISTIANE VERFUURDEN

Wat zijn de procedurele mogelijkheden om in coronatijd relatief snel tot een wijziging van alimentatie te komen?

Uitgangspunt is dat een door de rechter vastgestelde of een door partijen overeengekomen alimentatie verschuldigd blijft zolang er geen nieuwe rechterlijke uitspraak of overeenkomst is. Alimentatie kan worden gewijzigd als sprake is van een wijziging van omstandigheden als bedoeld in artikel 1:401 BW, maar deze wijzigingsprocedure biedt bij een acute inkomensdaling, bijvoorbeeld als gevolg van de coronacrisis, geen snelle oplossing voor betalingsnood. Wat zijn de procedurele mogelijkheden om te komen tot een snellere verlaging of stopzetting van de alimentatieverplichting?

Wordt er een procedure tot wijziging van de alimentatie gestart, dan kan de alimentatieplichtige in die procedure tevens verzoeken dat de rechter een voorlopige voorziening treft voor de duur van het geding. Artikel 223 RV is analoog van toepassing op verzoekschriftprocedures.¹ Bij voldoende spoedeisend belang wordt dit verzoek zo snel mogelijk behandeld. Daarvan is sprake als van de verzoeker niet gevegd kan worden dat hij de afloop van de bodemzaak afwacht.² De rechter dient daarbij de belangen van partijen af te wegen tegen de achtergrond van de te verwachten duur van de hoofdzaak en de proceskansen daarin.

Als een wijzigingsprocedure niet voor de hand ligt en/of de alimentatiegerechtigde treft of dreigt met executie maatregelen dan kan de alimentatieplichtige op grond van artikel 438 lid 2 Rv in kort geding vorderen de tenuitvoerlegging van de alimentatiebeschikking te verbieden of te

schorsen. Heeft die vordering betrekking op een uitspraak waartegen **geen** rechtsmiddel meer openstaat, dan geldt onverkort de maatstaf van het arrest van de Hoge Raad van 22 april 1983 (Ritzen/Hoekstra).³ Schorsing is dan slechts mogelijk als de tenuitvoerlegging misbruik van bevoegdheid als bedoeld in artikel 3:13 BW zou opleveren. In zijn arrest van 20 december 2019 bevestigt de Hoge Raad de onverkorte toepassing van de maatstaf van het arrest-Ritzen/Hoekstra in geval er **geen** rechtsmiddel meer openstaat.⁴

Staat er **wel** nog een rechtsmiddel open tegen de alimentatiebeschikking dan kan de alimentatieplichtige op grond van artikel 360 lid 2 Rv bij wijze van incident schorsing van de tenuitvoerlegging daarvan verzoeken. Alternatief kan (zie hiervoor) in kort geding worden gevorderd dat de tenuitvoerlegging wordt verboden of geschorst (artikel 438 Rv). In voormeld arrest van 20 december 2019 heeft de Hoge Raad eveneens bepaald dat voor beide procedures dezelfde toetsingsmaatstaf geldt (zie rechtsoverweging 5.8). Kort gezegd, komt het er op neer dat het verzoek/de vordering tot schorsing van de uitvoerbaarheid bij voorraad wordt toegewezen als het belang van de alimentatieplichtige bij behoud van de bestaande toestand, zolang niet op het door hem ingestelde rechtsmiddel is beslist, zwaarder

weegt dan het belang van de alimentatiegerechtigde, bij tenuitvoerlegging. Beslissingen in de ten uitvoer te leggen uitspraak en de daaraan ten grondslag liggende vaststellingen en oordelen zijn daarbij uitgangspunt. De kans van slagen van het rechtsmiddel blijft buiten beschouwing, maar de rechter kan in zijn oordeelsvorming betrekken of de uitspraak berust op een kennelijke misslag. Is de beslissing over de uitvoerbaarheid bij voorraad gemotiveerd dan moet de alimentatieplichtige aan zijn vordering of verzoek (nieuwe) feiten en omstandigheden ten grondslag leggen die bij het nemen van deze beslissing niet in aanmerking konden worden genomen.

Berust de alimentatieverplichting op een beschikking voorlopige voorzieningen ex artikel 821 Rv, dan biedt artikel 824 lid 2 Rv mogelijk uitkomst. De voorlopige alimentatie kan op grond daarvan onder andere worden gewijzigd als de omstandigheden na afgifte van de beschikking zodanig zijn gewijzigd, dat, alle betrokken belangen in aanmerking genomen, de voorziening niet in stand kan blijven. Mogelijk is hiervan sprake in geval van een acute inkomensdaling als gevolg van de coronacrisis.

Ruud Tuinstra en **Christiane Verfuurden** zijn beiden advocaat bij Boels Zanders Advocaten.

NOTEN

- 1 Hoge Raad 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3533.
- 2 Hoge Raad 14 november 1997, LJN: ZC2489.
- 3 Hoge Raad 22 april 1983, ECLI:NL:HR:1983:AG4575.
- 4 Hoge Raad 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2026.

PAO CURSUSSEN

AANBESTEDINGSRECHT

Masterclasses Aanbestedingsrecht **

donderdag 17 september 2020

Gefaseerd aanbesteden m.b.v. het twee-fasen-proces

dinsdag 13 oktober 2020

Motivering van de gunningsbeslissing

donderdag 26 november 2020

woensdag 16 december 2020

o.l.v. prof. mr. Chris Jansen en

mr. Sophie Prent

NOvA 2 PO/2 PWO | € 245 per masterclass

Actualiteiten aanbestedingsrecht **

dinsdag 23 juni 2020

prof. mr. Chris Jansen en

prof. mr. Elies Steyger

NOvA 4 PO/4 PWO | € 445

ONLINE

ARBEIDSRECHT

Actualiteiten arbeidsrecht in het onderwijs **

donderdag 19 november 2020

mr. Willem Lindeboom

NOvA 4 PO | € 445

NIEUW

Masterclass Rechtspositie Onderwijspersoneel **

donderdag 27 mei 2020

mr. Willem Lindeboom

NOvA 4 PO/MfN 4 | € 445

NIEUW

ONLINE

BESTUURS(PROCES)RECHT

Actualiteiten omgevingsrecht ***

dinsdag donderdag 26 november 2020

mr. Jan van Oosten

NOvA 3 PO | € 335

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Masterclass rechtspersonenrecht in het onderwijs **

donderdag 1 oktober 2020

mr. Helen Overes en Thérèse Penders

NOvA 4 PO | € 395

NIEUW

Opstellen en beoordelen van contracten**

donderdag 4 juni 2020

mr. dr. Edwin van Wechem en

mr. Cyril Christiaans

NOvA 6 PO/KBvG 6/KNB 6 | € 550

FINANCIËEL TOEZICHTRECHT

Banking Union jurisprudence (Engelstalig) **

donderdag 24 september 2020

dr. Karl Philipp Wojcik

NOvA 3 PO | Geen kosten

NIEUW

IT EN RECHT EN IE RECHT

AVG twee jaar later **

dinsdag 26 mei 2020

prof. mr. Arno Lodder, mr. Thomas

van Essen en dr. mr. Tijmen Wisman

NOvA 4 PO | € 395

ONLINE

Data en AI Law **

maandag 3 november 2020

prof. mr. Albert Bomer en

prof. mr. Arno Lodder

NOvA 4 PO | € 395

ONDERNEMINGSRECHT

Bedrijfsovername en bedrijfsopvolging**

donderdag 10 en 17 december 2020

prof. mr. Wino van Veen

NOvA 10 PO | € 885

ONDERWIJSRECHT

Masterclass rechtspersonenrecht in het onderwijs **

donderdag 1 oktober 2020

mr. Helen Overes en Thérèse Penders

NOvA 4 PO | € 395

NIEUW

Masterclass Rechtspositie Onderwijspersoneel **

donderdag 27 mei 2020

mr. Willem Lindeboom

NOvA 4 PO/ MfN 4 | € 445

NIEUW

ONLINE

Actualiteiten Onderwijsrecht **

donderdag 25 juni 2020

prof. dr. Renée van Schoonhoven

NOvA 4 PO | € 445

PENSIOENRECHT

Actualiteitenlezingen Pensioenrecht**

I: *Pensioen en scheiding*

(najaar 2020, datum volgt z.s.m.)

II: *Toekomst pensioenstelsel*

(najaar 2020, datum volgt z.s.m.)

III: *Zorgplicht*

woensdag 30 september 2020

IV: *PEPP*

woensdag 2 december 2020

o.l.v. prof. dr. Erik Lutjens

NOvA 2 PO/ VvPJ 2 | € 240 per lezing

STRAF(PROCES)RECHT

Penitentiaal recht **

dinsdag 16 juni 2020

mr. dr. Sonja Meijer

NOvA 4 PO | € 395

NIEUW

ONLINE

PROFESSIELE VAARDIGHEDEN

Juridisch schrijven en argumenteren **

dinsdag donderdag 3 en 10 december 2020

drs. Mascha Furth

NOvA 10 PO/KBvG 5/KNB 10 | € 950

Helder en overtuigend beschikkingen schrijven voor juristen **

NIEUW

dinsdag donderdag 19 november 2020

drs. Mascha Furth

NOvA 5 PO/KBvG 2/KNB 5 | € 475

LEERGANGEN

AANBESTEDINGSRECHT VOOR JURISTEN

START 7 september 2020; PRIJS € 4.980

PUNTEN 38 PO NOvA

VERDIEPING AANBESTEDINGSRECHT VOOR INKOPERS

START 24 september 2020

PRIJS € 1.990

SPORT & RECHT

START 17 november 2020; PRIJS € 2.600

PUNTEN 24 PO NOvA

GRONDSLAGEN VENNOOTSCHAPSEN ONDERNEMINGSRECHT

START 29 september 2020; PRIJS € 2.175

PUNTEN 18 PO NOvA

EFFECTIEVE CONFLICTHANTERING, ONDERHANDELEN EN MEDIATION VOOR JURISTEN

START 10 november 2020; PRIJS € 2.800

PUNTEN 24 PO NOvA

ONDERWIJSRECHT

START 23 september 2020; PRIJS € 3.075

PUNTEN 20 PO NOvA

PENSIOENRECHT

START 15 september 2020 (datum o.v.)

PRIJS € 10.995; PUNTEN 62 PO NOvA

SPECIALISATIE STRAFRECHT

START 14 september 2020; PRIJS € 4.700;

PUNTEN 48 PO NOvA

VERBINTENISSENRECHT

START najaar 2020, datum volgt z.s.m.

PRIJS € 2.175; PUNTEN 18 PO NOvA

Wilt u meer informatie over onze activiteiten, kijk dan op onze site vulaw.nl

Pleidooi voor afschaffing confrère

DOOR / MARIEKE TEN BROEKE

De Amsterdamse advocaat-stagiair Marieke ten Broeke vindt de aanspreekvorm confrère niet meer van deze tijd.

In mijn eerste dagen als advocaat, drie jaar geleden, had ik een gesprek met een van de partners van ons kantoor over de te gebruiken aanhef in confraternele correspondentie. Hij moest lachen om mijn vurige betoog tegen het gebruik van de aanspreekvorm 'confrère'. Ik riep vol goede moed dat ik mijn mannelijke advocaten-wederpartij gewoon aan zou spreken met collega of dhr. Zo begon mijn kruistocht.

Mijn beroepsgroep bestaat voor het grootste gedeelte uit jonge mensen die confrère ook *passé* vinden, dacht ik. Ik kon me niet voorstellen dat wie dan ook het bezwaarlijk zou vinden niet meer te worden aangesproken met confrère. Om er nog maar eens zo'n belegen term in te gooien: *quod non*.

Meermaals heb ik mannelijke advocaten aangesproken met collega in

plaats van confrère. Meerdere keren kreeg ik daar vervolgens een opmerking over, variërend van: 'Ik ben een man hè, haha' tot een vaderlijke instructie over beroepsetiquette. 'Dat weet ik,' antwoordde ik dan, 'maar u bent ook mijn collega, dus vandaar: collega.' Dat vonden de meeste heren die mij erop aanspraken toch allemaal maar gekkigheid. Want aanspreken met confrère, dat hoort nou eenmaal zo. Tsja.

APEN

Naar verluidt is er eens een experiment geweest met een groep apen in een kooi. In die kooi hing een tros bananen, die alleen te bereiken was via een ladder. Als een aap echter op de ladder klom om de bananen te pakken, werden de andere apen natgespoten. Al snel hielden de apen elkaar tegen als een van hen probeer-

de de ladder te beklimmen. Uiteindelijk waagde geen enkele aap meer een poging.

Het tweede deel van het experiment bestond uit een apenwissel. Steeds werd een aap die het natspuiten had meegemaakt, vervangen door een nieuwe aap. Deze nieuwe apen probeerden natuurlijk bij de bananen te komen, maar leerden van de andere apen dat dit niet de bedoeling was. Het wisselen ging door tot alle eerder natgespoten apen vervangen waren door nieuwe apen. En ook de nieuwe apen bleven van de bananen af, ondanks dat geen van de apen wist waarom ze dat eigenlijk deden. Ze hadden het gewoonweg zo geleerd. Het hoorde nou eenmaal zo. Volgens mij zijn wij met z'n allen een stelletje apen. We doen het zo, omdat we het zo doen. Laten we daarom eens teruggaan naar het oorspron-

kelijke doel van het gebruik van confrère, om te bezien of dat nog actueel is. En zo ja, kunnen we dat doel dan niet op een andere en misschien zelfs betere manier bereiken?

Het woord ‘confrère’ is afgeleid van het Latijnse *confrater*, dat letterlijk ‘medebroeder’ en vrij vertaald ‘vagenoot’ betekent. Voor zover bekend werd het uit het Frans geleende woord in Nederland voor het eerst gebruikt in 1583 (aldus het Chronologisch Woordenboek). De gedachte achter het gebruik van confrère is dat het in de correspondentie tussen advocaten, die cliënten natuurlijk ook lezen, niet gaat om de personen achter de advocaten maar om de advocaten q.q. Om diezelfde reden dragen we een toga in de rechtbank. Het bewaren van professionele afstand als reden staat ook anno 2020 nog overeind. Ik begrijp het doel. Ik denk alleen dat het ook anders kan.

COLLEGA

Ik stel voor dat we elkaar vanaf nu allemaal ‘collega’ noemen. Ten eerste omdat het een genderneutrale term is. Confrère stamt uit de tijd dat vrouwen nog geen advocaat mochten worden; ze werden nog niet eens tot universiteiten toegelaten. Dat voor mannelijke advocaten een traditionele term bestaat en voor vrouwelijke advocaten niet, draagt bepaald niet bij aan een gevoel van gelijkheid tussen de seksen. ‘Laten we dan *consoeur* introduceren, dan zijn de vrouwtjes ook weer blij,’ hoor ik sommigen van u denken. Maar dan komen we aan bij mijn tweede bezwaar: ik vind confrère hopeloos archaïsch. We whatsappen met onze cliënten, maken *visuals* in plaats van

memo’s en leiden bezoekers door middel van een *VR-experience* rond in ons kantoor, maar als we elkaar dan een e-mail sturen is het opeens weer vierhonderd jaar geleden.

Ik besef dat dit argument voor een groot deel een kwestie van smaak is, zowel op het gebied van taal als op het gebied van tradities. Ik denk echter dat, ook los van mijn persoonlijke voorkeur, collega de beste optie is. Het moet immers gaan om de advocaat als advocaat. Collega is niet

gelinkt aan een sekse en dus neutraler, en gaat dus zelfs nog minder om de persoon van de advocaat.

Ook denk ik dat sommige cliënten meer gebaat zijn bij ‘collega’ dan bij ‘confrère’. Mijn specialisme is arbeidsrecht. Meestal sta ik werkgevers bij. Als er onderhandelingen gevoerd worden over bijvoorbeeld een beëindigingsovereenkomst, ziet de betreffende werknemer de correspondentie van de advocaat van de werkgever. Het gebruik van ‘confrère’ – en ander al te formeel of archaïsch taalgebruik – door de advocaat-wederpartij zal gemiddeld genomen niet bijdragen aan een bereidwillige houding van werknemers of andere vergelijkbare ‘zwakkere partijen’. De-escalerend taalgebruik in het belang van de cliënt; volgens mij valt op dat gebied nog wel wat winst te behalen. Het is u – gelukkig voor mijn tijd! – al gelukt het juk van

groetend, t.t. en uw d.w. coll. af te werpen. Het afschaffen van confrère is een goede volgende stap.

AMICA

Ik heb natuurlijk ook gedacht aan de optie dat advocaten elkaar gewoon bij naam noemen. Dat zie ik ook weleens voorbijkomen, zowel formeel (‘Geachte mevrouw De Vries’) als informeel (‘Beste Ingrid’). Uit het oogpunt van professionele afstand en neutraliteit vind ik Geachte of Beste

collega echter beter. Het noemen van voornamen vind ik persoonlijk prettig, maar is in geval van confraternele correspondentie soms iets minder gepast. Net als bij ‘amice’ en ‘amica’ – over bananen en apen gesproken! – kan het ertoe leiden dat de cliënt het gevoel krijgt dat er sprake is van een onderonsje of een-tweetje tussen de advocaten, in plaats van het behartigen van zijn of haar belangen. Mannelijke collega’s: wees dus niet beledigd als ik u collega noem. Ik weet heus wel dat u een man bent. Collega’s die het ook eens tijd voor wat nieuws vinden: voeg de daad bij het woord! Laat confrère niet onze tros bananen zijn.

Marieke ten Broeke is advocaat-stagiair bij Bronsgeest Deur Advocaten in Amsterdam.

‘Het gebruik van “confrère” door de advocaat-wederpartij draagt niet bij aan een bereidwillige houding van werknemers of andere vergelijkbare “zwakkere partijen”

GEEN GRIFFIERECHT BIJ VRIJWILLIGE VERSCHIJNING

DOOR / HERMAN LOONSTEIN

In procedures die niet met een dagvaarding of een verzoekschrift worden ingeleid, wordt soms griffierecht geheven. Volgens de Amsterdamse advocaat Herman Loonstein is dat niet terecht.

Volgens de Wet griffierechten burgerlijke zaken (Wgbz) zijn alleen zaken die bij dagvaarding worden ingeleid of met een verzoekschrift onderhevig aan griffierecht. Dat geldt dus ook voor kort gedingen, die met een dagvaarding worden ingeleid, met dien verstande dat de heffing in geval van een kort geding volgens artikel 3 lid 1 Wgbz plaatsvindt op de eerste terechtzitting en niet op de eerste roldatum, zoals bij reguliere bodemprocedures. In de regel worden procedures ingeleid met een dagvaarding of een verzoekschrift. Ook het reguliere kort geding wordt blijkens artikel 254 Rv (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) ingeleid met een dagvaarding. In zo'n geval is dus griffierecht verschuldigd. Er zijn ook kort gedingen mogelijk die niet

ingeleid worden door een dagvaarding. Artikel 255, lid 2, Rv maakt het mogelijk dat partijen afwijken van het procesrecht, door vrijwillig te verschijnen ter terechtzitting van de voorzieningenrechter in kort geding. Zij wijken dan af van de regel dat een dagvaarding nodig is. Oproeping bij dagvaarding kan dan achterwege blijven (ECLI:NL:RBROT:2015:4647). Het is tegenwoordig gebruikelijk dat in zo'n geval een dag en uur voor de behandeling wordt verzocht op basis van een conceptdagvaarding. Dat is overigens geen wettelijke eis. In het procesreglement 'Kort gedingen rechtbanken handel/familie' is bepaald, dat voorafgaand aan de zitting door de eisende partij een conceptdagvaarding waarop de vrijwillige verschijning betrekking heeft, gezonden wordt. De aard van het kort

geding waarbij partijen vrijwillig verschijnen, kan zich daartegen verzetten. Dat betekent dat niet in alle gevallen een conceptdagvaarding nodig is.

Het is ook mogelijk om ter zitting met een conclusie van eis te volstaan, dus zonder conceptdagvaarding (ECLI:NL:RBOVE:2016:3208). Het is verder voorstelbaar dat in zeer urgente zaken zonder conceptdagvaarding of conclusie van eis partijen vrijwillig voor de voorzieningenrechter verschijnen en mondeling het geschil voorleggen.

Als een kort geding niet wordt ingeleid met een dagvaarding, dan is sprake van vrijwillige verschijning ter terechtzitting als bedoeld in artikel 255, lid 2, Rv. Er zijn ook andere kort gedingen bij de voorzieningenrechter mogelijk die niet ingeleid worden

door een dagvaarding, zo blijkt uit artikel 255, lid 3, Rv. Zo kan een deurwaarder die bij een executie een verschil van inzicht heeft met zijn opdrachtgever of op een ander probleem stuit op grond van artikel 438, lid 4, Rv, de voorzieningenrechter in kort geding om een beslissing vragen.

Het proces-verbaal van de deurwaarder waarin het gerezen geschil is weergegeven, leidt in plaats van een dagvaarding de procedure in kort geding in. De deurwaarder moet partijen oproepen voor de zitting, maar wordt niet zelf procespartij. Zo'n kort geding wordt dus niet ingeleid met een dagvaarding. In verband met het bijzondere karakter en de afwijkende procedure van het deurwaarders-kort geding als bedoeld in artikel 438, lid 4, Rv, valt die procedure expliciet buiten het procesreglement 'Kort gedingen rechtbank' (sub 1.1).

VRIJWILLIG

In sommige gevallen is het ook mogelijk vrijwillig te verschijnen bij de kantonrechter. In artikel 96 Rv is geregeld dat in alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, zij zich gezamenlijk tot een kantonrechter van hun keuze kunnen wenden en zijn beslissing kunnen inroepen. Zo'n geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald. Dat betekent dat een dagvaarding niet nodig is. Vaak zal de kantonrechter bepalen dat de reguliere wijze van procederen zal moeten worden gevolgd.

De kantonrechter heeft echter ook de bevoegdheid om een afwijkende procesgang te bepalen. Een mondeling verzoek aan de kantonrechter,

die een dag en uur bepaalt voor een zitting waarop partijen verschijnen, behoort tot de mogelijkheden. Sinds begin vorig jaar is het bij de Rechtbank Amsterdam mogelijk een zogenoemde verkorte civiele procedure te starten. Het gaat om een tussenvorm tussen een reguliere bodemprocedure en het kort geding. De bedoeling is in relatief eenvoudige zaken tijdwinst te behalen. Uit het Procesreglement verkorte procedure blijkt dat zo'n procedure wordt gevolgd op basis van vrijwilligheid en dat het uitbrengen van een dagvaarding niet nodig is.

De vraag rijst of in procedures die niet met een dagvaarding of een verzoekschrift worden ingeleid griffierecht kan worden geheven. Artikel 3 Wgbz, waarin is bepaald dat in kort gedingen die met een dagvaarding worden ingeleid griffierecht wordt geheven, verwijst uitsluitend naar artikel 254 Rv (reguliere kort gedingen) en niet naar artikel 255 Rv (kort geding met vrijwillige verschijning). Dat kan niet anders worden uitgelegd dan dat de wetgever heeft bedoeld te bepalen, dat alleen in kort gedingen die worden ingeleid met een dagvaarding, griffierecht moet worden geheven en niet in geval van vrijwillige verschijning. In de praktijk blijkt dat griffies dit onderscheid niet maken en dat ook in geval van vrijwillige verschijning en zelfs in deurwaarders-kort gedingen griffierecht in rekening wordt gebracht (bijvoorbeeld ECLI:NL:RBDHA:2019:9855 en ook ECLI:NL:RBARN:2012:BX7022).

VERZETSCHRIFT

Het lijkt daarom de moeite waard om tegen de heffing van griffierecht in deze gevallen middels een verzet-

schrift op de voet van artikel 29 Wgbz op te komen.

In de gepubliceerde rechtspraak zijn geen gevallen bekend waar deze rechtsvraag expliciet aan de orde is geweest. In het arrest van de Hoge Raad van 3 juni 2016 (ECLI:NL:HR:2016:1087) was een vraag aan de orde over de verschuldigdheid van griffierecht als een kort geding was ingetrokken voor uitroeping van de zaak. Er waren prejudiciële vragen aan de Hoge Raad gesteld. Het ging er in de kern om of een proceskostenveroordeling mogelijk was na intrekking van een kort geding.

De Hoge Raad oordeelde dat de eisende partij, gelet op artikel 3 lid 1 Wgbz, griffierecht verschuldigd is als het kort geding niet is ingetrokken voor uitroeping van de in artikel 254 lid 3 Rv bedoelde terechtzitting of als op het geschil over de proceskosten door de voorzieningenrechter wordt beslist. Volgens diezelfde bepaling, aldus de Hoge Raad, is de gedaagde partij griffierecht verschuldigd als zij na de uitroeping van de zaak ter terechtzitting in kort geding is verschenen of als op het geschil over de proceskosten door de voorzieningenrechter wordt beslist. Dit arrest heeft dus alleen betrekking op kort gedingen die ingeleid worden met een dagvaarding, maar niet op kort gedingen als bedoeld in artikel 255 Rv.

Herman Loonstein (1958) is verbonden aan Loonstein Advocaten in Amsterdam.

INHOUD

Kroniek Pensioenrecht

- 71** Wetgeving en beleid
- 72** Arbeidsrecht
 - 72** Eenzijdige wijziging pensioenovereenkomst
 - 72** Slapend dienstverband
 - 73** Mogelijke aftopping van afvloeiingsregelingen bij vroegpensioenering
- 74** Bedrijfstakpensioenfondsen: aansluiting
 - 74** (On) duidelijke termen
 - 74** Werkings sfeer
 - 75** Dwingend recht
- 75** Bedrijfstakpensioenfondsen: vrijstelling
- 76** Toeslagverlening
- 77** Pensioen en scheiding
 - 77** Externe uitvoering pensioen in eigen beheer bij verevening na scheiding
 - 77** Peildatum voor waardering
 - 78** Uitgestelde pensioenverrekening
 - 78** Pensioenverevening
 - 79** Pensioenverweer

Kroniek Arbeidsrecht

- 80** Ontbinding wegens disfunctioneren
- 80** Vernietiging arbeidsovereenkomst wegens bedrog
- 81** Transitievergoeding
- 82** Billijke vergoeding
- 82** Procesrecht
- 83** Eenzijdige wijziging van arbeidsvoorwaarden
- 84** Omzeiling ketenregeling
- 84** Slapende dienstverbanden
- 85** Bovenwettelijke vakantiedagen
- 85** Overgang van onderneming
- 86** Gelijke behandeling
- 86** Arbeidsomstandigheden
- 86** Stakingsrecht
- 87** Wet- & regelgeving
 - 87** Wet arbeidsmarkt in balans
 - 87** Cumulatieontslaggrond /i-grond
 - 87** Transitievergoeding vanaf dag één
 - 87** Verruiming ketenregeling
 - 87** Oproepkrachten
 - 87** Payrolling
 - 87** Wijziging WW-premie
 - 87** Verhoging maximale transitievergoeding

Deze en eerdere Kronieken zijn ook te lezen op de website van het *Advocatenblad*. U dient zich daarvoor aan te melden met uw gebruikersnaam en wachtwoord. Als u nog geen account heeft, kunt u dat maken. Gebruik daarvoor eenmalig het wachtwoord **Advocatenblad**, om dat vervolgens te veranderen in een wachtwoord naar keuze.

Publicatiedatum 28 april 2020

100e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Coördinatie

Sabine Droogleevers Fortuyn

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Illustraties

Floris Tilanus

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Eindredactie

Tatiana Scheltema

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2020-4, Kroniek Pensioenrecht, p.
Adv.bl. 2020-4, Kroniek Arbeidsrecht, p.

Aan dit nummer werken mee

Nadia Adnani, Bastian Bodewes, Annemiek Cramer, Karol Hillebrandt, Jan Aart van de Hoef, Christiaan Oberman, Naime Tali, Wim Thijssen

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten. De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer 070 - 335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailattending. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een

opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33. Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schuttél

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024 - 360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervoelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

KRONIEK PENSIOENRECHT

Pensioenen waren in 2019 volop in de publiciteit: vanwege de dreigende pensioenkortingen (die door aan een 'noodknop' te draaien werden voorkomen) en omdat een moeizaam Pensioenakkoord werd bereikt. Ook een regeling voor het groeiende leger zzp'ers' was geen taboe meer. In de rechtspraak signaleren wij diverse ontwikkelingen. Rechteren waren kritisch over de onduidelijke taal van verplichtstellingsbesluiten, op grond waarvan ondernemingen bij pensioenfondsen zijn aangesloten. Geoordeeld werd dat het Nederlandse stelsel van verplichtstelling van bedrijfstakpensioenfondsen vóór gaat aan het EU-recht om wat 'social dumping' door buitenlandse werkgevers in Nederland wordt genoemd, en daarmee oneerlijke concurrentie, een halt toe te roepen. En de Hoge Raad boog zich over leeftijdsdiscriminatie bij het 'aftoppen' van afvloeiingsregelingen, slapende dienstverbanden en het zwaarwichtigheidsbeginsel bij eenzijdige wijziging van een pensioenovereenkomst.

DOOR / BASTIAN BODEWES, ANNEMIEK CRAMER, JAN AART VAN DE HOEF, NAIME TALI & WIM THIJSSSEN

WETGEVING EN BELEID

Op 13 januari 2019 trad de implementatiewetgeving van de herziene IORP-richtlijn (IORP II) in werking². Deze wet bevat een regeling voor grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten vanuit Nederland naar een andere EU-Lidstaat (zie art. 90a Pensioenwet) en vanuit een andere EU-Lidstaat naar Nederland (zie art. 92a Pensioenwet). De regelingen gelden voor Nederlandse pensioenfondsen en premiepensioeninstellingen, maar niet voor verzekeraars omdat verzekeraars geen IORPS in de zin van Richtlijn IORP-II³ zijn⁴. Verder gelden nieuwe informatieverplichtingen voor werkgevers en pensioenfondsen⁵ en stringenter eisen voor de *governance* van pensioenfondsen. Volgens de nieuwe regeling moeten de risicobeheerfunctie, de interne auditfunctie en de actuariële functie door daarvoor geschikt bevonden sleutelfunctiehouders worden bekleed⁶.

Op grond van de Wet arbeidsmarkt in balans⁷ dient voor payrollwerknemers in een 'adequaat' pensioen te worden

voorzien. Dat is, in grote lijnen, dezelfde basispensioenregeling als bedoeld in artikel 1 Pensioenwet die geldt voor de werknemers in de branche waarin de payrollwerknemer werkzaam is, of de basispensioenregeling die in de branche gebruikelijk is indien uitsluitend payrollwerknemers werkzaam zijn⁸. Het recht op adequaat pensioen gaat gelden vanaf 2021⁹.

Aan de tweede pijler ouderdomspensioenen ligt in de eerste pijler de AOW ten grondslag. De AOW-leeftijd is de afgelopen jaren een belangrijk issue geweest, ook in de rechtspraak. Op grond van de Wet temporisering verhoging AOW-leeftijd¹⁰ is voor de jaren 2020 tot en met 2024 de AOW-leeftijd vastgesteld. Minister Koolmees heeft aangekondigd dat vervroegde ingang van de AOW voor ingezetenen die zwaar werk verrichten een onbegaanbare weg is¹¹ en dat de AOW-leeftijd in 2025 67 jaar zal blijven¹².

Op 16 september 2019 werd een wetsvoorstel Wet pensioenverdeling bij scheiding 2021 bij de Tweede Kamer ingediend¹³. Op hoofdlijnen komt het erop neer dat bij scheiding vijftig procent van tijdens huwelijk of gere-

gistreerd partnerschap opgebouwd ouderdomspensioen en partnerpensioen aan de ex-partner toekomt, waarbij conversie (omzetting in een eigen ouderdomspensioen voor de ex-partner) de hoofdregel wordt. Van groot belang is uiteraard dat op 4 juni 2019 een Pensioenakkoord werd bereikt¹⁴. Overheid en sociale partners spraken af dat de AOW-leeftijd langzamer zal stijgen dan momenteel voorzien (zie hiervoor). De doorsneepremie bij verplicht gestelde bedrijfstakpensioenfondsen wordt afgeschaft en vervangen door degressieve pensioenopbouw in combinatie met een uiterst ingewikkelde en kostbare compensatie voor zowel jongeren als ouderen. Aan artikel 10 Pensioenwet wordt een nieuw soort pensioenovereenkomst toegevoegd, gekenmerkt door collectieve risicodeling. Ook wordt het fiscale pensioenkader herzien. Voor werknemers met 'zware beroepen' wordt het mogelijk om vervroegd uit te treden. Veel aandacht ging tenslotte naar de pensioenpositie van zelfstandigen en werknemers zonder pensioenregeling.

Bastian Bodewes is advocaat bij Van Heest Bodewes Pensioenrechtadvocatuur te Assen respectievelijk Haarlem, **Annemiek Cramer CPL**, **Jan Aart van de Hoef CPL** en **Wim Thijssen** zijn advocaat bij Pensioenadvocaten.nl respectievelijk te Amsterdam, Woerden en Heemstede, **Naime Tali** is advocaat bij Talegal te Amsterdam. **Wim Thijssen** is tevens verbonden aan het VU Expertisecentrum Pensioenrecht te Amsterdam.

Inmiddels is een vervolgakkoord in de maak over een verplichte arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zelfstandigen¹⁵. Nieuw is ook dat de vaste rekenrente voor de waardering van pensioenverplichtingen van pensioenfondsen geen 'heilig huisje' meer zou zijn voor minister Koolmees. Dat betekent feitelijk dat 'zekerheid' omtrent de hoogte van pensioenen zou worden prijsgegeven, waar dan tegenover staat dat de problematiek rond het korten van pensioenen door pensioenfondsen zou zijn opgelost, omdat de zekerheidsmaatstaf wordt losgelaten.

ARBEIDSRECHT

Over de afgelopen periode wees de Hoge Raad diverse belangrijke arresten op het snijvlak van arbeidsrecht en pensioenrecht. Onder andere over het eenzijdig wijzigen van pensioenovereenkomsten, slapende dienstverbanden en de aftopping van afvloeiingsregelingen voor werknemers met pensionering in zicht.

Eenzijdige wijziging pensioenovereenkomst

De werkgever kan de verdeling van de pensioenpremielast niet zomaar wijzigen met een beroep op een eenzijdig wijzigingsbeding ex artikel 7:613 BW in de arbeidsovereenkomst (en het arbeidsreglement), oordeelde de Hoge Raad op 29 november 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1869). In het arbeidsreglement was bepaald dat de premie voor het werknemerspensioen geheel voor rekening kwam van de werkgever. De werkgever wijzigde (met instemming van de groeps-ondernemingsraad) de in het arbeidsreglement opgenomen wijze waarop de pensioenpremie over de werknemer en de werkgever werd verdeeld (hierna: 'de premielastverdeling'), in die zin dat met ingang van 1 januari 2014 een deel van de verschuldigde pensioenpremie voor rekening van de werknemers zou komen. Ter compensatie van de nieuwe premielastverdeling ontvingen de werknemers eenmalig een bedrag van (ten hoog-

ste) 100 euro bruto. De werknemers maakten daar bezwaar tegen. De Hoge Raad oordeelde dat de tekst en strekking van artikel 7:613 BW meebrengen dat wanneer de werkgever zich beroept op een eenzijdig wijzigingsbeding, de rechter (met inachtneming van alle omstandigheden van het geval) moet beoordelen of het belang van de werkgever bij wijziging van de arbeidsvoorwaarde, ten opzichte van het belang van de werknemer bij ongewijzigde instandhouding van de arbeidsvoorwaarde, zodanig zwaarwichtig is dat het belang van de werknemer op gronden van redelijkheid en billijkheid moet wijken voor het belang van de werkgever.

In deze belangenafweging wordt het vereiste gewicht van de belangen van de werkgever volgens de Hoge Raad mede bepaald door het gewicht van de belangen van de werknemer die daar tegenover staan.

De Hoge Raad lijkt hiermee niet van de absolute, maar van de relatieve benadering van artikel 7:613 BW uit te gaan. De absolute benadering houdt in dat de werkgever een zwaarwichtig belang moet hebben voor de door hem gewenste wijziging. In dat geval moet vervolgens worden getoetst of het belang van de werknemer bij handhaving van de arbeidsvoorwaarden voor het belang van de werkgever moet wijken. In de absolute benadering is daarom sprake van een tweetrapstoets (vergelijkbaar met de dubbele redelijkheidstoets uit het Stoof/Mammoet-arrest). De relatieve benadering houdt in dat het belang van de werkgever bij wijziging van de arbeidsvoorwaarden in redelijke verhouding moet staan tot het belang van de werknemer bij handhaving van de arbeidsvoorwaarden. Omdat de Hoge Raad van de relatieve leer lijkt uit te gaan, rijst de vraag of bij toepassing van een eenzijdig wijzigingsbeding ex artikel 7:613 BW een andere toetsmethodiek geldt dan bij toepassing van de Stoof/Mammoet-leer. Onduidelijk is of de Hoge Raad wat betreft de Stoof/Mammoet-leer

een andere weg zal inslaan, namelijk die van de belangenafweging zoals in de onderhavige zaak. Ook is de vraag hoe de zwaarwichtigheidstoets (art. 7:613 BW), de dubbele redelijkheidstoets (Stoof/Mammoet) en de onaanvaardbaarheidstoets (art. 6:248 BW) zich verhouden, en wanneer welke toets geldt (verschil tussen een collectieve wijziging versus een individuele wijziging van arbeidsvoorwaarden).

Slapend dienstverband

Over de beëindiging op verzoek van de werknemer van een slapend dienstverband na langdurige ziekte en toekenning van een ontslagvergoeding, beantwoordde de Hoge Raad in zijn arrest van 8 november 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1734) vier prejudiciële vragen. De eerste drie stelden, kort gezegd, aan de orde of de maatstaf van het arrest-Stoof/Mammoet zich leent voor 'omgekeerde toepassing' bij het beantwoorden van de vraag of een werkgever verplicht is een voorstel van de werknemer tot beëindiging van een 'slapend dienstverband' te aanvaarden, en de werknemer daarbij een vergoeding te betalen. Als de vragen 1 tot en met 3 (deels) ontkennend zouden worden beantwoord, was de vierde vraag of een werkgever dan toch op grond van het 'goed werkgeverschap' (art. 7:611 BW) verplicht zou kunnen zijn om akkoord te gaan met een voorstel tot beëindiging met wederzijds goedvinden van de arbeidsovereenkomst van een werknemer die wegens langdurige arbeidsongeschiktheid ontslagen kan worden. De werknemer had voorgesteld dat de werkgever hem een ontslagvergoeding zou betalen ter hoogte van het bedrag dat de werkgever op grond van de Wet van 11 juli 2018, waarin staat dat de werkgever de transitievergoeding bij ontslag wegens bedrijfseconomische omstandigheden of langdurige arbeidsongeschiktheid¹⁶, kan verhalen op het UWV. Zo ja, aan welke voorwaarden dient dan getoetst te worden of een dergelijke verplichting

van de werkgever om zo een voorstel te aanvaarden, bestaat?

Het antwoord van de Hoge Raad op de vragen 1 tot en met 3 luidde dat de maatstaf van het arrest-Stoof/Mammoet zich niet leent voor 'omgekeerde toepassing', omdat die maatstaf immers is gegeven voor wijziging van de arbeidsovereenkomst en niet voor gehele beëindiging daarvan. Daar komt volgens de Hoge Raad bij dat de positie van een werkgever zodanig verschilt van die van een werknemer, dat de maatstaf van het arrest-Stoof/Mammoet zich ook om die reden niet leent voor 'omgekeerde toepassing'. Het antwoord van de Hoge Raad op vraag 4 luidde dat als is voldaan aan de wettelijke vereisten om de arbeidsovereenkomst wegens langdurige arbeidsongeschiktheid te kunnen beëindigen, als uitgangspunt geldt dat een werkgever op grond van goed werkgeverschap in de zin van artikel 7:611 BW, verplicht is in te stemmen met een voorstel van de werknemer tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst, onder toekenning van een vergoeding aan de werknemer ter hoogte van de wettelijke transitievergoeding. Daarbij geldt dat die vergoeding niet hoger hoeft te zijn dan de transitievergoeding die verschuldigd zou zijn bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst op de dag na die waarop de

werkgever de arbeidsovereenkomst wegens arbeidsongeschiktheid van de werknemer had kunnen (doen) beëindigen. Op dit uitgangspunt kan een uitzondering worden gemaakt als de werkgever een gerechtvaardigd belang heeft bij instandhouding van de arbeidsovereenkomst. Zo'n belang kan bijvoorbeeld gelegen zijn in reële re-integratiemogelijkheden voor de werknemer, maar niet in de omstandigheid dat de werknemer op het moment dat hij zijn beëindigingsvoorstel doet, de pensioengerechtigde leeftijd bijna heeft bereikt. De kwestie rond de slapende dienstverbanden is in verband met het pensioenrecht in zoverre van belang, dat de werkgever het dienstverband met een arbeidsongeschikte werknemer niet onder alle omstandigheden in stand kan laten als slapend dienstverband totdat het slapend dienstverband eindigt door pensioenontslag op of na de AOW-datum van de werknemer, met als voor de werkgever het gunstig rechtsgevolg dat geen transitievergoeding is verschuldigd.

Mogelijke aftopping van afvloeiingsregelingen bij vroegpensionering

In HR 24 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:114) oordeelde de Hoge Raad over de vraag of een in een sociaal plan getroffen regeling over maximering van een ontslaguitkering (aftoppingsregeling), in het geval van een werknemer die in aanmerking komt voor vroeg-

pensionering, in strijd was met het verbod op leeftijdsdiscriminatie. Het ging om een zaak van een 62-jarige man tegen zijn voormalige werkgever ABN Amro. Artikel 3, aanhef en onder c Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd bij de arbeid (WGBLA) verbiedt onder meer het maken van onderscheid naar leeftijd bij het beëindigen van een arbeidsoverhouding. Artikel 7 lid 1, aanhef en onder c, WGBLA bepaalt dat dit verbod niet geldt indien het onderscheid objectief is gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn.

Volgens de Hoge Raad beruiste het oordeel van het hof over de passendheid en de noodzakelijkheid van de aftoppingsregeling niet op een afweging in redelijkheid van de gestelde, ter zake dienende omstandigheden. De ruime beoordelingsmarge van sociale partners om een evenwicht te bepalen tussen hun respectieve belangen, en de flexibiliteit die zij hebben om een genomen maatregel zo nodig aan te passen, brengen volgens de Hoge Raad mee dat de rechter de door de sociale partners gemaakte keuzes met *terughoudendheid* moet beoordelen. In dat verband had het hof ten aanzien van de passendheid van de overeengekomen aftoppingsregeling moeten beoordelen of deze regeling *niet kennelijk ongeschikt* was voor het bereiken van de legitieme doelen die daarmee werden nagestreefd. Ten aanzien van de noodzakelijkheid van de aftoppingsregeling had het hof volgens de Hoge Raad moeten beoordelen of zij op excessieve wijze afbreuk deed aan de belangen van de daardoor benadeelden. Daarbij had het hof de regeling in haar eigen regelingscontext moeten plaatsen door ook acht te slaan op de door de werkgever ingestelde mobiliteitsorganisatie en de getroffen en bekostigde pensioenmaatregelen. Ook had het hof rekening moeten houden met zowel het nadeel dat voor de betrokken personen aan de aftoppingsregeling kleefde als met het voordeel daarvan.

Volgens de Hoge Raad had het hof deze maatstaven en omstandigheden niet (kenbaar) aan zijn oordeel ten grondslag gelegd. Er volgde verwijzing naar Gerechtshof Den Haag.

BEDRIJFSTAKPENSIOENFONDSEN: AANSLUITING

Over de vraag of een bedrijf wel of niet onder de werkingssfeer van een bedrijfstakpensioenfonds valt, was veel te doen. In zijn arrest in de zaak die bedrijfstakpensioenfonds BPF Reisbranche tegen Booking.com aanspande (Gerechtshof Amsterdam 28 mei 2019 (ECLI:NL:GHAMS:2019:1849)), stelde Gerechtshof Amsterdam voorop dat de werkingssfeer van een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds vanwege de verplichtingen die daaruit voortvloeien *duidelijk* dient te zijn, en dat werkgevers op grond van de tekst van het verplichtstellingsbesluit moeten kunnen bepalen of zij onder de verplichtstelling vallen of niet (overweging 3.6). Helaas is de formulering van verplichtstellingsbesluiten in de praktijk vaak helemaal niet zo duidelijk. Het hof voegt daaraan toe, dat bij de uitleg van een werkingssfeerbepaling de cao-norm als uitgangspunt moet worden genomen (eveneens overweging 3.6). Dat laatste is niet verrassend; het is vaste rechtspraak dat een verplichtstellingsbesluit conform de cao-norm moet worden uitgelegd. Het hof komt met toepassing van de cao-norm tot het oordeel dat Booking.com niet onder de werkingssfeer van BPF Reisbranche valt, omdat Booking.com volgens het hof niet bemiddelt bij het tot stand komen van overeenkomsten. Kennelijk is de werkingssfeerbepaling van BPF Reisbranche hier voldoende duidelijk, althans is onvoldoende duidelijk dat Booking.com wél onder de werkingssfeer zou vallen. Ook Rechtbank Rotterdam overweegt in 'de pannenkoekenzaak' (Rechtbank Rotterdam 26 juli 2019, (ECLI:NL:RBROT:2019:6053, Bedrijfstakpensioenfonds Zoetwaren/X)¹⁷, dat het voor een werkgever, gelet op de ver-

strekkende gevolgen, *duidelijk* dient te zijn dat hij onder de werkingssfeer van een verplichtstellingsbesluit valt (overweging 5.28). De kantonrechter komt op basis van de cao-norm tot het oordeel dat de betreffende pannenkoekenproducent niet verplicht is tot aansluiting bij BPF Zoetwaren. De kantonrechter overweegt dat indien was beoogd om pannenkoeken, een aparte productgroep, onder de werkingssfeer van het fonds te laten vallen, dat gelet op de vereiste duidelijkheid in het verplichtstellingsbesluit had moeten worden opgenomen (eveneens overweging 5.28).

(On)duidelijke termen

Onduidelijke termen hebben ook tot procedures geleid. Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 10 september 2019 (ECLI:NL:GHARL:2019:7382) kreeg te oordelen over het begrip 'beeldende vorming' uit het voor Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW, ook een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds) toepasselijke verplichtstellingsbesluit. Het hof komt daar niet uit. Het hof oordeelt dat, gelet op de cao-norm, geldt dat de formulering van het verplichtstellingsbesluit zodanig moet zijn dat het voor een gemiddelde werkgever bij lezing daarvan *duidelijk* is, of naar objectieve maatstaven redelijkerwijs moet zijn, dat zijn bedrijfsactiviteiten onder de werkingssfeer van het besluit vallen. Aan de hand van de cao-norm komt het hof niet tot een eenduidige uitleg van het begrip 'beeldende vorming'; zowel de door het PFZW voorgestane uitleg, als die van de betreffende werkgever is naar het oordeel van het hof mogelijk. Het hof komt 'al met al' tot het oordeel dat de betreffende werkgever niet verplicht is tot aansluiting bij het PFZW, omdat het begrip 'beeldende vorming' onvoldoende duidelijk is om daaraan de door het PFZW voorgestane uitleg te geven. Het oordeel van het hof dat indien eenduidige uitleg aan de hand van de cao-norm niet mogelijk is (en het verplichtstellingsbesluit dus onvoldoende duidelijk is geformuleerd), geen aansluitingsverplichting

bestaat, is in lijn met het feit dat de cao-norm ook de individuele werkgever beoogt te beschermen (Hoge Raad 25 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2687, FNV/Condor). Dat verplichtstellingsbesluiten voor bedrijfstakpensioenfonds vaak onduidelijk zijn geformuleerd blijkt wel uit de stroom van uitspraken over de interpretatie ervan: Gerechtshof Den Bosch 30 april 2019 (ECLI:NL:GHSHE:2019:1614, X/PFW en ETZ)¹⁸, Rechtbank Gelderland 26 juni 2019 (ECLI:NL:RBGEL:2019:2730, BPF Schoonmaak e.a./Vado), Gerechtshof Amsterdam 23 juli 2019 (ECLI:NL:GHAMS:2019:2666, BPF Bouw e.a./EcoReno) en Gerechtshof Amsterdam 23 juli 2019 (ECLI:NL:GHAMS:2019:2673, BPF Bouw e.a./Asbestzorg Holland), Rechtbank Amsterdam 26 augustus 2019 (ECLI:NL:RBAMS:2019:6292, Bpf Vervoer/Deliveroo), Rechtbank Midden-Nederland 18 december 2019 (ECLI:NL:RBMNE:2019:6099, X BV/PFW), Rechtbank Midden-Nederland 28 augustus 2019 (ECLI:NL:RBMNE:2019:4029, Stichting X/PFW) en Rechtbank Amsterdam 3 februari 2020 (ECLI:NL:RBAMS:2020:821, BPF Koopvaardij/Greenpeace)¹⁹.

Werkingsfeer

Twee uitspraken over de uitleg van verplichtstellingsbesluiten komen hierna wat uitgebreider aan de orde, omdat uit die uitspraken volgt dat de werkingssfeer van het betreffende fonds, BPF Detailhandel, zeer ruim is. Daardoor kunnen ze voor veel werkgevers en (gewezen) werknemers van belang zijn. Het betreft een uitspraak van Rechtbank Midden-Nederland van 27 november 2019 (ECLI:NL:RBMNE:2019:6141, franchisenemers/BPF Detailhandel) en een uitspraak van Rechtbank Amsterdam van 23 december 2019 (ECLI:NL:RBAMS:2019:10052, Greetz/BPF Detailhandel). Het begrip 'detailhandel' (voor zover hier van belang) is in het voor BPF Detailhandel toepasselijke

verplichtstellingsbesluit, gedefinieerd als 'het bedrijf van het kopen en aan particulieren verkopen van waren'. Beide uitspraken houden in dat de verkochte waren niet dezelfde waren hoeven te zijn als de ingekochte waren. Volgens Rechtbank Midden-Nederland kwalificeert de verkoop van pizza's die zijn bereid met door de verkoper ingekochte ingrediënten als detailhandel. En volgens Rechtbank Amsterdam valt de verkoop van door de verkoper ingekochte en vervolgens gepersonaliseerde kaarten en cadeaus ook onder detailhandel. De reikwijdte van de werkingssfeer van BPF Detailhandel is op basis van deze uitspraken zeer groot. Overigens verdient opmerking dat de betreffende verkopers in onze opvatting in beginsel sowieso onder de werkingssfeer van BPF Detailhandel vallen, omdat zij naast zelf bereide pizza's en gepersonaliseerde kaarten ook bijvoorbeeld frisdranken, respectievelijk niet-gepersonaliseerde kaarten verkopen. Die verkoop kwalificeert

immers sowieso als detailhandel; het verplichtstellingsbesluit stelt geen minimum aan de verkoop. Toch is de vraag of de verkoop van bewerkte producten kwalificeert als detailhandel, voor de praktijk wel degelijk van belang is. Het is immers van belang voor de uitzondering van de werkingssfeer van BPF Detailhandel, die geldt voor werkgevers in wier onderneming de detailhandel in loonbedrag wordt overtroffen door het loonbedrag in verband met andere bedrijvigheid. Is dan sprake van verschillende bedrijvigheden of van dezelfde bedrijvigheid? Tevens verdient opmerking dat beide rechtbanken er ten onrechte van uit lijken te gaan dat werknemers die verplicht zijn tot deelneming in een ander bedrijfstakpensioenfonds zijn uitgezonderd van de werkingssfeer van BPF Detailhandel; die uitzondering is met toepassing van de cao-norm niet in het verplichtstellingsbesluit te lezen.

Dwingend recht

In verband met verplichtstelling wordt nog gewezen op twee uitspraken van Rechtbank Midden-Nederland van 22 mei 2019

(ECLI:NL:RBMNE:2019:2294 en ECLI:NL:RBMNE:2019:2295)²⁰ waarin de vraag werd beantwoord of het Nederlandse stelsel van verplichtstelling van bedrijfstakpensioenfondsen als bijzonder dwingend recht geldt in het kader van toepassing van het EU-recht (artikel 9 van het Rome-I Verdrag). De Kantonrechter oordeelde dat dit zo was, waarbij een overweging was dat de regeling op grond waarvan een rechtskeuze voor buitenlands recht moet wijken voor nationaal bijzonder dwingend recht in het algemeen mede als achtergrond heeft 'sociale dumping' en daarmee oneerlijke concurrentie te voorkomen. Een Luxemburgse en een Slowaakse onderneming lieten werknemers voor vleesverwerkingsbedrijven in Nederland werken. Deze ondernemingen stelden zich op het standpunt dat de rechtskeuze in de arbeidsovereenkomsten met hun werknemers voor het 'eigen' recht juist wel zou moeten voorgaan op grond van artikel 8, lid 1 Rome-I. Daarnaast deden zij een beroep op de detachingsrichtlijn. Omdat het oordeel luidde dat de Nederlandse verplicht gestelde pensioenregeling moest worden toegepast, moest het gekozen recht wijken en rees de vraag hoe het verder zou moeten met de in plaats daarvan getroffen regelingen in Luxemburg, respectievelijk Slowakije. Ten aanzien van die regelingen oordeelde de kantonrechter in het kader van de toepassing van de detachingsrichtlijn en artikel 97, lid 2 Pensioenwet bovendien dat geen sprake was van tweede pijler pensioenregelingen.

BEDRIJFSTAKPENSIOENFONDSEN: VRIJSTELLING

Een werkgever kan onder voorwaarden een vrijstelling van deelneming in een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds verkrijgen. Dat is een zaak tussen de werkgever en het bedrijfstakpensioenfonds. Een werknemer heeft hierin geen zeggenschap. Indien de werkgever overigens een or heeft, dan heeft de or wel in-

maar als we dan overstappen op een systeem van bedrijfsbospensioenfondsen? bedrijfs woudpensioenfondsen?

stemmingsrecht ten aanzien van de keuze van de werkgever om niet bij een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds aan te sluiten, maar een eigen regeling op te zetten in combinatie met vrijstelling. Die keuze van de werkgever beïnvloedt immers de pensioenovereenkomst (vaak een premieovereenkomst in plaats van een uitkeringsovereenkomst bij het verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds).

Op verzoeken om vrijstelling is wel de Awb (Titel 4.1.1) van toepassing, op grond waarvan een werknemer als belanghebbende bezwaar en beroep kan indienen tegen een verleende vrijstelling. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven oordeelde op 12 februari 2020 (ECLI:NL: CBB:2019:62) in hoger beroep over een bezwaar van een werknemster tegen een door een pensioenfonds 10 jaar eerder verleende vrijstelling. De werknemster raakte pas na het verstrijken van de bezwaartermijn op de hoogte van het bestaan van de vrijstelling en de gevolgen daarvan. Als belanghebbende diende de werknemster bij het pensioenfonds bezwaar in tegen de verleende vrijstelling. Zij deed dit echter ruim na het verstrijken van de bezwaartermijn, waarop haar bezwaar werd afgewezen. Vervolgens startte de werknemster een procedure bij de Rechtbank Rotterdam (ECLI:NL: RBROT:2018:999). De rechtbank oordeelde op 15 februari 2018 dat de werknemster het bezwaar te laat had ingediend en verklaarde haar niet-ontvankelijk. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven kwam in hoger beroep tot hetzelfde oordeel. Volgens het college was het vrijstellingsbesluit van het pensioenfonds op de in artikel 3:41, eerste lid Awb voorgeschreven wijze aan de werkgeefster als aanvrager bekend gemaakt. In artikel 3:41, eerste lid Awb is bepaald dat de bekendmaking van besluiten die tot een of meer belanghebbenden zijn gericht, door toezending of uitreiking aan hen, onder wie de aanvrager geschiedt.

De Awb schrijft echter niet voor dat het vrijstellingsbesluit ook bekend moet worden gemaakt aan eenieder die hiervan gevolgen kan ondervinden. De bezwaartermijn van zes weken is volgens het college een dag na toezending van het besluit aan de werkgeefster gaan lopen. Van een verschoonbaar te laat bezwaar was volgens het college echter geen sprake. Dit geschil geeft weer dat indien een werknemer als belanghebbende tegen een vrijstellingsbesluit bezwaar wil maken, het goed opletten is wanneer een besluit is genomen en wanneer het de werknemer bekend is geworden, om bezwaartermijnen niet te laten verlopen. In de praktijk is het dan ook vaak zo (met het oog op bescherming van de werknemers) dat een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds aan een vrijstelling de voorwaarde verbindt dat de werkgever het besluit kenbaar maakt richting de werknemers als belanghebbenden, opdat eventueel bezwaar tijdig kan worden ingediend. Aan later in dienst tredende werknemers dient overigens eveneens kenbaar te worden gemaakt dat de pensioenovereenkomst berust op vrijstelling van een verplicht gesteld bedrijfstakpensioenfonds, zodat een nieuwe werknemer nog van een bezwaartermijn van twee weken gebruik kan maken.

TOESLAGVERLENING

De afgelopen periode gaf een aantal boeiende uitspraken te zien over zogenaamde onbedoeld onvoorwaardelijke toeslagverlening. Het gaat om onder de tot 2007 geldende Pensioen- en spaarfondsenwet voorwaardelijk bedoelde toeslagverlening. De voorwaarden waren dat een niet vooraf vaststaande nagestreefde index (bijvoorbeeld de prijsindex) recht zou geven op een toeslag en dat de werkgever in staat zou zijn deze toeslag te financieren. In de praktijk werd deze vorm van toeslagverlening vaak 'onvoorwaardelijk' (ongeclausuleerd) geformuleerd, in die zin dat het voorbehoud ten aanzien van

de financiering in de toekomst niet uitdrukkelijk bleek. De gedachte was dat als de werkgever de toeslagverlening jaarlijks zou financieren, het vanzelfsprekend zou zijn dat de toeslag niet zou worden toegekend indien de werkgever deze niet zou kunnen financieren. Dergelijke ongeclausuleerde toeslagverlening met uitstelfinanciering werd bij invoering van de Pensioenwet onvoorwaardelijk. Het gevolg was dat de toekomstige toeslagverlening over opgebouwde rechten onderdeel van de pensioenaanspraak werd en moest worden vóórgefinancierd (zie de definitie van 'pensioenaanspraak' in art. 1 Pensioenwet). Ongewijzigde voortzetting van de ongeclausuleerde toeslagverlening met uitstelfinanciering was mogelijk door deze alsnog te clausuleren door het opnemen van een voorwaardelijkheidsverklaring (zie art. 95, lid 3 Pensioenwet). De bedoelde uitspraken zijn Rechtbank Noord-Holland 31 juli 2019 (ECLI:NL: RBNHO:2019:6929); Gerechtshof Den Haag 21 januari 2020 (ECLI:NL: GHDHA:2020:25) en Rechtbank Den Haag 11 februari 2020 (ECLI:NL: RBDHA:2020:1061). In de uitspraken van Gerechtshof Den Haag en van Rechtbank Den Haag werd, anders dan in de uitspraak van Rechtbank Noord-Holland, *principieel* geoordeeld over de verhouding tussen artikel 20 Pensioenwet en door invoering van de Pensioenwet onbedoeld onvoorwaardelijk geworden toeslagverlening²¹. De oordelen hielden in dat onvoorwaardelijke toeslagverlening niet voor de toekomst zou kunnen worden gewijzigd. Artikel 20 Pensioenwet zou aan een dergelijke wijziging in de weg staan. De uitspraken zijn volgens de auteur van dit onderdeel van deze Kroniek principieel onjuist²². Uit de wetsgeschiedenis van de Pensioenwet en de Invoeringswet Pensioenwet blijkt immers uitdrukkelijk dat de vorm van toeslagverlening waar het om gaat, door invoering van de Pensioenwet onvoorwaardelijk zou worden, omdat de voorwaarde rond

de financiering niet uitdrukkelijk bleek. De toeslagverlening zou, conform de oorspronkelijke bedoeling, kunnen worden gewijzigd in ook onder de Pensioenwet voorwaardelijke toeslagverlening. Daartoe zou de juiste voorwaardelijkheidsverklaring moeten worden opgenomen. De door de wetgever onbedoelde consequenties van de bekritiseerde uitspraken zijn, dat de arbeidsvoorwaarden van de (gewezen) deelnemers door wetsduiding enorm zouden verbeteren. Voorwaardelijk bedoelde toeslagverlening, afhankelijk van de mogelijkheid van de werkgever deze te financieren, zou onvoorwaardelijk worden en de toekomstige toeslagverlening zou bovendien per 1 januari 2007 moeten worden vóórgefinancierd (waarbij de pensioenuitvoerder het insolventierisico van de werkgever zou gaan lopen omdat de pensioenuitvoerder als normadressaat geldt voor de regeling dat onvoorwaardelijke toeslagverlening onderdeel vormt van de pensioenaanspraak²³). De consequentie zou verder zijn dat een uitkeringsovereenkomst van het type eindloonsysteem ook nimmer voor de toekomst zou kunnen worden gewijzigd waar het de *coming backservice* betreft (pensioen over verstreken dienstjaren, waarop aanspraak ontstaat na een toekomstige verhoging van de pensioengrondslag). Die is immers ook 'onvoorwaardelijk' toegekend, maar is afhankelijk van onzekere toekomstige verhogingen van de pensioengrondslag en kent uitstelfinanciering (*coming backservice* zou dan ook moeten worden vóórgefinancierd)²⁴.

Compensatie in verband met het opnemen van de bedoelde voorwaardelijkheidsverklaring komt dan ook niet aan de orde omdat de arbeidsvoorwaarden door het opnemen van de voorwaardelijkheidsverklaring niet wijzigen (zonder de declaratoire wijziging zouden de arbeidsvoorwaarden juist onbedoeld bij wetsduiding verbeteren). Dat kon door het declaratoir opnemen van de voor-

waardelijkheidsverklaring worden voorkomen, in de visie van de auteur dezes óók vanaf 2007.

PENSIOEN EN SCHEIDING

Hierna worden enkele interessante uitspraken besproken betreffende de externe uitvoering van pensioenaanspraken ten behoeve van de ex-partner opgebouwd in eigen beheer, uitgestelde pensioenverrekening, alimentatie, pensioenverevening en het pensioenverweer.

Externe uitvoering pensioen in eigen beheer bij verevening na scheiding

Gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelde op 5 februari 2019 over de verplichting tot externe uitvoering van in eigen beheer opgebouwde en te verevenen pensioenaanspraken. De pensioenaanspraken waren ondergebracht in een Stichting Directie-pensioenfonds waarvan de man formeel geen bestuurder was. Het hof overwoog in r.o. 4.7.4 dat ook in het geval de gewezen echtgenoot in beginsel geen aanspraak kan maken op afstorting bij een pensioenverzekeraar (omdat de man de pensioenstichting niet beheerst, als bedoeld in het arrest van de Hoge Raad van 9 februari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ2658), in een concreet geval de eisen van redelijkheid en billijkheid kunnen meebrengen dat toch tot afstorting dient te worden overgegaan. Op basis van een deskundigenonderzoek oordeelde het hof dat binnen de pensioenstichting geen sprake was van beleid dat voldeed aan de eisen waaraan dit onder de gegeven omstandigheden, te weten uitvoering door een stichting van pensioen voor twee gerechtigden met tegengestelde belangen, diende te voldoen. Ook waren de bestuurders zonder overleg met de vrouw door de man benoemd. Onder die omstandigheden mocht in redelijkheid niet van de vrouw worden verwacht dat zij onveranderlijk verbonden zou moeten blijven aan de pensioenstichting. Het hof wees de vordering tot afstorting toe.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden wees op 12 februari 2019 (zie ECLI:NL:GHARL:2019:1301) de vordering tot afstorting van een ingegaan bijzonder partnerpensioen af omdat daarbij onvoldoende belang bestond nu het pensioen vrijwel geheel was uitgekeerd en de rechtspersoon bovendien over onvoldoende middelen beschikte voor externe uitvoering. Hier werd waarschijnlijk van de hoofdregel, te weten dat volgens vaste rechtspraak recht bestaat op externe uitvoering van pensioenaanspraken van de ex-partner van de dga, afgeweken met het oog op de continuïteit van de rechtspersoon. Op 26 februari 2019 oordeelde Rechtbank Den Haag (zie ECLI:NL:RBDHA:2019:1972) in een procedure waarin de vrouw verzocht te gelasten dat partijen inzake verevening van pensioenrechten meewerkten aan omzetting van pensioen in eigen beheer in een Oudedagsvoorziening (ODV). Deze ODV zou vervolgens moeten worden verevend. Het verzoek werd afgewezen (zie r.o. 5) omdat voor omzetting van pensioenaanspraken in een ODV vereist is dat partijen daarover overeenstemming hebben. Daarvan was van de zijde van de man niet gebleken.

Peildatum voor waardering

Op de valreep van deze Kroniekperiode wees de Hoge Raad op 14 februari 2020 (zie ECLI:NL:HR:2020:276) een belangrijk arrest. Daarmee komt een einde aan onduidelijkheid ter zake het tijdstip van bepaling van de commerciële waarde van het extern bij een pensioenverzekeraar uit te voeren, aan de ex-echtgenoot toekomstende, deel van de in eigen beheer door een dga opgebouwde pensioenaanspraken. De Hoge Raad oordeelde in ro. 3.1.3 dat als uitgangspunt geldt dat de rechtspersoon die een pensioentoezegging doet over voldoende kapitaal dient te beschikken om die toezegging te zijner tijd te kunnen nakomen. Verder volgt uit de eisen van redelijkheid en billijkheid het recht op afstorting van

het bedrag dat nodig is voor het deel van de pensioenaanspraak dat toekomt aan de tot verevening gerechtigde echtgenoot. Daarmee strookt dat het af te storten kapitaal wordt berekend naar de commerciële waarde van de pensioenaanspraak ten tijde van de afstorting. Dit betekent dat de commerciële waarde van de, naar het tijdstip van echtscheiding bepaalde, vereveningsaanspraak (en in voorkomend geval het bijzonder partnerpensioen), moet worden bepaald naar het tijdstip van afstorting door de rechtspersoon bij een externe pensioenverzekeraar. Indien de vertraging aan de ex-partner van de dga valt te verwijten, is de rechter bevoegd op grond van de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid het af te storten bedrag te matigen.

Uitgestelde pensioenverrekening

De volgende zaak betrof een uitspraak van het Gerecht in Eerste Aanleg van Aruba op 12 december 2018 (zie ECLI:NL:OGAA:2018:764) waarin het Gerecht oordeelde dat recht bestond op uitgestelde pensioenverrekening (dat wil zeggen dat de waardeverrekening van pensioenaanspraken plaatsvindt door betaling van een deel van de toekomstige pensioentermijnen aan de verrekeningsgerechtigde) met terugwerkende kracht. Het Gerecht veroordeelde de verrekeningsplichtige om de pensioenuitvoerder te instrueren om rechtstreeks aan de verrekeningsgerechtigde te betalen. Dit is een opmerkelijk oordeel omdat de pensioenuitvoerder niet verplicht kan worden de instructie uit te voeren. Onder Nederlands recht zou de instructie met toepassing van artikel 64, lid 2 Pensioenwet herroepelijk moeten zijn²⁵. Ter vergelijking oordeelde Rechtbank Den Haag op 17 januari 2018 (zie ECLI:NL:RBDHA:2018:594) dat de redelijkheid en billijkheid niet meebrengen dat de vereveningsplichtige moet meewerken aan cessie van verevende pensioenaanspraken aan zijn ex-echtgenote.

Op 24 oktober 2018 oordeelde Rechtbank Rotterdam (zie ECLI:NL:RBROT:2018:9530) eveneens over een zaak betreffende uitgestelde pensioenverrekening. De verrekeningsplichtige werd veroordeeld tot verrekening vanaf het moment waarop de vordering werd ingesteld, dus zonder terugwerkende kracht tot pensioeningangsdatum. De rechtbank oordeelde dat, onder omstandigheden, voor opgewekt vertrouwen dat de vordering tot verrekening niet meer geldend zal worden gemaakt, niet altijd een gedraging of mededeling van de verrekeningsgerechtigde nodig is. Op 10 september 2019 (zie ECLI:NL:GHSHE:2019:3332) oordeelde Gerechtshof 's-Hertogenbosch in een zaak over pensioenverrekening in deze lijn dat geen uitgestelde verrekening met terugwerkende kracht behoefde plaats te vinden. Dit lijkt een vaste lijn in de rechtspraak te worden. Gerechtshof 's-Hertogenbosch oordeelde op 24 september 2019 (zie ECLI:NL:GHSHE:2019:3491) in lijn met Hoge Raad op 10 oktober 2006 (ECLI:NL:HR:2006:AW6163) dat de verleende toeslagen in de periode gelegen tussen de echtscheiding en de pensioendatum in aanmerking dienen te komen bij uitgestelde pen-

sioenverrekening middels voorwaardelijke uitkering.

Op 10 december 2018 oordeelde Rechtbank Oost-Brabant (zie ECLI:NL:RBROT:2018:6376) dat van de vrouw, die alleen aanspraak kon maken op AOW en waarbij pensioenverevening was uitgesloten, niet kon worden verwacht dat zij voor haar levensonderhoud op haar vermogen inteerde, zodat geen behoefte zou bestaan aan alimentatie. De rechtbank oordeelde het niet onredelijk dat zij haar vermogen belegde om dit te zijner tijd aan te wenden als pensioen.

Pensioenverevening

In een zaak betreffende pensioenverevening vorderde de vrouw compensatie voor het feit dat zij gedurende 25 jaar als huisvrouw werkte, voor de kinderen zorgde en geen pensioen kon opbouwen, terwijl de man in die tijd een florerende onderneming kon opzetten en wel pensioen opbouwde. Rechtbank Rotterdam wees de vordering van de vrouw op 3 juli 2019 af (zie ECLI:NL:RBROT:2019:8995), omdat juist voor deze situatie de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding²⁶ (WVPS) bedoeld is. Er is aldus de rechtbank geen andere rechtsgrond die toewijzing van de

vordering mogelijk maakt buiten de WVPS. Kennelijk oordeelt de rechtbank hier impliciet dat het recht op verevening, indien het vereveningsformulier niet tijdig (binnen twee jaar) wordt ingezonden aan de pensioenuitvoerder, geen plaats maakt voor verrekening volgens het Boon/Van Loon-regime. In een situatie als deze kan de vereveningsgerechtigde de betalingen uit hoofde van pensioenverevening overigens te zijner tijd invorderen van de vereveningsplichtige ex-partner.

Pensioenverweer

Het arrest van gerechtshof Amsterdam op 22 januari 2019 (zie ECLI:NL:GHAMS:2019:172) betrof een zaak waarin het pensioenverweer als bedoeld in artikel 1:153, lid 1 BW werd gevoerd. In dat artikellid is bepaald dat een verzoek om echtscheiding niet wordt toegewezen als een bestaand vooruitzicht op uitkeringen aan de andere echtgenoot na vooroverlijden van de echtgenoot die het verzoek heeft gedaan (grotendeels verloren gaat, voordat een vervangen-

de voorziening is getroffen. Het hof oordeelde dat de bedrijfswinst die de man kon aanwenden voor pensioen en inkomen niet valt onder het bereik van het pensioenverweer, aangezien dit verweer alleen ziet op bestaande vooruitzichten op uitkering van pensioen of vergelijkbare uitkeringen, zoals lijfrente of levensverzekering. Rechtbank Noord-Holland oordeelde op 21 februari 2019 (zie ECLI:NL:RB NHO:2019:1865) in gelijke zin.

NOTEN

- 1 De zelfstandige zonder personeel is in verband met pensioenopbouw een-op-een vergelijkbaar met de zelfstandige zonder personeel.
- 2 Wet van 19 december 2018, *Stb.* 2018, 515.
- 3 Richtlijn 2016/2341/EU van 14 december 2016, PbEU 2016, L 354.
- 4 Verzekeraars vallen onder de Solvency II-richtlijn, Richtlijn 2009/138/EG van 25 november 2009, PbEU 2009, L335.
- 5 Zie de (wijziging van) de artt. 21, 38, 40, 44, 45, 46, 46a, 49 en 70 Pensioenwet.
- 6 Art. 106 Pensioenwet.
- 7 Wet van 29 mei 2019, *Stb.* 2019, 219.
- 8 Art. 8a, leden 4 tot en met 6 Wet arbeidsmarkt in balans.
- 9 Op grond van het Besluit van 11 juli 2019 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet arbeidsmarkt in balans, *Stb.* 2019, 266.
- 10 Wet van 3 juli 2019, *Stb.* 2019, 246.
- 11 *Kamerstukken II*, 2018-2019, Aanhangsel, 3662.
- 12 *Kamerstukken II*, 2019-2020, 32 163, 48.
- 13 *Kamerstukken* 35 287.
- 14 Zie de brief van minister Koolmees aan de Tweede Kamer van 4 juni 2019, *Kamerstukken II*, 32 043, 457.
- 15 Zie het rapport *Keuze voor zekerheid – Zelfstandigen standaard verzekerd tegen langdurig inkomensverlies door arbeidsongeschiktheid*, Stichting van de Arbeid maart 2020, te vinden via www.stvda.nl.
- 16 *Stb.* 2018, 234.
- 17 Opgemerkt zij dat een van de andere auteurs dan de auteur van dit onderdeel van deze Kroniek als advocaat bij deze uitspraak was betrokken.
- 18 Opgemerkt zij dat de auteur van dit onderdeel van de Kroniek als advocaat bij dit arrest was betrokken.
- 19 Opgemerkt zij dat de auteur van dit onderdeel van de Kroniek als advocaat bij deze uitspraak was betrokken.
- 20 Opgemerkt zij dat twee andere auteurs dan de auteur van dit onderdeel van deze Kroniek, als advocaat bij deze uitspraken waren betrokken.
- 21 In de uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland namen partijen zelf aan dat artikel 20 Pensioenwet aan wijziging van de onbedoeld onvoorwaardelijk geworden toeslagverlening in de weg zou staan.
- 22 Ook volgens T. Huijg, 'Onvoorwaardelijke' toeslag wel degelijk te wijzigen, *Pensioen Magazine* 2020, nr. 3, p. 31-35.
- 23 *Kamerstukken I*, 2006-2007, 30 655, C, p. 2 waarin werd gesteld dat pensioenuitvoerders de noodzakelijke voorwaardelijkheidsverklaring moesten implementeren die moest voorkomen dat onder de PSW voorwaardelijke toeslagverlening (toeslagverlening op basis van een onzekere geambieerde index met uitstelfinanciering) door invoering van de Pensioenwet onvoorwaardelijk zou worden.
- 24 Zie voor de relevante passages uit de wetsgeschiedenis: *Kamerstukken II*, 2005-2006, 30 413, nr. 3, p. 17 ('*alleen bij vooraf onvoorwaardelijk overeengekomen toeslagen is de toeslag al onderdeel van de pensioenaanspraak of het pensioenrecht vanaf het moment van opbouwen*') waaruit blijkt dat indien toeslagverlening onder vigeur van de PSW voorwaardelijk was bedoeld, deze door invoering van de Pensioenwet niet onvoorwaardelijk zou worden; *Kamerstukken I* 2006-2007, 30 655, C, p. 2 (geen overgangsrecht van toepassing); *Kamerstukken I*, 2006-2007, 30 655, C, p. 3 ('*Met deze bepalingen is zekergesteld, dat de nieuwe normen zich niet tevens tot het verleden zijn gaan uitstrekken.*'), waarbij werd opgemerkt dat vanaf 2007 wel een kennelijk declaratoire voorwaardelijkheidsverklaring moest worden opgenomen om de onder de PSW bestaande situatie te continueren).
- 25 Naar Arubaans recht lijkt de instructie wel mogelijk, vgl. art. 6, lid 1 van de Landsverordening houdende bepalingen met betrekking tot een algemeen pensioenstelsel waaruit blijkt dat vervreemding tot de pensioendatum niet mogelijk is (daarna kennelijk wel).
- 26 Wet van 28 april 1994, *Staatsblad* 1994, 342.

KRONIEK

ARBEIDSRECHT

De rechtspraak van de Hoge Raad laat het afgelopen jaar een diversiteit aan arbeidsrechtelijke onderwerpen zien. Deze Kroniek besteedt onder meer aandacht aan de slapende dienstverbanden, de buitengerechtelijke vernietiging van de arbeidsovereenkomst wegens bedrog, de transitievergoeding bij deeltijdontslag, eenzijdige wijziging van arbeidsvoorwaarden en een aantal procesrechtelijke aspecten. Voorts komen arresten van het Hof van Justitie van de Europese Unie over overgang van onderneming, bovenwettelijke vakantiedagen en de arbeidstijdenwetgeving aan bod. De auteurs besluiten met een aantal relevante wijzigingen op het gebied van wet- en regelgeving.

DOOR / KAROL HILLEBRANDT, CHRISTIAAN OBERMAN & NADIA ADNANI

ONTBINDING WEGENS DISFUNCTIONEREN

Voor een ontbinding op de d-grond (disfunctioneren) dient een werknemer voldoende in de gelegenheid te zijn gesteld zijn functioneren te verbeteren. Ook mag de ongeschiktheid voor de functie niet het gevolg zijn van onvoldoende zorg van de werkgever voor scholing. De wet bepaalt echter niet op welke wijze de werkgever aan deze verplichtingen invulling dient te geven. Welke hulp, ondersteuning en begeleiding van een werkgever verwacht mogen worden, hangt af van de omstandigheden van het geval. In het arrest van 14 juni 2019 (ECLI:NL:HR:2019:933) formuleerde de Hoge Raad de volgende gezichtspunten die bij de beoordeling hiervan een rol kunnen spelen: (i) de aard, de inhoud en het niveau van de functie, (ii) de opleiding en ervaring van de werknemer, (iii) de aard en de mate van ongeschiktheid van de werknemer, (iv) de duur van het onvoldoende functioneren vanaf het moment dat de werknemer daarvan op de hoogte is gesteld, (v) de duur van het dienstverband, (vi) wat er in het verleden reeds

is ondernomen ter verbetering van het functioneren, (vii) de mate waarin de werknemer openstaat voor kritiek en zich inzet voor verbetering en (viii) de aard en omvang van de organisatie van de werkgever. In deze zaak ging het om een senior consultant, die werd aangesproken op haar functioneren en gedrag, in het bijzonder op haar gebrek aan zelfreflectie en haar onvermogen om met feedback om te gaan. De werkneemster werd gevraagd zelf een verbeterplan op stellen, waarbij ze intensief werd begeleid door de werkgever. Na zeven maanden had de werkneemster nog steeds niet duidelijk gemaakt hoe zij haar functioneren dacht te kunnen verbeteren. Het Hof oordeelde, hetgeen volgens de Hoge Raad geen blijk gaf van een onjuiste rechtsopvatting, dat de werkneemster, gelet op het niveau van haar functie en haar werkervaring, in staat moest worden geacht zelfinzicht in haar verbeterpunten te tonen. Van de werkneemster had ook verwacht mogen worden dat zij kenbaar zou maken welke concrete maatregelen of cursussen zij nodig had om haar functioneren te verbeteren. Mede gelet op de intensieve begeleiding

vanuit de werkgever had de werkgever voldoende zorg betracht.

VERNIETIGING ARBEIDSOVEREENKOMST WEGENS BEDROG

Op 7 februari 2020 (ECLI:NL:2020:213) wees de Hoge Raad een belangwekkend arrest over de mogelijkheid een arbeidsovereenkomst buitengerechtelijk te vernietigen wegens bedrog. De werknemer had gesolliciteerd en was aangenomen voor de functie Directeur Zorg, maar bleek op zijn *curriculum vitae* te hebben gelogen over zijn kwalificaties. Hij had onvolledige en onjuiste informatie verstrekt over eerdere werkgevers, eerdere functies, genoten opleidingen, BIG-(her)registratie(s) en werkervaring als (regie)behandelaar in de specialistische ggz. Nadat de werkgever dit had ontdekt, had hij de arbeidsovereenkomst buitengerechtelijk vernietigd wegens bedrog als bedoeld in artikel 3:44 BW en terugbetaling van het salaris op grond van onverschuldigde betaling gevorderd. Het hof meende dat het gesloten ontslagstelsel niet in de weg staat aan een buitengerechtelijke vernietiging

Karol Hillebrandt, Christiaan Oberman en **Nadia Adnani** zijn werkzaam bij Palthe Oberman Advocaten in Amsterdam. Zij danken **Lisa van den Goorbergh** en **Lieke Westland**, respectievelijk advocaat en juridisch medewerker bij Palthe Oberman Advocaten, voor hun waardevolle bijdrage aan het artikel.

wegens bedrog, maar dat voor een geslaagd beroep daarop als extra vereiste geldt dat de arbeidsovereenkomst (vrijwel) geheel nutteloos is geweest. Op grond hiervan wees het hof de vorderingen van de werkgever af. De Hoge Raad casseerde het arrest. Hij bevestigde dat het wettelijk stelsel van het ontslagrecht niet in de weg staat aan een buitengerechtelijke vernietiging wegens bedrog, omdat het stelsel niet strekt tot bescherming van een werknemer die bedrog pleegt bij het aangaan van de arbeidsovereenkomst. Maar volgens de Hoge Raad is dit geen vereiste voor de vernietiging dat de arbeidsovereenkomst geheel nutteloos is geweest. Dit volgt immers niet uit artikel 3:44 lid 3 BW. In de literatuur heeft een aantal auteurs betoogd dat de buitengerechtelijke vernietiging van de arbeidsovereenkomst wegens een wilsgebrek alleen is toegestaan als de arbeidsovereenkomst geheel nutteloos blijkt na de ontdekking van het wilsgebrek. Met deze redenering is aansluiting gezocht bij rechtspraak over de toelaatbaarheid van een ontbindende voorwaarde in de arbeidsovereenkomst. Een aantal rechters heeft deze benadering overgenomen, maar de Hoge Raad heeft nu dus bevestigd dat 'nutteloosheid' geen vereiste is voor de vernietiging van de arbeidsovereenkomst. Bij het onverschuldigd betaalde salaris kan wel rekening gehouden worden met de mate waarin de arbeidsovereenkomst nutteloos bleek, dan wel in hoeverre de arbeidsovereenkomst een voordeel voor de werkgever heeft opgeleverd.

TRANSITIEVERGOEDING

In het Kolom-arrest introduceerde de Hoge Raad voor bijzondere gevallen de mogelijkheid van een deeltijdontslag en werd bepaald dat een werkgever in dat geval een pro rata transitievergoeding verschuldigd kan zijn (HR 14 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1617). De Hoge Raad formuleerde twee voorwaarden voor toekenning van een gedeeltelijke transitievergoeding: i) er moet 'door

omstandigheden gedwongen' worden overgegaan tot de vermindering van arbeidsuren en ii) er moet sprake zijn van een substantiële en structurele vermindering van arbeidsuren (een urenvermindering van ten minste twintig procent die naar redelijke verwachting blijvend zal zijn).

Op 15 oktober 2019 stelde het Hof Amsterdam prejudiciële vragen aan de Hoge Raad over de tweede voorwaarde (ECLI:NL:GHAMS:2019:3717). De zaak betrof een lerares die arbeidsongeschikt was geraakt. Ze werd binnen de organisatie herplaatst in de functie van onderwijsassistente. Als gevolg hiervan nam de werktijdfactor met 0,2 af. In een tussenbeschikking oordeelde het hof dat sprake was van een substantiële en structurele vermindering van de arbeidstijd met twintig procent, waardoor de werknemster recht had op een gedeeltelijke transitievergoeding (ECLI:NL:GHAMS:2019:3231). Tussen de functie van lerares en de functie van onderwijsassistente zat echter ook een aanzienlijk verschil in salaris. In deze zaak speelde daarom tevens de vraag of ten aanzien van de substantiële en structurele salarisvermindering ook recht op een gedeeltelijke transitievergoeding kan bestaan.

Die vraag ligt momenteel voor bij de Hoge Raad.

De vervaltermijn om aanspraak te

maken op de transitievergoeding bedraagt drie maanden (art. 7:686a lid 4 sub b BW). Het Hof Den Bosch moest zich uitspreken over toepassing van deze termijn ten aanzien van de pro rata transitievergoeding (ECLI:NL:GHSHE:2019:4187). In deze zaak ging om het een werknemer die wegens ziekte vanaf 2 mei 2017 nog maar vijftig procent van zijn gebruikelijke werkzaamheden verrichtte. Naar aanleiding van het Kolom-arrest maakte de werknemer aanspraak op de pro rata transitievergoeding. Het Hof Den Bosch oordeelde dat ook voor de pro rata transitievergoeding de reguliere vervaltermijn van drie maanden geldt, ondanks het feit dat de werknemer tot aan het Kolom-arrest niet wist dat hij recht had op een transitievergoeding. Anders dan de werknemer had aangevoerd, was het beroep van de werkgever op de vervaltermijn niet naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar. Op 19 april 2019 (ECLI:NL:HR:2019:632) sprak de Hoge Raad zich uit over de wijze waarop variabel loon in de berekening van de transitievergoeding dient te worden meegenomen. Conform de Regeling

*nutteloos?
Zonder mijn arbeidsovereenkomst
was jullie screening van
sollicitanten nog steeds
een rotzooitje!*

looncomponenten en arbeidsduur nam de Hoge Raad als uitgangspunt dat de omvang van het variabele deel van het maandsalaris bij de berekening van de transitievergoeding dient te worden meegenomen op basis van het gemiddelde variabele maandsalaris in de twaalf maanden voorafgaand aan het ontslag. Deze wettelijke referterperiode kan volgens de Hoge Raad echter worden 'voorverlengd' in geval van periodes van ziekte, verlof of staking, zodat deze periodes geen deel uitmaken van de referterperiode. De Hoge Raad voegde daaraan toe dat het de rechter niet vrijstaat af te wijken van de wettelijke referterperiode, tenzij onverkorte toepassing daarvan in de gegeven omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou zijn.

Op grond van artikel 7:673b BW bestaat de mogelijkheid om bij cao in plaats van de transitievergoeding een gelijkwaardige voorziening te treffen. In het arrest van 29 maart 2019 (ECLI:NL:HR:2019:449) oordeelde de Hoge Raad dat een voorziening die al voor de inwerkingtreding van de Wwz per 1 juli 2015 in de cao was opgenomen en na die datum is gehandhaafd, niet uitsluit dat die voorziening wordt aangemerkt als een gelijkwaardige voorziening. In het arrest formuleerde de Hoge Raad tevens een aantal gezichtspunten voor het beoordelen van de gelijkwaardigheid van de voorziening: i) de waarde van de voorziening in vergelijking met de transitievergoeding, ii) de specifieke situatie van de betrokken werknemer, iii) of de regeling tot doel heeft het voorkomen of bekorten van de periode van werkloosheid en iv) of cao-partijen de voorziening als gelijkwaardig hebben aangemerkt. De Hoge Raad merkte daarbij op dat dezelfde voorziening voor de ene werknemer gelijkwaardig kan worden geacht aan de wettelijke transitievergoeding, terwijl die voor een andere werknemer tekortschiet. Per 1 januari 2020 is artikel 7:673b BW overigens gewijzigd, in de zin dat

een alternatieve voorziening in een cao uitsluitend nog in de plaats kan treden van de transitievergoeding als het gaat om een ontslag wegens bedrijfseconomische redenen.

BILLIJKE VERGOEDING

In het veelbesproken New Hairstyle-arrest van 30 juni 2017¹ heeft de Hoge Raad richtlijnen gegeven voor het bepalen van de hoogte van de billijke vergoeding. In die zaak had kapsalon New Hairstyle de arbeidsovereenkomst met een van haar kapsters onrechtmatig opgezegd. Inmiddels heeft het Hof Den Bosch, dat de zaak verder afdeed, op 14 februari 2019 arrest gewezen (ECLI:NL:GHSHE:2019:516). Met toepassing van de door de Hoge Raad geformuleerde gezichtspunten komt het Hof Den Bosch uit op een billijke vergoeding van EUR 4.000 bruto. Eerder hadden de kantonrechter en het Hof Arnhem-Leeuwarden eenzelfde bedrag toegekend. Het bruto maandsalaris van de werknemer bedroeg overigens EUR 224,51. In lijn met het arrest van de Hoge Raad woog het hof bij het bepalen van de billijke vergoeding onder meer de volgende factoren mee: (i) hoelang de arbeidsovereenkomst naar verwachting nog geduurd zou hebben als de opzegging was vernietigd, waarbij het hof het aannemelijk achtte dat de arbeidsovereenkomst vanwege de verstoorte verhoudingen op zeer korte termijn zou zijn ontbonden (ii) de mate van verwijtbaarheid van de werkgever, waarbij het hof overwoog dat de werkgever bewust had opgezegd in strijd met de daarvoor geldende regels (iii) waarom de werknemer om een billijke vergoeding had verzocht in plaats van vernietiging van de opzegging; volgens het hof kon haar dat niet worden tegengeworpen, aangezien terugkeer geen reële optie was, (iv) of de werknemer inmiddels een andere baan had gevonden, hetgeen niet het geval was en (v) de aan de werknemer toegekende transitievergoeding van EUR 1.596 bruto, waarbij de

transitievergoeding overigens niet op de vergoeding in mindering werd gebracht, maar slechts in de beoordeling werd betrokken.

PROCESRECHT

Dat in het Wwz-tijdperk een relatief overzichtelijke zaak ook heel complex kan worden, laat het arrest van 22 maart 2019 van de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2019:404) zien. Hier ging het onder meer om de vraag of de werknemer tijdig en op juiste wijze aanspraak had gemaakt op de transitievergoeding. De feiten lagen als volgt. OMEGA had de werknemer op 25 april 2017 op staande voet ontslagen. In rechte vorderde de werknemer vervolgens primair vernietiging van het ontslag. Subsidiair, 'indien geoordeeld wordt dat sprake is van een terecht gegeven ontslag op staande voet, echter zonder dat sprake is van ernstig verwijtbaar handelen of nalaten door [werknemer]' verzocht de werknemer om toekenning van de transitievergoeding. In een voorwaardelijk tegenverzoek vroeg OMEGA de arbeidsovereenkomst te ontbinden, voor het geval het ontslag op staande voet geen stand zou houden. In reactie daarop verzocht de werknemer tijdens de mondelinge behandeling van 7 juli 2017, voor het geval het voorwaardelijke ontbindingsverzoek zou worden toegewezen, om toekenning van de transitievergoeding (o.g.v. art. 7:673 lid 1 sub a onder 2 BW). De kantonrechter vernietigde het ontslag op staande voet, ontbond op de g-grond en kende een transitievergoeding toe aan de werknemer. OMEGA gaat in hoger beroep tegen het oordeel van de kantonrechter. In haar incidentele hoger beroep verzoekt werknemer om een verklaring voor recht dat een dringende reden voor het gegeven ontslag op staande voet ontbreekt en om OMEGA te veroordelen tot betaling van de transitievergoeding. Het hof vernietigde het vonnis van de kantonrechter waarin OMEGA werd veroordeeld tot betaling van de transitievergoeding en overwoog, kort

gezegd, i) dat het subsidiaire verzoek om toekenning van een transitievergoeding door de werknemer is gedaan onder de voorwaarde dat sprake is van een terecht gegeven ontslag op staande voet (o.g.v. art. 7:673 lid 1 sub a onder 1 BW), maar dat dit verzoek feitelijk niet is gedaan omdat deze voorwaarde niet is vervuld, en ii) dat het in hoger beroep gedane verzoek om toekenning van de transitievergoeding niet is gedaan binnen de vervaltermijn. De Hoge Raad besliste anders. Volgens de Hoge Raad was het hof eraan voorbij gegaan dat de werknemer in eerste aanleg, vóór het verstrijken van de vervaltermijn, in reactie op het verzoek van OMEGA tot voorwaardelijke ontbinding van de arbeidsovereenkomst, ook een verzoek heeft gedaan tot toekenning van een transitievergoeding op grond van artikel 7:673 lid 1 sub onder 2 BW. Dat verzoek van de werknemer was toewijsbaar, aangezien de kantonrechter het ontbindingsverzoek van OMEGA heeft toegewezen. De les voor de advocaat is weer dat het helder en goed formuleren van de vorderingen van groot belang is. Het afgelopen jaar heeft de Hoge Raad een aantal uitspraken gedaan over het toetsingsmoment in hoger beroep. In het Achmea-arrest (HR 19 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1234) verzocht een werkgever de arbeidsovereenkomst te ontbinden op de d-grond. De kantonrechter wees dit verzoek toe. In hoger beroep deed de werknemer voor het eerst een beroep op het bestaan van het opzegverbod tijdens ziekte. Het hof overwoog vervolgens dat het de beslissing van de kantonrechter *ex tunc* zou beoordelen. Omdat de werknemer zich bij de kantonrechter niet had beroepen op het opzegverbod tijdens ziekte, hoefde de kantonrechter daarmee geen rekening te houden. Het hof verklaarde het beroep van de werknemer dan ook ongegrond. In cassatie overwoog de Hoge Raad dat het hof terecht had gesteld dat de beslissing van de kantonrechter *ex tunc*, dus naar de toestand zoals deze ten tijde van

de beslissing van de kantonrechter was, moest worden beoordeeld. Dit nam volgens de Hoge Raad niet weg dat een werknemer voor het eerst in appel een beroep kan doen op nieuwe feiten en omstandigheden, zoals een opzegverbod. De nieuwe feiten en omstandigheden moeten zich dan wel hebben voorgedaan vóór de beslissing in eerste aanleg. In het arrest van 30 augustus 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1294) ging het over de vraag op welke partij de bewijslast rustte. De zaak betrof een werknemer die sinds 2009 als productiemedewerker werkzaam was bij Lapack. Op de arbeidsovereenkomst was de cao van de Houtverwerkende industrie van toepassing. Volgens artikel 10 van de cao gold dat de werknemer in aanmerking kwam voor een normloon, als hij aan de eisen van zijn functie voldeed. Als hij niet aan de functie-eisen voldeed, kon hij ingedeeld worden in zogenaamde 'instroomschalen'. Jaarlijks stijgt het loon dan één trede totdat het normloon is bereikt. Een lagere salariering dan het normloon kon dus alleen worden toegepast op werknemers die nog niet aan de functie-eisen voldeden. Volgens de werkgever kon de werknemer geen aanspraak maken op salaris conform het normloon, maar de kantonrechter had de vordering van de werknemer toegewezen. Het hof daarentegen vernietigde het vonnis van de kantonrechter en oordeelde dat, als de werknemer stelt dat hij recht heeft op het normloon op de grond dat hij voldoet aan de functie-eisen en de werkgever dit gemotiveerd betwist, de werknemer op basis van de hoofdregel van artikel 150 Rv zijn stellingen moet bewijzen. Dat had de werknemer niet gedaan en ook zijn bewijsaanbod was onvoldoende gespecificeerd. De Hoge Raad kwam echter tot een ander oordeel. De Hoge Raad wees erop dat de werknemer die aan de eisen van zijn functie voldoet, het bij die functie behorende normloon dient te ontvangen. Voor een lagere salariering is slechts plaats ingeval werknemers nog niet aan de

functie-eisen voldoen. Salariering conform het normloon vormt in dit stelsel dus de hoofdregel. Dit vindt bevestiging in het woord 'normloon'. Hieruit volgt volgens de Hoge Raad dat de werknemer die aanspraak maakt op het bij een bepaalde functie geldende normloon, ermee kan volstaan te stellen en zo nodig te bewijzen dat hij een arbeidsovereenkomst met de werkgever is aangegaan, dat daarop de cao van toepassing is en dat hij in die functie is tewerkgesteld. Het is vervolgens aan de werkgever om te stellen en zo nodig te bewijzen, dat een van de uitzonderingen op die hoofdregel van toepassing is, zodat de werknemer geen aanspraak kan maken op het normloon. De Hoge Raad vernietigde het arrest van het hof en verwees de zaak terug naar het Hof Den Bosch.

EENZIJDIGE WIJZIGING VAN ARBEIDSVORWAARDEN

De Hoge Raad oordeelde tevens over een zaak waarbij het ging over het eenzijdig wijzigingsbeding als bedoeld in artikel 7:613 BW (HR 29 november 2019, ECLI:NL:HR:2019:1864). De werkgever, Fair Play Centers, had met een beroep op een dergelijk eenzijdig wijzigingsbeding een wijziging aangebracht in de pensioenregeling. Vóór de wijziging werd de pensioenpremie volledig door de werkgever voldaan. Na de wijziging kwam een deel van de premie voor rekening van de werknemer. De Gemeenschappelijke Ondernemingsraad (GOR) had ingestemd met deze wijziging. Daarnaast hadden 590 van de 595 werknemers geen bezwaar gemaakt tegen de wijziging. Van de vijf werknemers die wel bezwaar hadden gemaakt, spande er één een procedure aan tegen de werkgever. De kantonrechter wees de vordering van de werknemer af. Hij vond dat de werkgever een zodanig zwaarwichtig belang had bij de eenzijdige wijziging van de premielastverdeling dat de belangen van de werknemers daarvoor naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid mochten

wijken. De kantonrechter wees erop dat de resultaten structureel waren verslechterd en dat het nemen van maatregelen daardoor onontkoombaar was geworden. Ook overwoog de kantonrechter dat zowel de GOR als bijna alle werknemers met de wijziging hadden ingestemd. Het hof vernietigde echter het vonnis van de kantonrechter. Volgens het hof was niet gebleken dat de daling van de bedrijfsresultaten een verdere kostenbeheersing noodzakelijk maakte. Bovendien was niet duidelijk waarom de kostenbeheersing slechts kon worden bereikt door een andere premie-lastverdeling. Ook merkte het hof op dat een zwaarwichtig belang niet reeds gegeven was door instemming van de GOR. Bij een eenzijdige wijziging van primaire arbeidsvoorwaarden moet de werkgever, ook als een ondernemingsraad daarmee heeft ingestemd, onverminderd aantonen dat hij daarvoor een zwaarwichtig belang heeft. Het feit dat slechts vijf van de 595 werknemers bezwaar hadden gemaakt, zegt niets over de aard en het gewicht van het belang van de werkgever. In cassatie was de Hoge Raad het eens met de klacht dat het hof slechts is ingegaan op de vraag of de door Fair Play Centers aangevoerde redenen voor de wijziging van de arbeidsvoorwaarden een zwaarwichtig belang opleveren en daarbij de aanwezigheid van dit belang niet heeft afgewogen tegen het belang van de werknemers bij ongewijzigde instandhouding van de arbeidsvoorwaarden. Het oordeel van het hof moet echter mede worden gelezen tegen de achtergrond van het feit dat de wijziging van de arbeidsvoorwaarden in dit geval voor de werknemers een substantiële inkomensachteruitgang zou betekenen. Als gevolg van de wijzigingen zouden de werknemers voortaan immers een belangrijk deel van de pensioenpremies zelf moeten betalen. In dit verband had het hof er ook op gewezen dat Fair Play Centers in feite een loonoffer van de werknemers had gevraagd. Daarmee lag,

volgens de Hoge Raad, in het oordeel van het hof besloten dat het belang van Fair Play Centers als werkgever bij de wijziging van de onderhavige arbeidsvoorwaarden, afgezet tegen het belang van de werknemers bij ongewijzigde instandhouding van de arbeidsvoorwaarden, niet zodanig zwaarwichtig was dat het belang van de werknemers van wie een loonoffer werd verlangd, op grond van redelijkheid en billijkheid moest wijken voor het belang van de werkgever. Met andere woorden: de afweging of sprake is van een zwaarwichtig belang is steeds een relatieve.

OMZEILING KETENREGELING

In het arrest van 21 februari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:312) sprak de Hoge Raad zich uit over een constructie die erop was gericht de ketenregeling te omzeilen. De werknemer was op basis van drie aansluitende arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd als taxichauffeur in dienst geweest van Taxi Dorenbos. Na afloop van de derde arbeidsovereenkomst tekende de werknemer (op locatie en op initiatief van Taxi Dorenbos) een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd met een uitzendbedrijf. De werknemer bleef zijn werkzaamheden voor Taxi Dorenbos op de gebruikelijke wijze verrichten, maar hij ontving zijn loon vanaf dat moment via het uitzendbedrijf. Nadat de werknemer enige tijd niet meer was ingezet, stelde hij zich op het standpunt dat sprake was van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd met Taxi Dorenbos. De Hoge Raad oordeelde dat weliswaar op papier tussen de werknemer en het uitzendbedrijf een uitzendovereenkomst bestond, maar dat deze overeenkomst slechts was geconstrueerd om onder de ketenregeling uit te komen. Van een reële uitzendovereenkomst was dus geen sprake. Daarom werd geacht een vierde arbeidsovereenkomst tussen de werknemer en Taxi Dorenbos te zijn gesloten, waarmee een contract voor onbepaalde tijd was ontstaan.

SLAPENDE DIENSTVERBANDEN

In het Xella-arrest van 8 november 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1734) hakte de Hoge Raad een knoop door in de langlopende discussie over slapende dienstverbanden. De Hoge Raad besliste dat werkgevers op grond van het goed werkgeverschap in principe verplicht zijn mee te werken aan een beëindiging van de arbeidsovereenkomst onder toekenning van de transitievergoeding, als de langdurig arbeidsongeschikte werknemer daarom verzoekt. De werkgever mag zo'n verzoek alleen weigeren als hij daarvoor een gerechtvaardigd belang heeft. Daarvan kan bijvoorbeeld sprake zijn als er voor de werknemer nog re-integratiemogelijkheden zijn. Het feit dat een werknemer kort daarna met pensioen gaat – waarmee de aanspraak op de transitievergoeding vervalt – wordt niet als gerechtvaardigd belang aangemerkt. De hoogte van de transitievergoeding dient te worden berekend per de datum waarop de werkgever de arbeidsovereenkomst wegens langdurige arbeidsongeschiktheid had kunnen beëindigen (dus in beginsel na afloop van de wachttijd van twee jaar). Op grond van de Regeling compensatie transitievergoeding kunnen werkgevers vervolgens (een deel van) de betaalde transitievergoeding terugkrijgen van UWV.² Deze regeling is per 1 april 2020 in werking getreden en heeft

Mijn dienstverband werd maar niet wakker, maar ik ? Ik deed geen oog dicht...

terugwerkende kracht tot 1 juli 2015. Voor de Hoge Raad lijkt deze compensatiemogelijkheid de doorslag te hebben gegeven bij het aanvaarden van de verplichting voor werkgevers om een werknemer op eigen verzoek te ontslaan onder betaling van de transitievergoeding.

In de lagere rechtspraak is het Xella-arrest al meerdere malen toegepast. In de meeste zaken ging het om de vraag of de werkgever gerechtvaardigde belangen had om het ontslagverzoek van de werknemer te weigeren. In het merendeel van deze uitspraken was dat niet het geval en werd de werkgever veroordeeld tot betaling van (een schadevergoeding ter hoogte van) de transitievergoeding. In lijn met het Xella-arrest oordeelde de kantonrechter Rotterdam (ECLI:NL:RBROT:2019:9396) dat de naderende AOW-leeftijd van de werknemer geen gerechtvaardigd belang opleverde om de werknemer in dienst te houden. Ook het argument van de werkgever dat het financieel slecht ging met de onderneming, hield geen stand. De werkgever had geen financiële stukken of jaarcijfers in het geding gebracht waaruit bleek dat hij direct in financiële problemen zou komen als hij de transitievergoeding zou moeten voorfinancieren. Wel begreep de kantonrechter dat dit een 'behoorlijke last' voor de werkgever opleverde, op grond waarvan hij de termijn voor het betalen van de vergoeding verruimde tot drie maanden ná de inwerkingtreding van de Compensatieregeling. In een andere zaak die speelde bij het Hof Den Bosch (ECLI:NL:GHSHE:2020:31) was de werknemer de AOW-leeftijd inmiddels gepasseerd. De werknemer had echter reeds voor het bereiken van de AOW-leeftijd twee keer (in 2017 en 2019) een voorstel tot beëindiging van het slapend dienstverband gedaan. De werkgever had beide keren geweigerd daaraan mee te werken. Het hof stelde vast dat de werkgever geen ander belang heeft gesteld bij de instandhouding van de arbeidsovereenkomst dan het niet-betalen van

de transitievergoeding. De werkgever was derhalve gehouden tot betaling van een schadevergoeding ter hoogte van de transitievergoeding. Daarbij overwoog het hof nog het volgende: (i) de werknemer had zijn verzoek weliswaar gedaan vóór de uitspraak van de Hoge Raad in de Xella-zaak, maar wel nadat de Compensatieregeling was gepubliceerd, (ii) de werknemer heeft het verzoek gedaan vóórdat hij de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt en (iii) dat de compensatie van UWV mogelijk lager is dan de verschuldigde transitievergoeding hoeft niet in de weg te staan aan de verplichting van de werkgever om in te stemmen met een beëindiging onder betaling van de transitievergoeding. Zie ook het arrest van 4 februari 2020 van het Hof Den Haag in een soortgelijke zaak (ECLI:NL:GHDHA:2020:146). Indien de wachttijd van twee jaar ziekte voor 1 juli 2015 is verstreken (het moment waarop de Wwz in werking trad), heeft de werknemer in beginsel geen recht op een beëindiging van zijn slapende dienstverband onder toekenning van de transitievergoeding (ECLI:NL:RBAMS:2020:997 en ECLI:NL:RBMNE:2020:563). Dat was echter anders in de volgende zaak (ECLI:NL:RBMNE:2020:912). De werknemer raakte in 2010 arbeidsongeschikt. Omdat onduidelijk was in hoeverre de werknemer nog in het bedrijf van de werkgever kon re-integreren, werd de ontslagaanvraag van de werkgever op 4 augustus 2015 afgewezen. Pas in mei 2016 werd vastgesteld dat herplaatsing van de werknemer niet meer mogelijk was. Omdat de datum van deze vaststelling was gelegen ná 1 juli 2015, ontbond de kantonrechter Leeuwarden het (slapende) dienstverband op verzoek van de werknemer onder toekenning van de transitievergoeding (ook al was de periode van twee jaar ziekte ruim voor 1 juli 2015 verstreken).

BOVENWETTELIJKE VAKANTIEDAGEN

Op 9 november 2019 (ECLI:EU:C:2019:981) liet het Hof van Justitie van

de Europese Unie zich uit over de status van bovenwettelijke vakantiedagen. Het TSN-arrest maakt duidelijk dat lidstaten voor bovenwettelijke vakantiedagen andere regels mogen laten gelden dan voor wettelijke vakantiedagen. Het staat de lidstaten vrij te bepalen wanneer de extra dagen komen te vervallen of juist wanneer ze moeten worden opgenomen. Ook kunnen lidstaten bepalen dat de extra dagen niet worden overgedragen naar het volgende (referte)jaar in het geval van arbeidsongeschiktheid. In artikel 7 van Richtlijn 2003/88/EG is opgenomen dat werknemers (op fulltimebasis) recht hebben op een minimumperiode van vier weken vakantie. Gunstigere nationale bepalingen die dit minimum overschrijden, zijn dus toegestaan. Voor Nederland lijkt geen noodzaak te bestaan de wettelijke regeling aan te passen. De wettelijke verjaringstermijn van vijf jaar voor bovenwettelijke vakantiedagen levert geen strijd op met de richtlijn.

OVERGANG VAN ONDERNEMING

Op 27 februari 2020 (ECLI:EU:C:2020:121) deed het HvJ-EU een belangwekkende uitspraak over het begrip 'identiteit' bij overgang van onderneming. Net als in het Liikenne-arrest (de 'Finse bussen-zaak') draaide het in deze Duitse zaak om een overheidsconcessie voor de exploitatie van buslijnen, die overging van de ene busmaatschappij naar de andere. In het Liikenne-arrest had het HvJ-EU geoordeeld dat, voor de beoordeling of de identiteit van de onderneming behouden was gebleven, van doorslaggevend belang was of de bussen waren overgegaan van de vervreemder naar de verkrijger. In de Duitse zaak oordeelde het HvJ-EU echter dat dit niet altijd van doorslaggevend belang is. Het verschil tussen beide zaken was dat in de Duitse zaak de bussen niet mee over konden gaan, omdat ze niet voldeden aan de 'wettelijke, technische en milieueisen' die aan de nieuwe concessieverlening waren ver-

bonden. Voor het aannemen van identiteitsbehoud achtte het HvJ-EU van belang dat de verkrijger een wezenlijk deel – qua aantal en deskundigheid – van het personeel van de vervreemder had overgenomen. Daarbij kende het HvJ-EU bijzondere betekenis toe aan het feit dat een deel van de overgenomen medewerkers jarenlange ervaring had als buschauffeur in de betreffende plattelandsregio, hetgeen voor de verkrijger essentieel was om de buslijnen ononderbroken te kunnen voortzetten. Voorts overwoog het HvJ-EU dat de verkrijger in wezen dezelfde busvervoersdienst verzorgde als de vervreemder, alsook dat die niet was onderbroken en waarschijnlijk grotendeels op dezelfde lijnen en voor dezelfde passagiers werd geëxploiteerd.

GELIJKE BEHANDELING

In de volgende zaak legde de Belgische rechter een prejudiciële vraag neer bij het HvJ-EU over Richtlijn 2006/54. Deze richtlijn beoogt onder meer om het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep te verzekeren. Het ging om een vrouw die had gesolliciteerd naar de functie van winkelverkoopster. Haar werd expliciet verteld dat zij niet was aangenomen omdat zij zwanger was. Degene die namens de werkgever het gesprek met de sollicitant had gevoerd (de 'winkelverantwoordelijke') had aangegeven dat ze haar wel geschikt vond, maar haar niet mocht aannemen. De sollicitant diende een klacht in bij het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. Daarna werd de winkelverantwoordelijke ontslagen. Zowel de winkelverantwoordelijke als de sollicitant wendde zich vervolgens tot de rechter met een vordering tot schadevergoeding. In de procedure speelde de vraag in hoeverre een derde/getuige (de winkelverantwoordelijke in dit geval) onder de bescherming van de richtlijn valt. In zijn arrest van 20 juni 2019 (ECLI:EU:C:2019:523) overwoog het HvJ-EU dat ook andere werk-

nemers dan de op grond van geslacht gediscrimineerde persoon moeten worden beschermd, aangezien zij door hun werkgever kunnen worden benadeeld vanwege de steun die zij formeel of informeel hebben verleend aan de op grond van geslacht gediscrimineerde persoon.

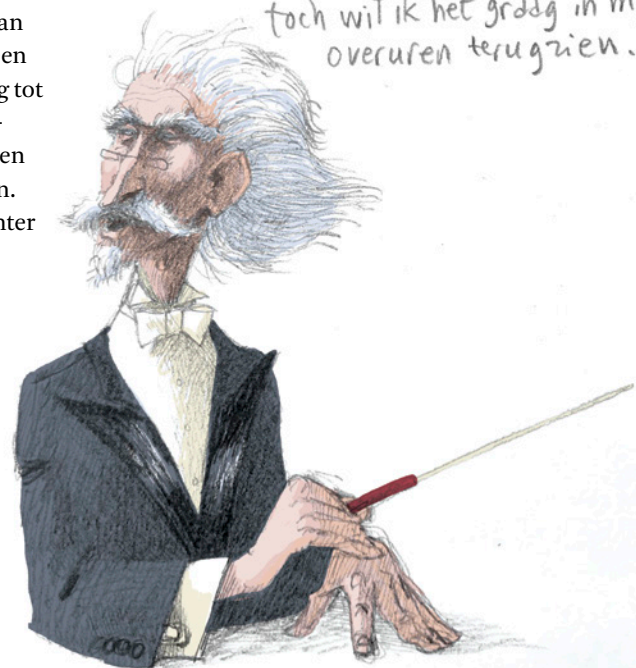
ARBEIDSSOMSTANDIGHEDEN

In het zogenoemde Prikklok-arrest (HvJ-EU 14 mei 2019, ECLI:EU:C:2019:402) beantwoordde het HvJ-EU prejudiciële vragen van de Spaanse rechter. Het HvJ-EU bepaalde dat elke lidstaat zijn werkgevers moet opleggen een systeem te hanteren waarmee van iedere werknemer de dagelijkse arbeidstijd kan worden gemeten. Het systeem moet toegankelijk, objectief en betrouwbaar zijn. Volgens het HvJ-EU is het alleen op deze wijze mogelijk het recht van iedere werknemer op dagelijkse en wekelijkse rusttijden conform de Arbeidstijdenrichtlijn 2003/88/EG te garanderen. Het HvJ-EU heeft niet bepaald wie de arbeidstijd moet registreren en geeft ook expliciet speelruimte aan de lidstaten bij de invulling van de vorm van registratie. Overigens is al in de Arbeidstijdenrichtlijn vastgelegd dat er bepaalde uitzonderingen kunnen gelden voor leidinggevenden. In Nederland is in artikel 4:3 van de Arbeidstijdenwet een algemene verplichting tot een deugdelijke registratie van de arbeids- en rusttijden opgenomen. Die verplichting is echter alleen voor specifieke branches nader uitgewerkt in het Arbeidstijdenbesluit. Het is dan ook de vraag of de Nederlandse wet- en regelgeving voldoet aan de criteria zoals het HvJ-EU deze in het Prikklokarrest heeft geformuleerd.

STAKINGSRECHT

Ook op het gebied van het stakingsrecht wees de Hoge Raad het afgelopen jaar wederom een arrest (HR 19 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1245). Het betrof een procedure van de Vereniging Nederlandse Verkeersvliegers (VNV) tegen EasyJet Airline. De zaak ging om de uitleg van het 'onderkruipersverbod' zoals vastgelegd in artikel 10 Waadi. Dit artikel verbiedt de inzet van externe uitzendkrachten om werkzaamheden te verrichten in een onderneming waar een staking heerst. Volgens artikel 1 lid 1 onder c Waadi is verboden 'het tegen vergoeding ter beschikking stellen van arbeidskrachten aan een ander voor het onder diens toezicht en leiding, anders dan krachtens een met deze gesloten arbeidsovereenkomst, verrichten van arbeid'. Op dit artikel geldt in artikel 1 lid 3, aanhef en onder c, Waadi weer een uitzondering, namelijk dat onder het ter beschikking stellen van arbeidskrachten niet wordt verstaan 'het ter beschikking stellen van arbeidskrachten voor het verrichten van arbeid in een onderneming, die door dezelfde onderneming

Voor alsdan: toen ik vannacht de hele partituur nog eens droomde, is de tachograaf niet ingeschakeld – toch wil ik het graag in mijn overuren terugzien...

in stand wordt gehouden als die de arbeidskrachten ter beschikking stelt'. Bij EasyJet in Nederland was een staking uitgebroken. EasyJet is een Engelse onderneming met verschillende vestigingen in Europa die zich richt op het low segment. Vijftien piloten van de Nederlandse vestiging waren in staking gegaan. EasyJet liet de vluchten van deze piloten uitvoeren door veertien buitenlandse piloten, die afkomstig waren van andere vestigingen en entiteiten van EasyJet in andere landen. De VNV stelde dat EasyJet daarmee in strijd handelde met het onderkruipersverbod. De VNV koos daarbij voor een ruime uitleg van de Waadi. Het ging immers om het beschermen van het stakingsrecht en daarbij speelde dat de ingevlogen piloten buiten het conflict stonden en betere arbeidsvoorwaarden hadden. Nadat de VNV bij de voorzieningenrechter en bij het gerechtshof aan het kortste eind had getrokken, overwoog ook de Hoge Raad dat uit de parlementaire geschiedenis van deze bepalingen blijkt dat de wetgever met het onderkruipersverbod, zoals neergelegd in artikel 10 van de Waadi, louter het oog heeft gehad op het aantrekken en inzetten van externe uitzendkrachten en niet op het inzetten van vervangend eigen personeel. De parlementaire geschiedenis biedt geen aanknopingspunten voor een uitbreiding van dat verbod, zoals het inzetten van eigen personeel van andere vestigingen. Met het inzetten van buitenlandse piloten had EasyJet volgens de Hoge Raad dan ook niet in strijd gehandeld met het onderkruipersverbod. Overigens vond de Hoge Raad dat EasyJet hiermee ook niet in strijd had gehandeld met goed werkgeverschap zoals de VNV had gesteld.

WET- & REGELGEVING

Wet arbeidsmarkt in balans

Op 1 januari 2020 trad de Wet arbeidsmarkt in balans (WAB) in

werking. Daarmee werden onder meer een cumulatietoelaggrond, het recht op transitievergoeding vanaf dag één, een verruiming van de ketenregeling en meer rechten voor oproepkrachten geïntroduceerd.

Cumulatietoelaggrond / i-grond

De zogenoemde i-grond is aan het gesloten stelsel van redelijke toelaggronden toegevoegd. Deze grond maakt het voor de rechter mogelijk de arbeidsovereenkomst te ontbinden indien geen voldragen toelaggrond aanwezig is, maar wel sprake is van een combinatie van omstandigheden uit meerdere toelaggronden.

Transitievergoeding vanaf dag één

Werknemers die vanaf 1 januari 2020 worden ontslagen (dus ook tijdens de proeftijd), hebben recht op een transitievergoeding vanaf de eerste werkdag, ter hoogte van een derde maandsalaris per dienstjaar. Dit geldt voor alle dienstverbanden, ongeacht de duur van het dienstverband en de leeftijd van de werknemer. Ook wordt in de berekening niet meer (naar beneden) afgerond op halve dienstjaren, maar vindt er een pro rata berekening plaats.

Verruiming ketenregeling

Vanaf 1 januari 2020 kan een werkgever drie tijdelijke contracten met een werknemer overeenkomen met een totale duur van drie jaar (in plaats van twee jaar), voordat er een contract voor onbepaalde tijd ontstaat.

Oproepkrachten

De werkgever dient oproepkrachten vanaf 1 januari 2020 ten minste vier dagen van tevoren op te roepen. Indien de werkgever dit nalaat, is de werknemer niet gehouden gehoor te geven aan deze oproep. Als de werkgever de oproep binnen deze dagen

intrekt of wijzigt, heeft de werknemer recht op loondoorbetaling over de periode waarover hij was opgeroepen. Daarnaast is de werkgever verplicht om, indien een arbeidsovereenkomst twaalf maanden heeft geduurd, in de dertiende maand een aanbod te doen voor een vaste arbeidsomvang. Dit aanbod dient gelijk te zijn aan de gemiddelde arbeidsomvang van de afgelopen twaalf maanden.

Payrolling

Met de komst van de WAB kwalificeert payrolling niet langer als uitzenden en valt daardoor niet meer onder het 'lichtere' arbeidsrechtelijke regime. Daarnaast heeft een payrollwerknemer voortaan recht op dezelfde primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden als werknemers die direct in dienst zijn bij de opdrachtgever.

Wijziging WW-premie

De sectorale WW-premie is afgeschaft en vervangen door een nieuw stelsel. Per 1 januari 2020 betalen werkgevers een hogere WW-premie voor arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd en een lagere premie voor arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde tijd. Werkgevers dienen op de loonstrook te vermelden of sprake is van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde of bepaalde tijd en of sprake is van een oproepcontract. Voor arbeidsovereenkomsten die stilzwijgend zijn omgezet naar onbepaalde tijd geldt dat dit schriftelijk dient te worden vastgelegd. De regering heeft werkgevers tot 1 juli 2020 de tijd gegeven om dit in orde te maken.

Verhoging maximale transitievergoeding

De maximale transitievergoeding is per 1 januari 2020 omhoog gegaan naar € 83.000 (was in 2019 € 81.000) of maximaal een brutojaarsalaris als dat hoger is dan € 83.000.

NOTEN

¹ ECLI:NL:HR:2017:1187.

² Zie ook *Advocatenblad* 9 juli 2019: 'Slappend dienstverband is niet zomaar de wereld uit', N. Cuppen en M. van den Eeckhout.

Kleos,

praktijkmanagement software
voor de advocaat die wil groeien

Realiseer **meer declarabele uren**
als advocatenkantoor.

Sla mailcorrespondentie
automatisch op in
cliëntdossiers dankzij
de Outlook-koppeling.

Meer weten over de mogelijkheden die Kleos
u kan bieden? Wij ontzorgen u bij het overzetten
van dossiers en cliëntgegevens. Neem contact op
via jeffrey.dekker@wolterskluwer.com of bel
06 57 58 46 32

VAN DE NOVA

Volg het laatste
nieuws op
[advocatenorde.nl/
coronavirus](https://advocatenorde.nl/coronavirus)

Coronacrisis
NOVA pleit voor
noodfonds voor
sociaal advocaten

Algemene raad
Frans Knüppe
verkozen
tot nieuwe
algemeen deken

Jaarverslag
2019 in het teken
van kwaliteit en
rechtsbijstand

Algemene raad

Frans Knüppe nieuwe algemeen deken

Op voordracht van de algemene raad heeft het college van afgevaardigden op 26 maart Frans Knüppe verkozen tot

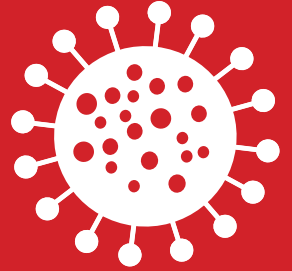

nieuwe algemeen deken van de Nederlandse orde van advocaten.

Frans Knüppe volgt Johan Rijlaarsdam op die begin januari van dit jaar zijn taken als algemeen

deken om persoonlijke redenen heeft neergelegd. Knüppe (1955) is in 2017 verkozen tot lid van de algemene raad van de NOvA. Vanaf april 2019 was hij waarnemend algemeen deken. Knüppe is advocaat bij Dirkzwager legal & tax (Arnhem) en gespecialiseerd in (internationaal) contractenrecht en arbitrage.

Coronavirus: updates voor de advocatuur

De ontwikkelingen rondom het coronavirus hebben ingrijpende gevolgen voor de rechtspleging en de advocatuur. Het crisisteam van de NOvA staat voortdurend in contact met het ministerie van Justitie en Veiligheid, de Rechtspraak, het Openbaar Ministerie en de Raad voor Rechtsbijstand over maatregelen met betrekking tot de rechtspleging en de consequenties hiervan voor advocaten. Op advocatenorde.nl/coronavirus houdt de NOvA de advocatuur voortdurend op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Hier vindt u ook de veelgestelde vragen over het coronavirus in relatie tot de advocatuur, onderverdeeld in algemeen en strafrecht. Staat uw vraag hier niet bij, neem dan contact op met het Informatiepunt voor advocaten via informatiepunt@advocatenorde.nl.

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

Nederlandse orde van advocaten

- Frans Knüppe (algemeen deken)
- Bernard de Leest (waarnemend deken)
- Theda Boersema
- Petra van Kampen
- Susan Kaak

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Eindredacteur

Paul van Wijngaarden

Bezoekadres

Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070–335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

Rechtsbijstand

NOvA pleit voor noodfonds voor sociaal advocaten en evaluatie vergoedingenstelsel

In aanloop naar de vergadering van de Tweede Kamer over gefinancierde rechtsbijstand en coronamaatregelen heeft de NOvA opgeroepen tot het instellen van een noodfonds voor sociaal advocaten en uitbreiding van de voorschotregeling om rechtsbijstand aan (kwetsbare) rechtzoekenden te borgen. Ook moet het vergoedingenstelsel voor sociaal advocaten in 2021 worden herijkt, conform het rapport-Van der Meer.

De NOvA vraagt de Kamer met klem om maatregelen op de korte én lange termijn.

Op zeer korte termijn:

1. Er moet een noodfonds komen voor sociaal advocaten, zoals dat er al voor zelfstandige ondernemers in de zorg is.
2. De voorschotregeling van de Raad voor Rechtsbijstand moet worden uitgebreid tot 75%.

Op middellange termijn:

3. Vanaf eind 2020 moet een onafhankelijke commissie periodiek de vergoedingen in het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand herijken.

Vanaf 2021:

4. De aanbevelingen van het rapport-Van der Meer moeten worden uitgevoerd.
5. Verbeteringen binnen het stelsel zoals voorgesteld door de advocatuur invoeren.

Faillissementen sociaal advocaten

De NOvA wijst erop dat faillissementen onder sociaal advocaten grote gevolgen hebben. De advocatuur is één van de pijlers van de rechtsstaat, naast de Rechtspraak en het OM. De sociale advocatuur neemt binnen het stelsel een bijzondere positie in door ervoor te zorgen dat on- en minvermogene rechtzoekenden hun grondwettelijke recht op rechtsbijstand kunnen effectueren. Daarnaast vervullen veel sociale kantoren een spilfunctie in de wijk. Het wegvallen van veel sociale advocatenkantoren heeft grote gevolgen voor de gehele rechtsketen en de rechtsstaat, zeker als na de coronacrisis extra achterstanden weggewerkt moeten worden. Zaken van een uitgevallen kantoor moeten worden overgenomen door andere advocaten (mits beschikbaar). Er is sprake van veel kapitaalvernietiging met de nodige gevolgen voor (kwetsbare) rechtzoekenden en de rechtsstaat.

Meer informatie

Download de brief van de NOvA aan de Tweede Kamer in de Juridische databank: advocatenorde.nl/juridische-databank.

Jaarverslag

2019 in teken van kwaliteit en rechtsbijstand

De Nederlandse orde van advocaten heeft het jaarverslag over 2019 uitgebracht. Het biedt een overzicht van de belangrijkste thema's waar de NOvA zich het afgelopen jaar voor heeft ingezet ten behoeve van de advocatuur, rechtzoekenden en de rechtsstaat.

In digitale vorm wordt beknopt teruggekeken op actuele dossiers zoals gefinancierde rechtsbijstand en kwaliteitsbevordering, waaronder het rechtsgebiedenregister en de kwaliteitstoetsen. Verder gaat het jaarverslag in op onderwerpen die elke advocaat raken zoals verschoningsrecht, nummerherkenning, toezicht en tuchtrecht. Zoals gebruikelijk biedt het hoofdstuk over het tableau een cijfermatig inzicht in de ontwikkeling van de balie in 2019.

Download

Download het interactieve jaarverslag op advocatenorde.nl.

Ondertussen op het Binnenhof

Voor advocaten relevante Haagse debatten en wetten.

Doorgang democratisch proces

Op 7 april brachten de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer, de vicepresident van de Raad van State, de president van de Algemene Rekenkamer en de Nationale ombudsman een gezamenlijke verklaring naar buiten. De boodschap van deze Hoge Colleges van Staat: ondanks alle beperkingen vanwege de coronacrisis moet het democratisch proces gewoon doorgaan, al dan niet met digitale hulpmiddelen.

Staat van de rechtsstaat

De Eerste Kamer stemde diezelfde dag over de in maart ingediende moties bij het debat 'Staat van de rechtsstaat'. De motie van senator Backer (D66) werd aangenomen. De motie wil dat de Eerste Kamer advies vraagt aan de Raad van State hoe de kwaliteit van de rechtsbescherming door wetgever, bestuur en rechter kan worden versterkt.

Rechtsbijstand en coronamaatregelen

Hoewel debatten in de Tweede Kamer niet meer doorgaan, behalve over corona, worden veel reguliere debatten omgezet naar een schriftelijk overleg. Kamerleden leveren dan hun opmerkingen en vragen in via e-mail. Zo is het algemeen overleg gefinancierde rechtsbijstand omgezet in een schriftelijk overleg over rechtsbijstand en coronagerelateerde maatregelen in het gevangeniswezen en de rechtspraak. De Tweede Kamer leverde daar 15 april inbreng voor.

Spoedwetgeving Justitie en Veiligheid

In verband met corona komt ook veel spoedwetgeving van de ministeries naar de Tweede Kamer op gang. Op 9 april was bijvoorbeeld de inbreng van de Tweede Kamer voor de spoedwetgeving voor Justitie en Veiligheid. Eén van de onderdelen van dit wetsvoorstel is dat de rechtspraak in meer gevallen elektronische communicatiemiddelen (zoals beeldbellen) mag inzetten. Het is de bedoeling dat de spoedwet vervalt op 1 september 2020.

BA2020

Wijzigingsverordening beroepsopleiding advocaten vastgesteld

Het college van afgevaardigden heeft op 26 maart de Wijzigingsverordening beroepsopleiding advocaten (BA2020) vastgesteld. De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het concept van eind 2019 hebben betrekking op de basistest, de praktijkervaringsvereisten voor stagiairs en de patroonscursus.

De vaststelling van de Wijzigingsverordening BA2020 volgt op het overleg in december 2019 waarin de algemene raad het concept heeft toegelicht en besproken met de leden van het college van afgevaardigden.

Aanpassingen

Conform de eerder door de algemene raad gedane toezeggingen is de Wijzigingsverordening op onder meer de volgende onderdelen aangepast:

- De uitkomst van de basistest heeft alleen een diagnostisch karakter. Hieraan zijn geen consequenties verbonden voor het (ver)volgen van de beroepsopleiding.
- De praktijkervaringsvereisten voor stagiairs: het vijf keer in rechte optreden, het vervaardigen van tien stukken waarvan ten minste zeven processtukken

en het drie keer bijwonen van een procedure op tegenspraak.

- De verplichte periodieke patroonscursus geldt alleen voor de patroon en niet voor de praktijkbegeleider.

Om de overgang van de huidige naar de vernieuwde beroepsopleiding soepel te laten verlopen, treedt de Wijzigingsverordening BA2020 op 1 oktober 2020 in werking.

Dossier BA2020

De vernieuwde beroepsopleiding gaat in maart 2021 van start en kent een sterke focus op toegepaste kennis, praktische vaardigheden en ethiek. Lees over onder andere de invulling van de opleiding meer in het dossier op advocatenorde.nl/dossier/ba2020.

Vacature

De Nederlandse orde van advocaten (NOvA) telt zestien adviescommissies die advies aan de algemene raad uitbrengen over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

De NOvA zoekt twee advocaten voor de adviescommissie familie- en jeugdrecht

Lijkt het u leuk om naast uw advocatuurlijke werkzaamheden een bijdrage te leveren aan versterking van wetgevingskwaliteit en om beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van familie- en jeugdrecht van dichtbij te volgen? De NOvA zoekt een advocaat met specifieke kennis over draagmoederschap en afstamming, alsmede een advocaat met specifieke kennis van het huwelijksvermogensrecht. U wordt van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken.

De samenstelling van de commissie vindt u op advocatenorde.nl/adviescommissies. De werkwijze van de commissie wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel

mogelijk plaats door het landelijk bureau van de NOvA. Gemiddeld wordt eenmaal per jaar vergaderd, verder contact vindt zo veel mogelijk via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover, behalve vergoeding van de reiskosten. Voorts wordt eenmaal per jaar een vergadering afgesloten met een informeel diner.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Annemarie de Jong via a.dejong@advocatenorde.nl of +31 (0)70 335 35 73. Uw interesse kunt u uiterlijk 26 mei 2020 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl, onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie familie- en jeugdrecht'.

Rechtsbijstand

Pilot Samenwerken in de eerstelijns uitgesteld

Gezien de onzekere ontwikkelingen rond het coronavirus hebben de Nederlandse orde van advocaten, Sociaal Werk Nederland, het Juridisch Loket, de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland en de Raad voor Rechtsbijstand gezamenlijk besloten om de start van de pilot 'Samenwerken in de eerstelijns' voor onbepaalde tijd uit te stellen.

‘Door maatregelen zoals de tijdelijke sluiting van de gerechtsgebouwen en het spreekuur van het Juridisch Loket en sociaal raadslieden, is het momenteel niet mogelijk om de pilot uit te voeren zoals deze is opgezet,’ verklaart Bernard de Leest, lid van de algemene raad van de NOvA en voorzitter van de stuurgroep. ‘Er is sprake van overmacht,

de gezondheid van alle deelnemers en de rechtzoekenden staat nu voorop. Zodra het weer verantwoord is, zullen alle partners in ons project veel achterstanden moeten inlopen. De werkdruk zal dan enorm zijn. Wij wensen eenieder sterkte toe in deze lastige tijd.’

Uitstel, geen afstel

Uitstel, geen afstel

Uitstel betekent echter geen afstel. Op een nog nader te bepalen moment zal de pilot Samenwerken in de eerstelijns alsnog van start gaan. Hierbij blijft het advies van de overheid leidend. De opzet van de pilot blijft hetzelfde: sneller een passende oplossing voor de rechtzoekende.

► Informatiepunt

Veelgestelde vragen

Bij het Informatiepunt kunnen advocaten terecht met al hun vragen over de regelgeving en dienstverlening van de NOvA. Dit keer aandacht voor de gevolgen van de coronacrisis voor de advocatuur.

V: Welke tijdelijke regelingen heeft de Rechtspraak vastgesteld in het kader van corona?

A: In aanvulling op de reguliere procesreglementen heeft de Rechtspraak een Algemene regeling zaaksbehandeling Rechtspraak en diverse tijdelijke regelingen gepubliceerd in verband met het coronavirus. Deze tijdelijke regelingen kunnen tussentijds worden aangepast. Het is daarom aan te raden deze regelmatig te controleren op rechtspraak.nl/paginas/coronavirus.aspx.

V: Kan ik mailen en videobellen met de Rechtspraak?

A: De Rechtspraak heeft de voorzieningen voor telefonische (beeld)verbindingen uitgebreid. Zo kunnen vanaf 7 april meer en ook andere soorten zaken dan de meest urgente worden behandeld. Dat gebeurt telefonisch en via videoverbinding. Voor de onlinezittingen gebruikt de Rechtspraak de Skype Web App van Skype voor Bedrijven. Daarnaast kunnen vanaf 9 april 2020 processtukken en berichten die normaal per post of fax worden verstuurd, tijdelijk via Veilig Mailen worden verstuurd.

V: Moet ik nog steeds mijn opleidingspunten voor 2020 behalen?

A: Ja. Ten aanzien van het behalen van opleidingspunten voor 2020 verandert er niets. Op grond van de huidige regelgeving is het mogelijk om op afstand onderwijs te volgen via digitale middelen. Indien het onderwijs uitsluitend op afstand is gevolgd, moet het onderwijs worden afgesloten met een toets. Als het kabinetsbeleid voor na 28 april bekend is, zal de algemene raad mogelijk heroverwegen om de regelgeving aan te passen.

V: Mogen de verplichte kwaliteitstoetsen op afstand via digitale middelen plaatsvinden?

A: Gelet op alle verscherpte coronamaatregelen kan – zolang de maatregelen voortduren die het fysiek bij elkaar komen bemoeilijken – aan intervisie en gestructureerd intercollegiaal overleg via videoconferentie worden deelgenomen. Hiervoor gelden wel voorwaarden ten aanzien van de instemming van alle deelnemers, de controle van de aanwezigheid/identiteit van de deelnemers en de waarborging van de noodzakelijke vertrouwelijkheid.

Meer vragen?

Bekijk meer veelgestelde vragen op advocatenorde.nl/faqs (coronavirus algemeen/strafrecht). Staat uw vraag hier niet bij? Het Informatiepunt voor advocaten is op werkdagen bereikbaar van 9.00 tot 17.30 uur op (070) 335 35 54 en via informatiepunt@advocatenorde.nl.

► Wetgevingsadvies

De NOvA telt zestien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen adviezen over:

Gefinancierde rechtsbijstand en coronagerelateerde maatregelen in het gevangeniswezen en de rechtspraak

Algemene raad, 9 april 2020

Wetsvoorstel persoonsgerichte aanpak en meldingen over radicalisering en terroristische activiteiten

Adviescommissie strafrecht, 6 april 2020

Steunmaatregelen voor advocaten binnen het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand in verband met de coronacrisis

Algemene raad, 30 maart 2020

Besluit uitvoering Wet arbeid vreemdelingen

Adviescommissie vreemdelingenrecht, 26 maart 2020

Wijziging van de Wet financiering sociale verzekeringen

Adviescommissie arbeidsrecht, 20 maart 2020

Juridische databank

Download alle wetgevingsadviezen in de juridische databank via advocatenorde.nl/juridische-databank.

Diepgaand en grensverleggend

TAC
Tijdschrift voor Arbeidsrecht in Context

Wetenschappelijke diepgang

Werkbare juridische oplossingen

NIEUW!

Het TAC beoogt arbeidsrechtbeoefenaars diepgaand te informeren over grensverleggende vraagstukken op het gebied van het nationaal en Europees arbeidsrecht door middel van verdiepende achtergrondartikelen, praktijkgerichte en wetenschappelijke artikelen, opinies die bijdragen aan actuele debatten in de arbeidsrechtliteratuur en annotaties bij arresten van de Hoge Raad en het Europese Hof van Justitie.

Op het gebied van arbeid en recht maar ook in de bredere maatschappelijke context waar binnen de regulering van arbeid moet worden beoordeeld zijn veel belangrijke ontwikkelingen gaande. Daarbij valt te denken aan grensvlakken tussen arbeidsrecht en Europees recht, aanbestedingsrecht, publiek recht, insolventierecht, pensioenrecht en fiscaal recht maar ook aan die van niet juridische disciplines zoals (arbeidsmarkt) sociologie en economie (bijvoorbeeld de relevantie binnen het arbeidsrecht van de opkomst van de digital economy).

Bestemd voor:

De doelgroep van het TAC bestaat uit eenieder voor wie het arbeidsrecht een belangrijk werkgebied is: advocaten, bedrijfsjuristen, rechters, toezichhouders, wetgevingsjuristen, bedrijfsjuridische adviseurs, universitair medewerkers.

Redactie:

mr. drs. A.M. Helstone, hoofdredacteur, (Stibbe B.V.)
mr. dr. J.H. Bennaars (Universiteit Leiden)
mr. M. Diepenbach, redactiesecretaris (Loyens & Loeff N.V.)
prof. mr. dr. J.H. Even (SteensmaEven/Erasmus Universiteit Rotterdam)
prof. mr. S. Klosse (Universiteit van Maastricht)
mr. S. Sikkink (Allen & Overy)
prof. dr. O.P. van Vliet (Universiteit Leiden)
mr. dr. H.H. Voogtsgeerd (Universiteit Groningen)
mr. A. Zwanenburg (Erasmus Universiteit Rotterdam)

DEN HOLLANDER

Meer informatie: www.denhollander.info • Telefoon: 0570 751225

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?

Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**

RON BORGdorFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGdorFF.NL • WWW.RONBORGdorFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Jan de Bie Leuveling Tjeenk, Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders.

Communicatie met cliënt

- HvD 9 december 2019, zaak nr. 190113, ECLI:NL:TAHVD:2019:220.
- Artikel 7.5 Voda; gedragsregel 16 (nieuw).
- Ondanks ontbreken schriftelijke opdrachtbevestiging geen tekortschieten in informatie- en adviesverplichting.

Uit een handgeschreven gespreksnotitie van de toenmalige stagiair van mr. X blijkt dat klaagster telefonisch contact heeft gezocht. Enkele dagen later heeft het Juridisch Loket klaagster via een diagnosedocument op haar verzoek verwezen naar mr. X. Naar aanleiding daarvan heeft mr. X die dag klaagster (terug)gebeld. Mr. X heeft tijdens het telefoongesprek op het diagnoseformulier handgeschreven aantekeningen gemaakt van de door klaagster aan haar verstrekte informatie. Verder is een afspraak gemaakt voor een intakegesprek die door klaagster echter telefonisch wordt afgezegd. Mr. X stuurt aan klaagster een factuur voor de kosten van de eigen bijdrage van € 287 met daarbij de mededeling dat pas na betaling van de nota in de zaak een aanvang gemaakt kan worden en dat klaagster deze kosten dus vooraf verschuldigd is. Mr. X heeft vervolgens een toevoeging aangevraagd voor het voeren van de echtscheidingsprocedure, die ook is afgegeven.

Klaagster heeft zich schriftelijk bij mr. X beklagd over haar onvriendelijke toon tijdens de gevoerde telefoongesprekken en haar verzocht om de zonder toestemming aangevraagde toevoeging in te trekken. Klaagster schrijft dat zij geen overeenkomst met mr. X heeft gesloten en dat mr. X zonder haar toestemming een toevoeging heeft aangevraagd en een nota heeft gestuurd. Mr. X zendt klaagster een creditnota voor een bedrag van € 179 met als reactie haar lezing van de feiten en de opmerking dat klaagster wel degelijk opdracht aan haar heeft gegeven. Zij heeft immers na een kort telefonisch consult eerder in die week een verwijzing van het Juridisch Loket geregeld en vervolgens telefonisch een intakegesprek van ruim een uur gevoerd. Het tweede telefoongesprek waarmee klaagster de afspraak heeft afgezegd duurde 45 minuten, schrijft mr. X.

Klaagster dient een klacht in met het verwijt dat (i) mr. X is tekortgeschoten in haar informatie- en adviesverplichting jegens klaagster, en (ii) dat zij zonder toestemming en medeweten van klaagster een toevoeging heeft aangevraagd zonder dat zij klaagster eerst over de kosten heeft geïnformeerd.

De raad heeft beide klachtonderdelen gegrond verklaard nu mr. X geen schriftelijke bevestiging heeft gezonden aan klaagster van wat door haar met klaagster is besproken en daarom niet is komen vaststaan dat klaagster door mr. X voldoende is geïnformeerd. Er is geen opdrachtbevestiging en geen schriftelijk vastgelegde informatie over de kosten van de door mr. X aan te vragen toevoeging. Dat de gemachtigde van mr. X hierover met klaagster heeft gesproken en dat klaagster waarschijnlijk ook voldoende is voorgelicht door het Juridisch Loket, ontslaat mr. X niet van haar eigen verantwoordelijkheid op dat gebied, aldus de raad.

In hoger beroep overweegt het hof dat uit de door de stagiair gemaakte gespreksnotitie blijkt dat hij met klaagster heeft gesproken over de mogelijkheid van een toevoeging, het feit dat een eigen bijdrage wordt opgelegd, waarvan hij op dat moment de hoogte niet kon aangeven, en dat op die bijdrage een korting wordt toegepast als de verwijzing via het Juridisch Loket verloopt. Ter zitting van het hof heeft hij verklaard dat hij al enkele vragen van klaagster over de echtscheiding zelf heeft beantwoord in het telefoongesprek dat volgens hem ongeveer een halfuur heeft geduurd. Klaagster bevestigt ter zitting dat zij met hem over de echtscheiding heeft gesproken en hem daarover vragen heeft gesteld. Zij was daarmee bezig en niet met de kosten. Of er bij het Juridisch Loket over de kosten en over de hoogte van de eigen bijdrage is gesproken, kon zij zich niet herinneren. Klaagster heeft voorts over het telefoongesprek met mr. X verklaard dat zij veel vragen had en dat zij alvast antwoorden op meerdere vragen wilde hebben. Zij heeft bevestigd dat dit telefoongesprek een uur heeft geduurd en het tweede telefoongesprek met mr. X drie kwartier.

Anders dan de raad is het hof van oordeel dat het ontbreken van een schriftelijke opdrachtbevestiging mr. X onder de voorliggende omstandigheden niet kan worden tegengeworpen. Volgens het hof is met klaagster meermaals gesproken over het aanvragen van een toevoeging en een in dat kader door klaagster te betalen eigen bijdrage, waarvan de hoogte nog door de Raad voor Rechtsbijstand moest worden vastgesteld. Gelet op het feit dat in korte tijd meerdere (telefoon)gesprekken hebben plaatsgevonden, terwijl een intakegesprek gepland stond, kon van mr. X nog geen schriftelijke bevestiging van gemaakte afspraken en verstrekte informatie worden verwacht. Het hof is voorts van oordeel dat in de fase waarin partijen zich op dat moment bevonden niet kan worden gezegd dat van onvoldoende informatieverstrekking sprake is

geweest. Het eerste klachtonderdeel is alsnog ongegrond. Klaagster heeft telefonisch de gemaakte afspraak afgezegd en mr. X medegedeeld met haar niet verder te willen. Dit brengt naar het oordeel van het hof met zich mee, dat mr. X op dat moment in ieder geval niet meer een 'volle' toevoeging voor het voeren van de echtscheidingsprocedure had mogen aanvragen. Zij wist immers dat die procedure (bij haar) niet meer gevoerd zou worden. Wel stond nog open de mogelijkheid dat klaagster naar een andere advocaat zou gaan, wat bij de aanvraag van een volle toevoeging meebrengt dat tweemaal de eigen bijdrage verschuldigd wordt. Aan mr. X kan worden toegegeven dat er in enkele dagen tijd enkele intensieve telefoongesprekken hebben plaatsgevonden, waarbij inhoudelijk over de zaak is gesproken en klaagster mr. X al diverse achtergrondinformatie heeft gegeven en meerdere vragen heeft gesteld. Al met al is mr. X zelf ongeveer twee uur met de zaak bezig geweest. Onder deze omstandigheden acht het hof het aanvragen van een lichte adviestoevoeging verdedigbaar. Zij had daarmee moeten volstaan. Dat mr. X de afgegeven toevoeging uiteindelijk heeft laten omzetten in een lichte adviestoevoeging doet hieraan niet af omdat daarvoor een uitdrukkelijk protesteren van klaagster nodig is geweest. Het hof acht het tweede klachtonderdeel – op andere gronden dan de raad – gegrond voor zover mr. X een 'volle' adviestoevoeging heeft aangevraagd en voor zover zij geen rekening heeft gehouden met een door klaagster tweemaal te betalen eigen bijdrage.

Berisping.

Belangenconflict

- HvD 19 augustus 2019, zaak nr. 190064, ECLI:NL:TAHVD:2019:77.
- Gedragsregel 7 (oud); gedragsregel 15 (nieuw).
- Advocaat was op de hoogte van de onderhandelingsstrategie van voormalig cliënt en beschikte daarmee over vertrouwelijke informatie.

Mr. X heeft gedurende ruim tien jaar als advocaat op diverse rechtsgebieden werkzaamheden verricht voor klaagster, die op een drietal locaties een ziekenhuis exploiteert. Begin 2018 is mr. X medegedeeld dat twee reeds gedurende lange tijd bij hem in behandeling zijnde aansprakelijkheidsdossiers zou worden overgedragen aan een andere advocaat. Op deze mededeling heeft mr. X gereageerd met de opmerking: 'Dat treft, want ik ben net een procedure tegen het ziekenhuis begonnen.' Die procedure betrof een verzoek tegen klaagster tot een voorlopig deskundigenonderzoek dat mr. X namens een patiënt tegen klaagster had ingediend wegens een vermeende fout van twee medisch specialisten. Enkele dagen later heeft klaagster mr. X op de hoogte gesteld van haar bezwaren tegen zijn optreden en heeft hem verzocht zich

terug te trekken. Mr. X heeft de twee medisch specialisten rechtstreeks enige tijd later hoofdelijk aansprakelijk gesteld.

Klaagster dient de klacht in dat hij in een zaak optreedt tegen klaagster, terwijl hij voordien meer dan tien jaar als advocaat voor haar werkzaamheden heeft verricht. De raad legt aan mr. X een waarschuwing op aangezien het hem niet vrijstond om tegen klaagster op te treden op grond van het hebben van kennis over de onderhandelingsstrategie van klaagster in medische aansprakelijkheidsdossiers uit hoofde van de eerdere advocaat-cliëntrelatie, het tegenstrijdige belang tussen de cliënt van mr. X en klaagster en het door klaagster aan mr. X kenbaar gemaakte bezwaar tegen zijn optreden.

In hoger beroep heeft mr. X aangevoerd dat hij niet bekend is met een onderhandelingsstrategie van klaagster in medische aansprakelijkheidsdossiers, laat staan dat dit gekwalificeerd zou kunnen worden als vertrouwelijke informatie. Voorts heeft hij betwist dat er een (vertrouwelijke) onderhandelingsstrategie bestaat, omdat klaagster gebonden is aan de Gedragscode Openheid Medische Incidenten (GOMA). In de onderhavige situatie is mr. X gaan optreden tegen zijn cliënte en wel op een moment dat hij nog twee zaken van deze cliënte in behandeling had. Enig overleg met klaagster over hoe te handelen in de nog lopende zaken in verband met een voornemen om in een andere zaak tegen klaagster te gaan optreden, heeft hij niet gevoerd. Ter zitting is verder komen vast te staan dat mr. X klaagster heeft bijgestaan in een aansprakelijkheidsprocedure, waarbij sprake is geweest van een comparitie van partijen en dat bij die gelegenheid overleg is gevoerd over een mogelijke regeling. Hij heeft erkend dat voorafgaand aan een dergelijke zitting de insteek en strategie met klaagster werden besproken. Ook is gesproken over de bandbreedtes die er bij klaagster waren voor het treffen van een regeling en bij welk bedrag de vertegenwoordiger van klaagster eerst goedkeuring van de raad van bestuur van klaagster moest vragen. Het hof is van oordeel dat een onderhandelingsstrategie uit meer bestaat dan alleen loven en bieden in (concrete) schikkingsonderhandelingen. Daarbij speelt ook een rol wanneer wel of niet aansprakelijkheid (geheel of gedeeltelijk) wordt erkend, hoe een procedure wordt ingestoken en welke (schikkings)uitgangspunten worden gehanteerd ter voorbereiding van een zitting. Naast een bestaande gedragscode zoals de GOMA blijft ruimte bestaan om een (intern) beleid en strategie te voeren. Mr. X was van dat beleid op de hoogte en daarmee staat naar het oordeel van het hof vast dat hij over vertrouwelijke informatie van klaagster beschikte. Nu niet aan een van de voorwaarden uit gedragsregel 7 lid 5 (oud)/15 lid 3 (nieuw) is voldaan, stond het mr. X niet vrij om tegen zijn (voormalige) cliënte op te treden. Waarschuwing.

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Alberts, mw. mr. P.I.: de Breij te Amsterdam
Ballings, mr. P.R.C.: Holla Advocaten te 's-Hertogenbosch
Bijveld, mr. W.W.C.I.G.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Boogaard, mr. P.J. van den: Esq Advocaten te Geertruidenberg
Cordemeijer, mw. mr. V.J.W.T.: Cordemeyer & Slager Advocaten B.V. te Haarlem
Deniz, mw. mr. R.: VHD Advocaten te Breda
Fijen, mw. mr. S.C.: SAP Letselschade Advocaten te Amersfoort
Gans, mw. mr. N.J.: Allen & Overy LLP te Amsterdam
Harinck, mw. mr. L.W.S.E.: Fort Advocaten N.V. te Amsterdam
Heijtlager, mw. mr. S.J.: Vaessen Advocaten te Cuijk
Hoeckel, mw. mr. J. van: Sieben Advocaten te Eindhoven
Hollander, mr. R.J. den: Loyens & Loeff (USA) B.V. te New York
Hulsebosch, mw. mr. M.F.: Kennedy Van der Laan te Amsterdam
Keizers, mr. B.A.: Hogan Lovells International LLP te Amsterdam
Kempenaar, mw. mr. E.: De Roos Advocaten te Amsterdam
Kneppel, mw. mr. D.: Forum Advocaten

& Rechtsanwalt te Groningen
Korthals Altes-van Dijk, mw. mr. B.J.: Ysquare B.V. te Amsterdam
Korzec, mr. D.: La Gro Geelkerken Advocaten B.V. te 's-Gravenhage
Laan, mw. mr. O.: Bavelaar Advocaten te Amsterdam
Lam, mw. mr. Y.Y.Y.: Eversheds Sutherland (Netherlands) B.V. te Amsterdam
Lange, mr. P.H. de: TeekensKarstens advocaten notarissen te Leiden
Lotfy, mw. mr. A.R.A.R.: Sijben & Partners Advocaten te Heerlen
Niel, mr. A.J. van: KRAFT Advocaten te Zwaag
Nohl, mw. mr. A.B.M.: JAW Advocaten te 's-Gravenhage
Ourhris, mr. A.: Tanger Advocaten te Alkmaar
Peters, mr. N.: Simmons & Simmons LLP te Amsterdam
Pietersz, mr. B.: Advocatenkantoor Blenheim te Amsterdam
Rozeman, mw. mr. T.D.: Stibbe te Londen
Simons, mw. mr. M.: Esq Advocaten te Geertruidenberg
Slofstra, mw. mr. A.T.: Stichting Achmea Rechtsbijstand te Leeuwarden
Somsen, mr. M.J.C.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Tempelaars, mw. mr. C.: Haans Advocaten Bergen op Zoom B.V. te

Bergen op zoom
Tolman, mw. mr. C.B.: Stibbe te New York
Veen-Brom, mw. mr. A.J.A.M.: Sniijders Advocaten BV te 's-Hertogenbosch
Verweij, mw. mr. N.: VIVE Advocaten te Rotterdam
Wife, mr. G.L.: De CLERCQ Advocaten Notariaat te Leiden

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

Aarts
Advocatenkantoor (mw. mr. M.Th.H.M.J. Aarts te Nijmegen)
Causa Finalis Law Firm B.V. (mr. B.A.S. van Leeuwen te Utrecht)
Chiraz Muradin B.V. (mr. C.M.R. Muradin te Amsterdam)
De Waele Advocatuur (mw. mr. C.M.D. de Waele te Amsterdam)
Henk Halfers Advocaat (mr. H.G.A.M. Halfers te Rotterdam)
Huawei Technologies Coöperatieve U.A. (mr. U. Santana de Souza te Amsterdam)
Karami Advocatuur (mw. mr. S. Karami te Amsterdam)
Lubbers Advocatuur (mw. mr. M.A. Lubbers te Deventer)
LVG Advocaten (mr. L.T. Lonis te Scherpenzeel gld)
MK-advocaten (mw. mr. M.A. Kanning te Bloemendaal)
Munten Letselschade Advocatuur B.V. (mr. W. Munten te Oisterwijk)

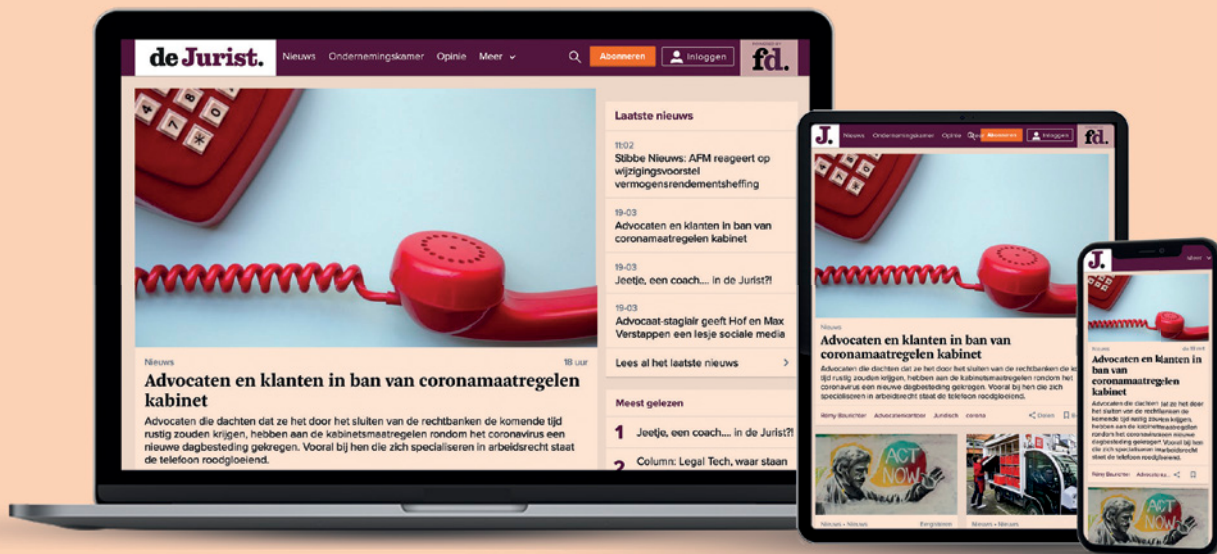
ORBISMZ (mw. mr. I.A. de Brouwer te Philippine)
Rahimzadeh
Advocatuur (mr. S. Rahimzadeh te Amsterdam)
Ramakers Advocatuur Mediation en Training, h.o.d.n. van Helgers + Raafs Advocaten (mw. mr. E.A.M. Ramakers te Maastricht)
Van Meeteren All Legal (mr. G.A. van Meeteren te Waalre)

Uit de praktijk

Chong, mr. K.L., Amsterdam (29-03-2020)
Degirmenci, mw. mr. C., Groningen (12-03-2020)
Groot, mr. J.W. de, Amsterdam (17-03-2020)
Hassan, mw. mr. A.A.M., Amsterdam (30-03-2020)
Heer, mw. mr. C.T. de, Amsterdam (24-03-2020)
Hout, mw. mr. M.E.G. van, Eindhoven (04-03-2020)
IJland, mr. A.W., Amsterdam (03-03-2020)
Jansema, mr. P.B., Amsterdam (03-03-2020)
Ketelaar, mw. mr. N.M., Amsterdam (28-03-2020)
Klompshouwer, mw. mr. M.D., Willemstad (09-03-2020)
Korteweg, mw. mr. C.C.E., Amsterdam (19-03-2020)
Leeuwen, mw. mr. F.L. van, Amsterdam (27-03-2020)
Leur, mw. mr. A.H. van, Amstelveen (11-03-2020)
Machielsen, mw. mr. K.F.J., Utrecht (06-03-2020)
Meent, mr. N.C. van de, Amsterdam (27-03-2020)
Mudde, mr. J.T., Apeldoorn (17-03-2020)
Oey, mw. mr. J.S., 's-Gravenhage (07-03-2020)
Oldenburger, mr. M.A., Willemstad (09-03-2020)
Opstal-Muller, mw. mr. M.E., Utrecht (17-03-2020)
Otterloo, mr. W.H. van, Amsterdam (24-03-2020)
Pieper, mr. J.J.G., Enschede (30-03-2020)
Rijswijk, mr. O. van, 's-Gravenhage (16-03-2020)
Roderburg, mr. K., Amsterdam (03-03-2020)
Scheele, mw. mr. T.F., Zwolle (12-03-2020)
Schoenmakers-van der Heijden, mw. mr. B., Utrecht (15-03-2020)
Stuyt, mr. H.J., Utrecht (06-03-2020)
Teppema, mw. mr. R.W.H., 's-Gravenhage (06-03-2020)
Üner, mr. M., Amsterdam (03-03-2020)
Valkenaars, mw. mr. A.J.C., Amsterdam (20-03-2020)
Westrhenen-Schipper, mw. mr. A.W., 's-Gravenhage (04-03-2020)

Nieuw!

de Jurist.

Zakelijk nieuws. Juridisch perspectief.

POWERED
BY
fd.

Dagelijks online nieuws voor juridisch geïnteresseerde zakelijke lezers. Benieuwd?

Meer informatie
www.dejurist.com/kennismaken ►

www.dejurist.com

PO

Online

Online nascholing
voor advocaten

Slim met uw tijd omgaan?

Start nu met online nascholen:

- Onbeperkt PO-punten halen
- Meer dan 260 onderwerpen
- Altijd en overal toegang
- Vooraanstaande docenten
- Maandelijks nieuwe actualiteiten

Probeer
een **GRATIS**
proefcursus

www.po-online.nl/proefcursus

PO-Online

Met een abonnement op PO-Online heeft u altijd en overal online toegang tot een ruim, actueel en praktijkgericht cursusaanbod. Hierdoor kunt u op maat uw vakbekwaamheid onderhouden. Afhankelijk van uw pakketkeuze kunt u een onbeperkt aantal PO-punten per jaar behalen.

U krijgt als abonnee naast de cursussen voor advocaten, ook toegang tot ons pakket voor accountants, fiscalisten en notarissen. Dat zijn gezamenlijk ruim 260 cursussen!

De docenten van PO-Online zijn gerenommeerde professionals uit de juridische praktijk en wetenschap. De redactieraad staat garant voor kwaliteit en aansluiting bij de praktijk.

Abonnementen	PO-punten	Prijs*
PO-Online Basis	10	€ 695,-
PO-Online Plus	15	€ 895,-
PO-Online Extra	Onbeperkt	€ 995,-

*Alle prijzen zijn exclusief btw

Adviesraad

prof. mr. S.M. Bartman
prof. dr. A.R. Houweling
prof. mr. P.A.M. Mevis
mr. dr. L.H.M. Zonnenberg

Redactieraad

mr. F. Boor
mr. F. Chorus
mr. M.A. van Haelst
mr. dr. P.P.J. van der Meij
mr. dr. G.J.P. Molkenboer
mr. E.P.W. Korevaar

mr. F.J.R. van der Linden
mr. D.M. Penn
mr. C.M. Reijnen
Mr. I.A. van Straalen
mr. M. Visser
mr. dr. W.A. Westenbroek

Strafrecht

Computercriminaliteit ▶	mr. dr. J.J. Oerlemans	3 PO
De strafzaak: zo bepaalt u een goede strategie ▶	mr. G. Spong	2 PO
Foute vriendjes, HALT en PIJ: de minderjarige begrijpen en bijstaan ▶	mr. dr. J.A.C. Bartels, mr. F. W. Oehlen	3 PO
Foute vriendjes, HALT en PIJ: straffen en maatregelen in het jeugdstrafrecht ▶	mr. dr. J.A.C. Bartels, mr. F. W. Oehlen	2 PO
Het zwarte gat van het beslag: over beslag in de strafrechtelijke procedure ▶	mr. dr. P.P.J. van der Meij, mr. S. Pijl	2 PO
Illegaal vuurwerk: het seizoen is geopend ▶	mr. W.R. Jonk	2 PO
Jeugdstrafrecht ▶	mr. E.A.A. van Kalveen, mr. H.A. Gerritse	2 PO
Ontwikkelingen straf(proces)recht 2019 ▶	prof. mr. A.A. Franken, mr. dr. J.S. Nan, mr. J.Y. Taekema	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-II ▶	mr. W.J. Ausma	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-III ▶	mr. W.J. Ausma	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-IV ▶	mr. W.J. Ausma	1 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2020-I ▶	mr. W.J. Ausma	1 PO
Strafrechtelijke bewijsposities ▶	mr. dr. J.S. Nan	2 PO
Van schuld tot noodweer(exces): leerstukken materieel strafrecht ▶	mr. dr. P.P.J. van der Meij	2 PO
Wapens en munitie ▶	ing. J. van Driel	3 PO

Vaardigheden

Effectief pleiten	mr. A.A. Noordhuis	2 PO
Onderhandelen met de Harvardmethode	mr. M.A. Amende, mr. F.G. van Arem	3 PO
Overtuigend presenteren ter zitting	mr. A.A. Noordhuis	2 PO
Starten met PowerPoint ▶	Sander Reijn	1 PO

Verbintenissenrecht

Elektronisch contracteren ▶	mr. M. Weij	2 PO
Ontwikkelingen Contractenrecht 2019 ▶	prof. mr. dr. T.H.M. Van Wechem, mr. M. Wallart	2 PO
Schadevergoeding en schadeberekening ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO

Actualiteiten

Actualiteiten insolventierecht ▶	mr. K.A. Messelink	2 PO
Exit voor de wet bopz: wat komt ervoor in de plaats?	mr. E.A.M. Ramakers	3 PO
Ontwikkelingen Arbeidsrecht 2019 ▶	prof. mr. dr. A.R. Houweling, mr. dr. P. Kruit	2 PO
Ontwikkelingen Contractenrecht 2019 ▶	prof. mr. dr. T.H.M. Van Wechem, mr. M. Wallart	2 PO
Ontwikkelingen Huurrecht 2020 ▶	mr. dr. J.J. Dammingsh, mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Ontwikkelingen Ondernemingsrecht 2019 ▶	prof. mr. D.F.M.M. Zaman, prof. mr. C.A. Schwarz	2 PO
Ontwikkelingen Relatievermogensrecht en Familierecht 2019 ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg, prof. mr. P. Vlaardingebroek	2 PO
Ontwikkelingen straf(proces)recht 2019 ▶	prof. mr. A.A. Franken, mr. dr. J.S. Nan, mr. J.Y. Taekema	2 PO
Recente Rechtspraak Arbeidsrecht 2019-II ▶	mr. M.W. Koole	1 PO
Recente Rechtspraak Arbeidsrecht 2019-III	mr. F.A. Chorus	2 PO
Recente rechtspraak Huurrecht 2019-I ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Recente rechtspraak Huurrecht 2019-II ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Recente rechtspraak Jeugdrecht 2019 - I ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Jeugdrecht 2019 - II ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Personen- en Familierecht 2019 - I ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	2 PO
Recente rechtspraak Personen- en Familierecht 2019 - II ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Relatievermogensrecht 2019-I ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg	2 PO
Recente rechtspraak Relatievermogensrecht 2019-II ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-II ▶	mr. W.J. Ausma	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-III ▶	mr. W.J. Ausma	2 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2019-IV ▶	mr. W.J. Ausma	1 PO
Recente rechtspraak Strafrecht 2020-I ▶	mr. W.J. Ausma	1 PO
Wet arbeidsmarkt in balans ▶	mr. dr. P. Kruit, prof. mr. dr. A.R. Houweling	3 PO

Ondernemingsrecht

Aansprakelijkheid van bestuurders voor belastingschulden ►	mr. dr. J.A. Booij	2 PO
BV-recht I: het vermogen van de vennootschap	mr. W. Bosse	3 PO
BV-recht II: organen en aandelen	mr. W. Bosse	3 PO
Concernfinanciering ►	mr. dr. C.H.A. Van Oostrum	3 PO
De 403-verklaring ►	prof. mr. S.M. Bartman	3 PO
De statutair bestuurder ►	prof. mr. L.G. Verburg	3 PO
Jaarrekeninglezen I: kernbegrippen ►	drs. R. Take	3 PO
Jaarrekeninglezen II: het wettelijk kader	drs. R. Take	3 PO
Juridische fusie en splitsing ►	mr. L.W. Kelterman	3 PO
Ontwikkelingen Ondernemingsrecht 2019 ►	prof. mr. D.F.M.M. Zaman, prof. mr. C.A. Schwarz	2 PO
Personenvennootschappen ►	mr. dr. A.J.S.M. Tervoort	3 PO
Wet normering topinkomens in een notendop ►	mr. H.A. Hoving	2 PO

Overige

Actualiteiten insolventierecht ►	mr. K.A. Messelink	2 PO
Bijzondere vormen van eigendomsverkrijging	mr. dr. R. Koolhoven	3 PO
Blockchain: hype of belofte? ►	drs. T.W. Grievink	2 PO
Erfpacht en opstal voor advocaten ►	prof. mr. F.J. Vonck	3 PO
Erfrecht voor advocaten: de beginselen en procederen in het erfrecht ►	prof. mr. dr. B.M.E.M. Schols, mr. K. van Barneveld-Peters	2 PO
Erfrecht voor advocaten: legitieme portie ►	mr. K. van Barneveld-Peters, prof. mr. dr. B.M.E.M. Schols	2 PO
Exit voor de wet bopz: wat komt ervoor in de plaats?	mr. E.A.M. Ramakers	3 PO
Fosfaatrecht ►	prof. mr. D.W. Bruil	2 PO
Gedragrecht: Advocaat, cliënt en samenleving	mr. dr. R. Verkijk	1 PO
Gedragrecht: Bijzonder materieel gedragrecht	mr. dr. R. Verkijk	3 PO
Gedragrecht: Regelgeving	mr. dr. R. Verkijk	1 PO
Geld terug bij vertraging... in de bouw	mr. B.C.M. den Teuling	2 PO
Inleiding bouwrecht: aanneming van werk ►	prof. mr. J.M. Hebly	3 PO
Inleiding insolventierecht I: hoofdlijnen insolventierecht en faillissement	mr. K.A. Messelink	3 PO

Inleiding insolventierecht II: de curator en surseance van betaling	mr. K.A. Messelink	2 PO
Inleiding ruimtelijk ordeningsrecht	mr. E.T. Sillevs Smitt	2 PO
Inleiding Wabo	mr. E.T. Sillevs Smitt	2 PO
Mandatory disclosure ▶	mr. dr. A.C. Breuer, drs. M. Nieuweboer	2 PO
Privacy: Wat u moet weten over de AVG ▶	mr. M. Weij	2 PO
Retentierecht in de bouwpraktijk	prof. mr. S. van Gulijk	2 PO
Wwft ▶	mr. dr. B.S.M. Snijder-Kuipers	2 PO

Personen- en familierecht

Aan de slag met alimentatierekenen ▶	mr. A. Wakker	3 PO
De bijzondere curator ex art.1:250 BW	mr. I.J. Pieters	2 PO
Echtscheiding, zo wordt het pensioen verdeeld ▶	mr. dr. E.M.F. Schols-van Oppen	2 PO
Europese Verordening Huwelijksvermogensrecht ▶	prof. mr. dr. I. Sumner	2 PO
Huwelijkse voorwaarden en verrekenbedingen	mr. T.M. Subelack	2 PO
Inleiding berekenen kinderalimentatie ▶	mr. A. Wakker	3 PO
Ontwikkelingen Relatievermogensrecht en Familierecht 2019 ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg, prof. mr. P. Vlaardingerbroek	2 PO
Partneralimentatie in de praktijk ▶	mr. A. Wakker	3 PO
Recente rechtspraak Jeugdrecht 2019 - I ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Jeugdrecht 2019 - II ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Personen- en Familierecht 2019 - I ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	2 PO
Recente rechtspraak Personen- en Familierecht 2019 - II ▶	mr. dr. M.L.C.C. Lückers	1 PO
Recente rechtspraak Relatievermogensrecht 2019-I ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg	2 PO
Recente rechtspraak Relatievermogensrecht 2019-II ▶	mr. dr. L.H.M. Zonnenberg	2 PO
Vergoedingsrechten, zaaksvervanging en verknochtheid ▶	mr. J.A.J.A. Luijten	4 PO

Arbeidsrecht

Collectief ontslag	mr. M.A. de Blécourt	2 PO
Concurrentiebeding: onding of zegen? ▶	mr. M.W. Koole	2 PO
De statutair bestuurder ▶	prof. mr. L.G. Verburg	3 PO
De zieke werknemer	mr. P.H. Burger	3 PO
Ontslag op staande voet ▶	mr. D. van Gerven	2 PO
Ontwikkelingen Arbeidsrecht 2019 ▶	prof. mr. dr. A.R. Houweling, mr. dr. P. Kruit	2 PO
Recente Rechtspraak Arbeidsrecht 2019-II ▶	mr. M.W. Koole	1 PO
Recente Rechtspraak Arbeidsrecht 2019-III	mr. F.A. Chorus	2 PO
Wet arbeidsmarkt in balans ▶	mr. dr. P. Kruit, prof. mr. dr. A.R. Houweling	3 PO
Wet normering topinkomens in een notendop ▶	mr. H.A. Hoving	2 PO

Belastingrecht

Aansprakelijkheid van bestuurders voor belastingschulden ▶	mr. dr. J.A. Booij	2 PO
Btw, overdrachtsbelasting en onroerende zaken	prof. dr. R.A. Wolf	2 PO
Fiscale aspecten van schenking, huwelijksvermogensrecht en erfrecht ▶	prof. mr. T.J. Mellema-Kranenburg	2 PO

Burgerlijk procesrecht

Artikel 149 Rv en de stelplicht	mr. Th.G Lautenbach, mr. D. Aarts	3 PO
Artikel 150 en de bewijslastverdeling	mr. Th.G Lautenbach, mr. D. Aarts	3 PO
Beslag en executie	mr. dr. G.J.P. Molkenboer	3 PO
Stellen en bewijzen bij dwaling en non-conformiteit	mr. W.L. Valk	2 PO

Huurrecht

Beëindiging van huur ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Huurcontracten opstellen en beoordelen ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Huurprijsstoetsing bedrijfsruimte ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Maatwerk bij huurcontracten ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Ontwikkelingen Huurrecht 2020 ▶	mr. dr. J.J. Dammingh, mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Recente rechtspraak Huurrecht 2019-I ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO
Recente rechtspraak Huurrecht 2019-II ▶	mr. E.P.W. Korevaar	2 PO

Probeer een online proefcursus

U kunt nu gratis één online cursus van PO-Online uitproberen! Deze cursus levert ook nog eens 1, 2 of 3 PO-punten op. Zo kunt u op een makkelijke manier ervaren of online nascholing bij u past. Kijk voor de voorwaarden op www.po-online.nl.

De gratis cursus is aan te vragen via onderstaand aanvraagformulier of vraag de cursus direct aan via:

www.po-online.nl/proefcursus

U kunt kiezen uit onderstaande cursussen:

3
PO

De statutair bestuurder
prof. mr. L.G. Verburg

2
PO

Huurcontracten opstellen en beoordelen
mr. E.P.W. Korevaar

2
PO

Ontwikkelingen Arbeidsrecht 2019
prof. mr. dr. A.R. Houweling, mr. dr. P. Kruit

2
PO

Ontwikkelingen Relatievermogensrecht en familierecht 2019
mr. dr. L.H.M. Zonnenberg en prof. mr. P. Vlaardingebroek

1
PO

Recente rechtspraak Strafrecht 2019-IV
mr. W.J. Ausma

Gratis cursus Advocaten:

Ik wil graag een gratis PO-cursus proberen

Ja, ik wil graag lid worden en ontvang (één optie mogelijk):

1-jarig abonnement (eenmalige korting)

Basis €50 korting Plus €75 korting Extra €100 korting

2-jarig abonnement (Polar GPS Horloge*)

Plus Extra

* Zolang de voorraad strekt.

Bedrijf _____
Naam _____ M / V
Adres _____
Postcode _____ Woonplaats _____
Telefoon _____
E-mail _____

PO-Online stuurt u na het ontvangen van uw aanvraag het volledige inschrijfformulier toe